

KÜN
KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

ULUPAMİR KÖYÜ KIRGIZLARININ YENİFAKILI İLÇESİNE GÖÇ SÜRECİ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAMA UYUMLARI

Murat YAYABAŞI

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ULUPAMIR KÖYÜ KIRGIZLARININ YENİFAKILI İLÇESİNE GÖÇ SÜRECİ VE
SOSYO-KÜLTÜREL YAŞAMA UYUMLARI

Murat YAYABAŞI

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŐEKKÖR

Bu çalıőmanın hayata geçirilmesi sűrecinde bilgi ve tecrűbelerinden faydalandıđım, araőtırmanın her bir aőamasında gűrűleriyle beni destekleyen, samimiyetini her zaman hissettiren ve beni dođru yűne yűnlendiren danıőman hocam Dr. Suat TAŐKESEN'e ve alan araőtırmasının yapılmasında bana bűyűk bir misafirperverlik gűsteren Gencekul TİMUR'a sonsuz űkranlarımı sunarım. Ayrıca çalıőmamda desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen, bana olan gűvenlerini hiç kaybetmeyen çok kıymetli aileme teőekkűr ederim.

ÖZET

YAYABAŞI, Murat. *Ulupamir Köyü Kırgızlarının Yenifakılı İlçesine Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Yaşama Uyumları*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Bugüne kadar Ulupamir Kırgızlarının en önemli trajedisi haline gelen göç süreci; Kırgızların etnik sınırlarının ve kimliklerinin oluşumunda ana belirleyici unsur haline gelmiştir. Yaşanan bu göç süreçleri içerisinde farklı etnik topluluklarla ekonomik, ekolojik, siyasi, sosyal ve kültürel ilişkiler kurmuşlardır. Bu durum Kırgızların gündelik hayatına, kültürel özelliklerine, topluluk içindeki sosyo-ekonomik yapısına da yansımıştır. Bu tez çalışmasında da Van ilinin Erciş ilçesinde yaşayan Ulupamirli Kırgızların, tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları zorunlu göçler ve 2017 yılında Yozgat'ın Yenifakılı ilçesine uzanan göç süreci tarihi bilgi ve belgelerle açıklanmaya çalışılacaktır. Göç sürecinin yanı sıra Kırgız Türklerinin Yenifakılı ilçesine göç ettikten sonra, çevre kültürlerle olan etkileşimi ve bu çevreye uyumu, sosyo-kültürel faaliyetleri, göçebelikten yerleşik düzene geçmenin yaşam tarzlarına etkisi, yaşadıkları sıkıntılar, aidiyet sorunu, eğitim, ekonomi, sağlık, müzik, mutfak, milli kıyafetler, el sanatları gibi çok yönlü unsurlar ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler

Göç, Kırgız Türkleri, Uyum, Kültür

ABSTRACT

YAYABAŞI, Murat. *Migration Process of Ulupamir Village Kyrgyz to Yenifakili District and Adaptation to Socio-Cultural Life, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.*

The migration process, which has become the most important tragedy of the Ulupamir Kyrgyz until today; It has become the main determining factor in the formation of the ethnic borders and identities of the Kyrgyz people. During these migration processes, they have established economic, ecological, political, social and cultural relations with different ethnic communities. This situation is also reflected in the daily life, cultural characteristics and socio-economic structure of the Kyrgyz people. In this thesis, the forced migrations of the Ulupamir Kyrgyz people living in the Erciş district of Van province in the historical process and the migration process that extended to the Yenifakili district of Yozgat in 2017 will be tried to be explained with historical information and documents. Besides the migration process, after Kyrgyz Turks' emigration to Yenifakili province, the multifactorial issues such as their adaptation of environment and interaction with other cultures, sociocultural activities, the effects of transition process from nomadic lifestyle to permanent settlement, problems they faced, sense of belonging issues, economy, health, music, cuisine, national clothes, handicrafts such as versatile elements will be discussed in detail.

Key Words

Migration, Kyrgyz Turks, Integration, Culture

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PAMİR KIRGIZLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. Pamir Coğrafyası	5
1.2. Pamir Kırgızlarının Nüfus ve Etnik Yapısı	7
1.3. Pamir’de Hukuk Sistemi ve Yönetim Anlayışı	8
1.4. Pamir’de Yaşam.....	10
1.5. Pamir Kırgızlarının Kültürel ve Sosyal Hayatı	11
1.5.1. Dini İnançları	11
1.5.2. Evlilik	13
1.5.3. Aile Yapısı	15
1.5.4. Dil Yapısı.....	17
1.5.5. Sanat ve Müzik	19
1.6. Pamir’de Ekonomi	20
1.7. Pamir’de Eğitim	21

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE PAMİR KIRGIZLARININ GÖÇ SÜRECİ

2.1. Göç Kavramının Analizi	24
2.1.1. Analitik ve Kavramsal Bakış Çerçevesinde Uluslararası Göç Kuramları	26
2.1.1.1. Neo Klasik Ekonomi ve İtme-Çekme Teorisi	27

2.1.1.2. Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşım	29
2.1.1.3. Göç Sistemleri ve Göçmen Ağları Teorisi	31
2.1.1.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	33
2.1.1.5. Merkez Çevre Kuramı.....	35
2.1.1.6. Yeni Ekonomi Teorisi.....	37
2.1.2. Göçün Nedenleri	38
2.1.2.1. Çekici Faktörler	39
2.1.2.2. İtici Faktörler	40
2.1.3. Göçmenlerde Kimlik ve Aidiyet	41
2.2. Pamir Kırgızlarının Doğu Türkistan'a Göçü	43
2.3. Doğu Türkistan'dan Pakistan'a Göç Süreci	44
2.4. Kırgızların Pakistan'daki Hayatları ve Türkiye'ye Göç Etme Çabaları.....	46
2.5. Pamirli Kırgızların Türkiye'ye Göç Tercihinin Sebepleri	48
2.6. Pamir Kırgızlarının Pakistan'dan Türkiye'ye Göçü	50
2.7. Van Ulupamir'den Yozgat Yenifakılı'ya Göç.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	53
3.2. Evren ve Örneklem	53
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Aracı.....	54
3.4. Verilerin Analizi	54
3.5. Bulgular.....	54
3.5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	54
3.5.2. Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma, Yaşadıkları Sosyo-Kültürel Değişime Bakış Durumlarının Analizi.....	68
3.5.3. Cinsiyet Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi.....	68

3.5.4. Yaş Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi	73
3.5.5. Medeni Durum Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi.....	79
3.5.6. Doğum Yeri Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi	83
3.5.7. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi.....	87
3.5.8. Aylık Gelir Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi	91
SONUÇ	96
KAYNAKÇA.....	102
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	105
EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU.....	106

KISALTMALAR DİZİNİ

SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
M.S.	: Milattan sonra
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TL	: Türk Lirası
N	: Frekans
AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yaşlarının Dağılımı.....	53
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Urularının Dağılımı	54
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Medeni Durum ve Çocuk Sayılarının Dağılımı	55
Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Doğum Yerlerinin Dağılımı	56
Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarının Dağılımı.....	56
Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Mesleklerinin Dağılımı	57
Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Hane Halkı Nüfus Dağılımı.....	57
Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Aylık Gelirlerinin Dağılımı	57
Tablo 9. Araştırmaya Katılanların Tarla ve Hayvanlarının Olma Durumu.....	58
Tablo 10. Araştırmaya Katılanların Hanede Kiminle Yaşadıklarının Dağılımı.....	58
Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Türkçeyi Okuma-Yazma ve Konuşma Durumlarının Dağılımı	59
Tablo 12. Araştırmaya Katılanların Türkçeyi Okuma-Yazma ve Konuşma Durumlarının Dağılımı	59
Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Hangi Dilde Düşündüklerinin Dağılımı	60
Tablo 14. Araştırmaya Katılanların Türk Televizyonlarını İzleme Sıklığının Dağılımı	61
Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Türkiye’deki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme Sıklıkları.....	61
Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Kırgızistan Televizyonlarını İzleme Sıklığının Dağılımı	62
Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Kırgızistan’daki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme Sıklıkları.....	62
Tablo 18. Araştırmaya Katılanların Dinledikleri Müziğin Dili.....	63
Tablo 19. Araştırmaya Katılanların Konuşabildikleri Dillerin Dağılımı	63
Tablo 20. Araştırmaya Katılanların Aile İçinde Kullandıkları Dil	63

Tablo 21. Araştırmaya Katılanların İnterneti Kullanma Dili	64
Tablo 22. Araştırmaya Katılanların Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumu.....	64
Tablo 23. Araştırmaya Katılanların Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınma İsteklerinin Dağılımı	65
Tablo 24. Araştırmaya Katılanların Yerel Halkın Davranışlarından Memnun Olma Durumları	65
Tablo 25. Araştırmaya Katılanların Kendini Tanımlamalarının Dağılımı	66
Tablo 26. Araştırmaya Katılanların Kendisini Yakın Hissettiği Kültür.....	66
Tablo 27. Araştırmaya Katılanların Kültür ve Geleneklerini Sürdürme Düşüncelerinin Dağılımı	67
Tablo 28. Yenifakılı Kırgızlarının Bir Ferdi Olarak Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakış	67
Tablo 29. Cinsiyete Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi.....	68
Tablo 30. Cinsiyete Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi	69
Tablo 31. Cinsiyete Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi.....	70
Tablo 32. Cinsiyete Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi	71
Tablo 33. Cinsiyete Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi	72
Tablo 34. Yaşa Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi	73
Tablo 35. Yaşa Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi	74
Tablo 36. Araştırmaya Katılanların Yaşlarına Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi	75
Tablo 37. Yaşa Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi.....	76
Tablo 38. Yaşa Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi.....	77

Tablo 39. Medeni Duruma Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi.....	78
Tablo 40. Medeni Duruma Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi.....	79
Tablo 41. Medeni Duruma Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi	80
Tablo 42. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Başka Bir Bölgeye Taşınma İsteklerinin Analizi.....	81
Tablo 43. Medeni Duruma Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi	81
Tablo 44. Doğum Yerine Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi	82
Tablo 45. Doğum Yerine Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi	83
Tablo 46. Doğum Yerine Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi	84
Tablo 47. Doğum Yerine Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi	84
Tablo 48. Doğum Yerine Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi	85
Tablo 49. Öğrenim Durumuna Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi.	86
Tablo 50. Öğrenim Durumuna Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi.....	87
Tablo 51. Öğrenim Durumuna Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi	88
Tablo 52. Öğrenim Durumuna Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi.....	89
Tablo 53. Öğrenim Durumuna Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi	90
Tablo 54. Aylık Gelir Durumuna Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi	91
Tablo 55. Aylık Gelir Durumuna Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi..	91

Tablo 56. Aylık Gelir Durumuna Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi	92
Tablo 57. Katılımcıların Aylık Gelire Göre Başka Bir Bölgeye Taşınma İsteklerinin Analizi	93
Tablo 58. Aylık Gelir Durumuna Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi	94

GİRİŞ

İnsanların bir bölümü, tarihin en eski dönemlerinden beri iklim değişikliği, savaşlar, siyasal ve ekonomik zorunluluklar ile daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak gibi çeşitli nedenlerle gönüllü veya zorunlu olarak yaşadıkları toprakları terk etmiştir. Tarihin her döneminde görülen bu göç hareketleri, sanayi devriminden sonra hızlanmış ve özellikle 2. Dünya Savaşı'nın ardından ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sayesinde daha da yoğunlaşarak 20. yüzyılın ikinci yarısının "Göç Çağı" olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 405).

Göç çağı olarak nitelendirilen bu dönemde göçün dünya üzerindeki dağılımı incelendiğinde, ekonomik yönden gelişmiş devletlerin dünyadaki göçmenlerin büyük bir kısmına ev sahipliği yaptığı, ancak düzenli olmayan göçmen nüfusun büyük kısmının ekonomik yönden gelişmemiş veya gelişmekte olan devletlerde yer aldığı tespit edilmiştir.

21.yüzyıla gelindiğinde ise göç kavramı üzerine insanların buldukları konumu terk etmelerine ve genellikle bunun politik ve ekonomik sonuçlarına odaklanan çalışmalar yanında farklı yaklaşımlarda ortaya çıkmıştır. Günümüzde göç ve göçün insanlar üzerine etkisini ortaya koymak için yürütülen araştırmalarda sadece göçmenlerle sınırlı kalınmayıp, göçün gerçekleştiği yörenin halkı ve ev sahibi topluluk üzerinde oluşturmuş olduğu etkiler de dikkate alınmaktadır. Çünkü göç hareketi ile birlikte hem ev sahibi toplumun, hem de göç eden birey veya toplulukların hayatlarında negatif veya pozitif yönde pek çok değişiklik yaşanmaktadır. Bu sebepten dolayı uluslararası hareket ve göçlerin popülerleştiği bu yüzyılda göç ve göçmen kavramına gösterilen ilgi artmış ve konuyla alakalı yapılan akademik çalışmaların sayısında da büyük bir artış yaşanmıştır.

Bu çalışmanın ana konusunu meydana getiren Ulupamir Kırgızları, 1978 yılında Afganistan topraklarından göç ederek Pakistan topraklarındaki mülteci kamplarına yerleşen Türk soylu mülteci gruplarından biridir. Yüzyıllardır göçebe olarak Afganistan'ın Pamir coğrafyasında yaşamlarını sürdüren fakat bölgede yaşanan siyasi sorunlar nedeniyle hem Kırgızistan'daki akrabalarından hem de Türk dünyasındaki diğer soydaşlarından ayrı kalan bu etnik grup, 1982 yılından önce Pamir Kırgızları ismiyle anılmaktaydı. 19 Mart 1982 tarihinde Kenan Evren başkanlığındaki Milli Güvenlik Konseyi'nin onay vermesiyle Türkiye'ye kabul edilerek Van ilinin Erciş ilçesine bağlı

Altındere (Ulupamir) Köyüne yerleştirilen Ulupamir Kırgızları bu tarihten beri Türkiye’de yaşamlarını sürdürmektedir.

Yüzyıllar boyunca dünyadaki gelişmelerden uzak bir şekilde yaşayan Ulupamir Kırgızları, Sovyet Rusya’nın Afganistan’a müdahalesi üzerine güvenlik endişeleriyle başka bir bölgede bulunan ve farklı kültürel değerleri içinde barındıran Türkiye Cumhuriyeti’ne 1982 yılında zorunlu bir şekilde göç etmek durumunda bırakılmışlardır. Ulupamir Kırgızları, bu göç ile sadece içinde yaşadıkları coğrafyayı ve toplumu terk etmemiş, aynı zamanda modern dünya ile tanışma şansını yakalamıştır. Böylece, geleneksel ve göçebe bir topluluk yerine, modern karakterler taşıyan yeni bir topluma geçiş süreci yaşanmıştır. Gerçekleşen bu geçiş sürecinin yanı sıra Ulupamir Kırgızlarının Türkiye’de ilk etapta yerleştirildikleri bölgenin Cumhuriyet tarihinin en büyük siyasi olaylarından biri olan Ağrı İsyânında yer alan aşiretlerin eski topraklarında yer alması ve bu isyan olayının sosyo-kültürel etkilerinin aradan uzun seneler geçmesine rağmen bölgede hâlen etkisini gösteriyor olması, Ulupamir Kırgızlarının Türkiye topraklarında yaşadığı sosyo-kültürel değişim sürecini daha da merak uyandırıcı şekle büründürmektedir.

Bu çalışmada 2017 yılından itibaren Yenifakılı’da yaşamaya başlayan Ulupamir Kırgızlarının Türkiye’ye göçleri ve Yozgat ilinin Yenifakılı ilçesine yerleştirilmeleri süreçleri ile bölgeye olan entegrasyonları ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitim unsurları çerçevesinde, 50 kişilik ‘kadın ve erkek’ örneklem üzerinden anket yöntemi ile araştırılarak incelenmiştir.

Yenifakılı’da yaşayan Kırgızlar bölgeye sosyo-kültürel açıdan uyum sağlamışlardır ve görece başka bir bölgeye göç etme isteği duymamaktadırlar. Bölgede yaşayan Kırgızlar günlük yaşantılarında iletişim kurmada dile bağlı fazla sorun yamasalar da Türkçe dilbilgisi ve yetenekleri kurumsal yaşam ve etkili bir eğitim için yeterli görülmemektedir.

Birçok farklı ve çok boyutlu bileşenden oluşan göç konusu sadece sosyal politika olarak değil çok kapsamlı ve ayrıntılı olarak ele alınarak iyi yönetildiğinde, göçten kaynaklanan toplumsal sorunlar da önemli ölçüde azaltılabilir, göçmenlerin yeni yerleşim yerlerine sorunsuz ve engelsiz bir şekilde entegrasyonları sağlanabilir. Göçmenlerin

toplumdan dışlanmadan, eğitim ve istihdam alanlarındaki entegrasyon ve topluma dahil süreçlerinin önündeki en temel bariyerin ‘dil problemi’ olduğu söylenebilir.

Göçmenlerin dezavantajlı gruplar olabileceği göz önüne alındığında (toplumsal sorunlar ve ayrımcılık, kültürel farklılıklar, dil sorunu, kayıt dışı çalıştırılma ve kendi becerilerinin tanınmaması, haklar ve hizmetlerden faydalanamama vb.) durumların olumsuz sonuçlarının yüksek oranda ortadan kaldırılarak, ihtiyaçların belirlenmesi, temel insan haklarının korunması açısından evrensel bir öneme sahiptir. Bu bağlamda göçmenlere destek olmak, onları kabul etmek, empatiyi geliştirerek duygusal destek sağlamak ve öz gelişimlerini desteklemek gerekmektedir. Bu nedenle göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik mevcut durumunun tespit edilmesi ve araştırılması açısından, özveri ile yapılan saha ve alan çalışmaları oldukça önemlidir.

Araştırmanın birinci bölümünde, Pamir Kırgızları ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Pamir bölgesinin bulunduğu coğrafya, nüfus ve etnik yapı, bölgedeki hukuk ve yönetim sistemi, kültürel ve sosyal hayat, ekonomi ve eğitim konuları Pamirliler özelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Pamir Kırgızlarının bölgeye sosyo-kültürel uyumunun sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek adına Pamir coğrafyasındaki kültürel ve sosyal hayat konusu bu bölümde önemli yer kaplamıştır.

İkinci bölümde, göç kavramı farklı bakış açıları altında analiz edilerek Pamir Kırgızlarının göç süreci incelenmiştir. Analitik ve kavramsal bakış çerçevesinde uluslararası göç kuramları, göçe neden olan sebepler ve göçmenlerde kimlik ve aidiyet hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ardından Pamir Kırgızlarının Doğu Türkistan’dan başlayarak Türkiye’ye kadar uzanan ve yüzyıllar boyu süregelen göç etme hikâyesinin detayları bu bölümde yer almıştır. Kırgızların göç ettikleri ülkenin Türkiye olmasının sebeplerinden de bahsedilmiştir.

Araştırmanın metodolojisinin ortaya koyulduğu ve alan araştırmasının bulgularının yorumlandığı son bölüm olan üçüncü bölümde ise, öncelikle araştırmanın modeli, örnekleme ve evreni tespit edilerek araştırmanın varsayımları ve sınırlılıkları ortaya koyulmuştur. Daha sonra verilerin toplanması ve analiz yöntemleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından katılımcılara uygulanan anket ışığında elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla örneklemelerin hepsi için değerlendirilmiş, frekans analizleri ve

tablolar aracılığıyla yorumlanmıştır. Anket soruları sonucunda ulaşılan bulguların değerlendirildiği bu bölümle birlikte tezin üçüncü ve son bölümü de tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PAMİR KIRGIZLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. Pamir Coğrafyası

Pamir; oldukça yüksek dağlardan kurulu ve iklim koşullarının görece sert olduğu bir bölgede bulunmaktadır. Bu dağlık coğrafya, ismiyle özgülleşen, Kırgız Türklerinin de ata toprağıdır. Yüksekliği 7.000 metreyi bulan dağlarla çevrili bu bölge Pamir Yaylası olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde Pakistan, Afganistan ve Doğu Türkistan ülkelerine komşu olan Pamir bölgesi, bu bahse konu üç ülkenin sınırları içinde yer almaktadır.

Pamir bölgesi, yaklaşık yüz bin km² alan üzerine kurulu Asya kıtasında yer alan bir alandır. Dağlık bir araziye sahip olan bu coğrafyada 3.500 metreyi aşan yüksek platolar yer almaktadır. Aynı zamanda dünyanın en yüksek dağları da bu coğrafyada bulunmaktadır. Dağların atası olarak nitelendirilen Muztagata Dağı 7.509 metre yüksekliği ile bölgenin en yüksek dağlarındanındır.

Resim 1: Pamir Bölgesi Haritası

Resim 1’de görüldüğü üzere Afganistan, Pakistan ve Doğu Türkistan’a sınırı bulunan Pamir Bölgesi bulunduğu konum itibariyle jeopolitik bir öneme sahiptir.

Afganistan Pamiri ya da Wakhan koridoru olarak adlandırılan bu coğrafya Afganistan'ın doğu mevkiisinde yer almaktadır. Pamir bölgesi "The Great Game" olarak bilinen ve 19. yüzyılın bitişine doğru meydana gelen Çarlık Rusyası ve İngiltere'nin işgal ettikleri toprakları paylaşma görüşmeleri neticesinde Afganistan Devleti'nin Wakhan bölgesindeki Pamir vadilerinde yer almıştır. Wakhan bölgesine Farsça'da 'Dünyanın Çatısı' anlamına gelen 'Bam-i Dünya' denilmektedir. Bölgenin %80'den fazlasının deniz seviyesinden yüksekliği 3.000 metrenin üzerindedir ve kış mevsimi yılın neredeyse bütününe hâkimdir. Bu zor hava şartlarına rağmen bir grup Kırgız topluluk Alay dağlarında hayvancılıkla göçebe hayatını sürdürmektedir.

Mevcut yazılı tarih kaynaklarına göre Pamir bölgesiyle ilgili ilk bilgiler, bölgeye seyahat eden farklı gezginlerin seyahatnamelerinde bulunan bilgilerdir. Bunlardan, Hsüyan Tsang (M.S. 644), İbn-Khurdahbi (10. yüzyıl), Marco Polo (13. yüzyıl) ve Benedict de Goëz (1602-1606) gibi seyyah, coğrafyacı, tüccar ve din adamlarının eserlerinde Wakhan ve Pamir vadilerinin soğuk, dağlık ve yüksek bir bölge olduğundan bahsedilmektedir (Shahrani, 2002: 18-27).

1948 yılında National Geographic yazarı Franc Shor ve eşi Jean, modern zamanlarda bölgeyi ziyaret eden ilk Amerikalılar olarak seyahatlerinde yaşadıklarını Afganistan Yollarındaydık ("*We took the Highroad in Afghanistan*") adıyla derginin 1950 Eylül sayısında yayımlamışlardır. Daha sonra Franc Shor tarafından yazılan "After You, Marco Polo" isimli kitapta bölgede yaşayan Kırgızlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiş, yayımlanan bu eserle birlikte Batı dünyasının bölgeye olan ilgisi artmıştır. 1972 yılında Pamir Bölgesine National Geographic Journal'de çalışan Sabrina ve eşi Roland Michaud gelmiş ve Kırgızların lideri Rahmankul Han'a misafir olmuşlardır. Seyahatlerinde edindikleri izlenimlerini derginin 1972 Nisan sayısında "Dünyanın Zirvesine Doğru Kış Kervanı (*Winter Caravan to the Roof of the World*)" adıyla yayınlamış ve derginin kapağına Pamir Kırgızlarının lideri Rahmankul Han'ın küçük oğlu Musaddık'ın fotoğrafı basılmıştır (Tural ve Camankulova, 2014).

Kırgızların Pamir bölgesinde ne zamandan beri yaşadıklarına dair net bir bilgi kaynaklarda yer almamaktadır. Kimi kaynaklara göre Pamir coğrafyasında Kırgızların dışında farklı bir topluluk yaşamamıştır. Günümüzde bu bölgede yer alan çeşitli coğrafi isimlere bakıldığında farklı dillerin etkilerine rastlanmamaktadır. Öte yandan Pamir'deki

Zangun şehrinde yer alan taş resimlerde görünen insan toplulukları ve ünlü gezgin Marco Polo'nun seyahatnamesinde yer alan resimlerde bulunan insanlara bakıldığında Kırgızların bu bölgede uzunca bir süredir hüküm sürdüğü kanıtlanabilir. Ancak akademik literatürde Kırgızların ezelden beri Pamir coğrafyasında yer aldıkları ve Kırgızlardan önce bu coğrafyada başka bir topluluğun yaşamadığını iddia eden araştırmacılar olduğu gibi Kırgızların Pamir'e 9. yüzyılda yaşanan bir göç sonucu yerleştiklerini ifade eden araştırmacılar da vardır.

Pamir coğrafyası aynı zamanda İpek Yolu güzergâhının içinde kalmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, Marco Polo şu an Çin sınırları içinde kalan Kaşgar şehrine seyahat ederken Pamir bölgesinden de geçmiştir. Marco Polo Pamir yaylasında yaşayan Kırgız Türklerini ve Pamir yaylasında edindiği deneyimleri kitaplarına konu etmiş ve hatta Pamir dağlarında yetişen, yeryüzündeki en iri koyun cinsi geyiği olan Gulca geyiğine eserinde kendi adını vermiştir. Günümüzde adı Marco Polo olarak bilinen bu geyik türü sadece Pamir dağlarında yaşamaktadır ve Kırgız Türkleri Marco Polo geyiğinin kutsal bir canlı olduğuna inanmaktadır.

Pamir yaylası, iklim koşulları nedeniyle hayvancılığın en önemli geçim kaynağı olduğu bir bölgedir. Bu nedenle, göçebe hayvancılığa dayanan bölgenin nüfusunun azlığı şaşırtıcı olmamalıdır. Özellikle hava şartlarının sert ve çok soğuk olması insanları bu yöreden kalıcı olarak göç etmeye zorlayan en önemli sebeplerdendir.

1.2. Pamir Kırgızlarının Etnik ve Nüfus Yapısı

20. yüzyılın başlarında Kırgız toplumundaki mevcut sosyal yapı incelendiğinde, toplumun birkaç sosyal katmandan oluşmakta olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu katmanlar birey ve grupların toplum içerisindeki statüleri, eğitim seviyeleri ve ekonomik durumlarına göre belirlenmiştir. Yerleşik olarak yaşamayan Kırgız toplumunda maddi güç, mensubiyet, itibar, meslek, sahip olunan hayvan sayısı gibi değişkenler sosyal katmanlara bölünmenin esas kriterlerini oluşturmuştur. Esasında diğer topluluklara benzer şekilde Kırgız halkı da “elitler” ve “sıradan halk” olmak üzere iki büyük katmana bölünmektedir (Urmanbetova, 2015:29).

Afganistan Pamir'inde yaşayan Kırgızların nüfusu hakkında kaynaklarda 2.000 ile 100.000 arasında değişen rakamlar ortaya atılmıştır. Bu rakamların birbirinden çok farklı

olmasının sebebi Afganistan bölgesinde resmi nüfus sayımının düzenli gerçekleşmemesi, Kırgızların göçebe hayat tarzını benimsemiş olmaları, Sovyetler Birliği-Afganistan, Pakistan ve Çin arasında stratejik ve coğrafi bir bölgede yer almaları gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu bölgedeki siyasi sınırlar oluşmadan önce bağımsız ve mobil biçimde yaşayan Kırgızlar bölgede çıkan çeşitli savaşların ve karışıklıklar sonucunda zorunlu göç etmek zorunda bırakılmıştır (Pekacar, 1995).

Pamir Kırgızlarının etnik yapısına bakıldığında çeşitli boylar ortaya çıkmaktadır. Pamir Kırgızları arasındaki boylar Kırgızların On kanat(sağ kanat), Sol kanat, İçkilik boy birliğinde yer alırlar. Afgan Pamir'ini yurt edinen Kesek (Büyük Pamir) ve Teyit (Küçük Pamir), sayıca daha az olan Kıpçak ve Naymanlar kendi içinde alt gruplara, uruklara ayrılırlar (Bapaeva, 2015).

Pamir Kırgızları, Sarıkollu veya Sarıkol Kırgızları isimleri ile bilinmektedir. Bunların alt kolları şunlardır;

Teyit: Sarı Teyit, Kara Teyit, Koçkor, Şahim, Tekren, Navruz, Alapa, Kutan, Çegitir.

Kesek: Kızıl Ayak, Cıgdım, Kıdırşa, Kuralay, Mamaçar, Kesek, Bostonçok, Möşkö, Pur Baş, Koş, Kulak.

Nayman: Murza, Coru, Kön, Coon Put, Kuralay, Kök, Eçki, Kuran.

Kıpçak: Çela, Kolçok, Muduruk, Sart.

Pamir Kırgızlarının arasında Kalmuk ve Dağ Tacikleri de bulunmaktadır. Kalmuklar önceden köle olarak yaşam sürerken daha sonra hür bırakılmış ve zamanla Kırgızların arasına karışmışlardır. Dağ Tacikleri ise zengin Kırgızlara hizmet ederek geçimlerini sağlamışlardır (Tural ve Camankulova, 2015).

1.3. Pamir'de Hukuk Sistemi ve Yönetim Anlayışı

Her ülkede olduğu gibi Pamir bölgesindeki topluluklarda belirli hukuk kurallarıyla yönetilmektedir. Pamir Kırgızlarında kamusal düzen ve yaşam genellikle Afganistan kanunları ile sağlanmaktadır. Her ne kadar Afgan yasaları ön plana çıksa da töre ve şariat kuralları da toplum tarafından kabul görmektedir. Pamir Kırgızlarının yönetimini Afganistan devleti bir hanlık olarak benimsemiştir.

Han, Pamir Kırgızlarının yönetim sisteminin en tepesinde bulunan makama verilen addır. Hanın asli görevi diğer devletler ile ilişki kurarak Kırgızları uluslararası arenada temsil etmesidir. Görevlerinden bir diğeri ise Afganistan'da monarşi döneminde yılda bir kez başkent Kabil'e ziyarette bulunarak Şaha ve Başbakana nezaket gösterisi yapmasıdır. 1990 yılında hayatını kaybeden ve Kırgızlar için önemli bir simge olan Rahmankul Han, bu makama sahip en önemli liderlerinden biridir. Ayrıca Afganistan Devleti Rahmankul Han'a Paşban-ı Pamir (Pamir'in koruyucusu, sahibi) unvanını vererek onurlandırmıştır.

Öte yandan Pamir Kırgızlarının yönetim sisteminde yer alan Biy adını verdikleri bir organ daha vardır. Biy, Han'ın verdiği emir ve kararları uygulamak, vatandaşların talep, istek ve sorunlarını Han'ın makamına sunmakla görevlidir. Bu noktada Biy seçilirken güvenilir bir kişi olmasına özen gösterilmektedir. Aksakallar ise Büyük Pamir'de yönetimden sorumlu kişilere verilen addır. Aksakallar çoğunlukla aile içi meseleler ve sosyal konularla ilgilenirler. Aksakalların iyi niteliklere sahip olmasına özen gösterilir. Ayrıca çeşitli anlatılarda iyicil özellikler taşıyan, toplum tarafından saygı kazanmış yaşlılar ve dedeler için de bu tabir kullanılmaktadır. Toplumun zor zamanlarında yardımlarına koşmaları sebebiyle İslamiyet sonrası bazı söylencelerde Hızır Peygamber ile özdeşleşmiştir. Aksakalların bulunduğu meclise ise Aksakallar Meclisi adı verilmiştir. Bu mecliste Kırgız halkını ilgilendiren bütün sorunlar görüşülür. Aksakallar Meclisi'nde Han, Karyedarlar, Aksakallar, Zengin Beyler, Hocalar ve Mollalar yer alır. Aksakallar Meclisinin aldığı kararların geçmişte olduğu gibi günümüzde de kabul görmesi; Kırgızların geleneklerine ve değerlerine bağlı olduklarını göstermektedir.

Pamir Kırgızlarının kendi aralarında meydana gelen bütün sorunlar ve kanuni olaylar kendi aralarında çözüme kavuşturulur. Vatandaşın bir derdi olursa Aksakallar çözüm üretmeye çalışır. Eğer çözemezlerse Han'dan yardım isterler. Sonuç olarak Han, nihai kararı veren makamdır. Rahmankul Han toplumsal haklarla ilgili bazı yeniliklere de öncülük etmiştir. Örneğin, kadının toplumdaki yerini yükselterek bazı haklar vermiştir. Çocuk yaşta evliliği kaldırmış, kadınları, yetimleri ve engellilerin haklarını korumaya azami özen göstermiştir.

1.4. Pamir’de Yaşam

Barthold’a göre Pamir’de yaşayan Kırgızlar, kış aylarında az kar yağan dağ yamaçlarına taşınıp, yaz aylarında ise ırmak kenarlarındaki ovalarda yaşamaktadırlar. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sürülerine sahip olan Kırgızlar, besledikleri at, eşek, sığır ve yak (Tibet sığırı) gibi büyükbaş hayvanlarını yolculuklarında binek hayvanı olarak kullanırlar. Hayvanların yününden ve derisinden hazırladıkları ticaret amaçlı eşyalarını satmak üzere Afganistan’ın Kâbil ve Feyzavat kentine götüren Kırgızlar, alışverişlerinde para kullanmayıp ihtiyaçları olan malzemeleri (çay, şeker, elbiselik kumaş vb.) koyun ya da keçi vererek trampa usulüyle almaktadır (Barthold, 2004: 99). Pamir coğrafyası, özellikle koyun ve at yetiştiriciliğine uygundur. Ancak bölgenin rakımının oldukça yüksek olmasından kaynaklı yeni doğan taylar genellikle doğumla birlikte hayatını kaybetmektedir. Bu sebeple Kırgızlar, at ihtiyaçlarını dışarıdan karşılarlar.

Uehara’ya göre Pamir’de yaşayan Kırgızlar iklimsel ve coğrafi koşullardan dolayı tarım yapmayı bilmiyorlardı. Uzun yıllardan beri göçebe hayat yaşayan Kırgızların çok büyük bir bölümü hayvancılıkla uğraşıyordu. Koyun, keçi, yak, deve, at gibi hayvanları büyük sürüler halinde besleyerek geçimlerini sağlayan Kırgızlar, kış aylarında Kışlak’da (kıştoo) kaldıktan sonra Haziran ayının sonunda yaylaya (cayloo) göç ederlerdi. Kasım ayında sonbaharda kamp yaptıkları bölgeye (küzdoo) geçen Kırgızlar, Ocak ayında tekrar Kışlak bölgesine dönerlerdi. Kışlaklarda en fazla yedi civarında çadırdan oluşan kamplar kurulurken, bazen taş evler de kullanılırdı. Yaylalarda kurulan yazlık kamplar ise daha kalabalık olurdu (Uehara, 2001: 13).

Pamir bölgesinde bulunan hayvanların büyük bir bölümü Rahmankul Han’a aitti. Bazı seçkin ailelerin de hayvanı olmasına rağmen bölgede yer alan hayvanların çoğunluğu Rahmankul Han ve ailesinindi. Kırgız toplumunun çoğunluğu geçimini “sağan” olarak adlandırdıkları hayvanlarla sağlıyordu. Buna göre, hayvanların sahibi yine Rahmankul Handı ancak ailelere emanet edilen hayvanlardan sağlanan ürünler ailelere aitti. Yalnızca senede bir kez herkes beslediği hayvanlardan hangisinin Rahmankul Han’ın mülkiyetinde olduğunu tespit etmekle ve hayvanların bakımından sorumluydu.

Pamir bölgesinde yaklaşık 237 hane bulunmaktadır. Geçim kaynağı olarak çoğunlukla hayvancılıkla uğraşan Kırgızların yaklaşık 1500 yak, 180 at ile 100 deve ve 9500 koyun ile keçiye sahip oldukları bilinmektedir. Günümüzde hâlâ kısıtlı imkân ve

koşulların olduğu Pamir’de yaşamlarını sürdüren Kırgızlar, yaşamlarını elde ettikleri ürünleri takas ederek sürdürmektedir. Pamir bölgesi 2010 yılının nüfus sayımlarına göre 3,700 civarında olan Kırgız nüfusu, günümüzde yaklaşık 1650 kişiye düşmüştür. Kırgızistan Devleti memleketine dönmek isteyen Pamir Kırgızlarının tüm ulaşım masraflarını karşılamakta ve göç edenlerin entegrasyon problemlerini azaltmak için kırsal bir yerleşim alanı olan Narın bölgesine yerleştirmektedir.

1.5. Pamir Kırgızlarının Kültürel ve Sosyal Hayatı

Kırgızların en kayda değer özelliklerinden biri zengin halk kültürüne ve geleneksel yaşam tarzlarına sahip olmalarıdır. Asırlar boyunca kendi topraklarında yaşamlarını sürdürmekte ama diğer yandan farklı milletlerin kültürlerini kendi kültürleriyle harmanlayarak bugüne gelen Kırgız kültürü, yer aldığı bölgeden de etkilenerek, değişikliği ve derinliği ile ön plana çıkmaktadır. Pamir’den Yozgat’ın Yenifakılı ilçesine kadar süregelen göçebe yaşam şartlarının etkileri, bu etnik grubun kültürel özgürlüklerine ait birtakım izleri silse de hala kültürlerinin çoğunu devam ettirmektedirler.

1.5.1. Dini İnançları

Bilindiği üzere insanoğlunun dünyayı kavrayış biçimiyle kalıplaşan inanç sistemi kültürün en önemli özelliklerinden biridir. Nitekim din olgusu Kırgızların kültürlerinde de derin etkilere sahiptir.

Kırgız Türkleri geçmişten bugüne kadar birden fazla dine inanmışlardır. Totemizm, Zerdüştlük, Tenricilik, Şamanizm, Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi çeşitli dinlere tarih boyunca inanan Kırgızlar son olarak İslamiyet’e geçmişlerdir.

Kırgızların İslamlaşma süreci ile ilgili olarak da farklı görüşler bulunmaktadır. Kırgızlar arasında İslam dininin yaygınlaşması ve İslâm’ı özümsemeleri Hokand Hanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Özbek mollaları Kırgızlara İslam dininin uygulamaları konusunda yardımcı olmuşlardır. Hanlıktan öncede Kırgızlar, Müslüman olmakla birlikte, adetler ve uygulamalar noktasında biraz eksiklik göstermektedirler. İslam adetleriyle birlikte Şamanizm adetleri de yaygın şekilde kullanılmıştır. Ancak bu dönemde İslam dini ve adetleri daha yaygın olarak uygulanmaya başlar. Oysa Kırgızlara

göre yerleşik hayata daha erken dönemlerde geçen Özbekler ve Tatarlar gibi Türk boylarında İslam dini daha katı yerleşmiştir (Toroman,139).

Yine de Kırgızların siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyal hayatında İslamiyet'in çok büyük tesiri olduğunu görmek mümkündür. Kırgızların dini tarihinde Tenricilikten sonraki diğer dinlerin içerisinden onların bütün kültürel yaşam ve iç dünyasını etkileyen ve toplu halde kabul ettikleri din İslam'dır. İslam'ı kabul eden Kırgızların gelenek ve göreneklerinde birçok değişiklik olmuştur. Bu değişiklikler halkın ruh ve inanç dünyasına, dünyaya bakış açısını yansıtan edebi eserlerine, sözlü kültürü dediğimiz atasözü ve deyimlerine, efsanelerine, masallarına, şarkı-türkülerine, destan-öykülerine, coktoo, koşok, sancıra'larına (sözlü tarih, şecere) ve dolayısıyla diline yansımıştır. Özellikle Kırgız kültür ve tarihinin ansiklopedisi niteliğini taşıyan eski Türk destanlardan biri olan "Manas" destanında İslami motiflere bolca rastladığını görmek mümkündür (Yıldız, 1955:292).

Geleneklerini, göreneklerini ve inançlarını bugüne kadar sürdürmeyi başaran toplum yapısına sahip olan Kırgızlar, kapalı bir toplum oldukları için dini ritüellerini daha yoğun bir şekilde icra etmektedirler. Bu durum Yenifakılı ilçesinde de halen devam etmektedir. Özellikle yaşlı nesil, gençlere oranla ibadetlerini yerine getirmede daha gayretli bir tavırdadır. Kırgızistan'da yaşayan Kırgızlardan, dini yaşantı yönünden ayrılan Yenifakılı'lı Kırgızlar, kendilerinin onlara nazaran daha muhafazakâr bir şekilde yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir.

Bu nedenle, Yenifakılı Kırgızları, dindar kimlikleri ile dikkat çekmekte ve diğer Kırgız topluluklarından ayrılmaktadırlar. Bunun, Afganistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesi sırasında psikolojik ve fiziki olarak etkilenmelerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Sağır, 2012:217).

Öyle ki muhafazakâr bir yaşam tarzı benimsemiş olan Yenifakılı Kırgız Türklerinin birçok kez göç etmesinin başlıca nedenlerinden birisi, inançlarını özgür bir şekilde ve daha rahat yaşama isteğidir. Dinini serbestçe yaşama isteği Yenifakılı Kırgızlarının günümüzdeki toplumsal yaşantısını şekillendiren unsurlardan biri olmuştur.

1.5.2. Evlilik

Evlilik Kırgızların sosyal yaşamında önemli bir yere sahiptir. Pamir Kırgızları diğer Kırgızlara benzer şekilde örf, adet ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bu bağlılık vesilesiyle Kırgızlar aile olgusuna özellikle önem vermektedirler. Kırgızların aile konusuna verdikleri önemi “aile küçük devlet” ifadesinden de anlamak mümkündür. Yüzyıllardır göçebe bir şekilde yaşamlarını idame ettiren Kırgızlarda ataerkil ilişkilerin süregelmesinden kaynaklı akrabalık bağları ve sülale ilişkileri oldukça güçlüdür. Bu sebeple Kırgızlar aileyi aynı zamanda kutsal bir baba ocağı olarak görürler.

Bilindiği üzere, toplumlarda özel bir kutlama olduğuna inanıldığından evlilik kutlamalarında çok sayıda adet, gelenek ve görenek bulunmaktadır. Kırgızların da evlilikle ilgili bu gelenek ve göreneklere hem İslamiyet dönemine hem de İslam öncesi inanışlarına ait unsurları içermektedir. Kırgızlar erkeğin evlenmesini ‘üylönüü’ olarak ifade ederler. Kızların evlenmesini ise ‘turmuşka çıgu’ olarak ifade ederler. Üy- ev, lönüü- lenme, turmuş- hayat, çıgu-çıkmaq demektir. Dolayısıyla Kırgızlara göre erkekler evlenirken kızlar yeni bir hayata çıkar. Ezcümle, Kırgız adetlerinde genç bir erkek bir bayanla evlenerek bir eve sahip olur ve evin reisi olur. Genç bir kız ise evlenerek baba ocağından ayrılıp yeni bir hayata merhaba der.

Evliliğe dayalı bazı akraba terimleri şunlardır:

Kuda: Dünür. Erkek için söylenir.

Kudagıy: Dünür. Kadınlar için söylenir.

Kudaça: Dünür. Evlenen çiftten büyük olan abla için söylenir.

Kayın ata: Kayın baba

Kayın ene: Kaynana

Küyöö: Koca

Ayal: Karı

Kayın aga: Kayın birader. Ancak evlenen çiftin büyüğü

Kayın ece: Görümce. Ancak evlenenlerden büyük

Kayın ini: Kayın birader. Gelin ve damadın küçükleri

Kayın Sindi: Görümce. Gelinin kocasından küçük olan kız kardeş

Kelin: Gelin

Küyöö bala: Damat

Cene: Yenge

Cezde: Enişte

Abısın: Elti

Baldız: Baldız

Baca: Bacanak (Dıykanbeyeve, 2013:142).

Yenifakılı Kırgızları Pamir bölgesinde yaptıkları evlilik geleneklerini bugünde Yenifakılı'da devam ettirmektedir. Günümüzde de düğün öncesi yapılan saçı saçma, kötü ruhlardan korunmak için yapılan pratikler, belli kişilerin isimlerinin telaffuz edilmesi gibi inanış ve adetler eski Türk inançlarının izlerini taşımaktadır. Ancak Ulupamir'den başlayıp Yenifakılı ile devam eden yaşam süreci içerisinde Anadolu geleneklerinden kına gecesi, gelinlik giyme, damada ve geline para veya altın takma gibi bazı gelenekler ve görenekleri de kendi kültürlerine eklemişlerdir. Bütün bu değişimlere rağmen günümüze kadar farklı topraklarda yaşamlarını sürdürmüş olan Pamir Kırgızları her şeye rağmen manevi değerlerine sahip çıkarak adetlerini sürdürebilme gayreti içerisinde olmuşlardır (Gencekul Timur, kişisel görüşme, Şubat 2022).

Yenifakılı Kırgızları da, günümüze kadar ulaşan Kırgız kültürünü bugün de devam ettirme ve gelecek nesillere bırakma çabası içerisindeyler. Bu geleneklerden en çok değer verdikleri geleneklerden biri ise evlilik merasimleridir. İlçede yaşayan bütün Kırgız vatandaşların katılım sağladığı bu düğün merasimleri Kırgızların örf ve adetlerini yansıtması açısından incelenmeye değer bir kültürel hazinedir. (Gencekul Timur, kişisel görüşme, Şubat 2022).

Kırgızlar da evlilik usulü genellikle evlilik çağına erişmiş kızlara taliplilerinin aracı vasıtasıyla ulaşması ve kız evi tarafından olumlu bir cevap verildiği takdirde neticelenmesidir. Türkiye'de bazı bölgelerde uygulanan beşik kertmesi olarak bilinen

adet eski Kırgız kültüründe de vardır. Kırgız Türkleri hısımlı olmayı arzuladıkları ailelerle henüz çocuklar dünyaya gelmeden evlilik anlaşması yaparlar. Şu an neredeyse benzerine pek rastlanmayan bu âdete Kırgızca da *bel kuda* denilmektedir. Bazen de aileler birbirlerine karşılıklı kızlarını verirler. Anadolu'daki berdel usulü evliliğe benzeyen bu geleneği Kırgız Türkleri *kayçı kuda* şeklinde ifade etmektedir. Hanede erkek evladı bulunmayan aileler ise kız çocuklarını evlendirerek damatlarını kendi evine iç güveysi olarak getirebilmektedir. Buna Kırgızca da *küçküyö almak* denir. Kız kaçırma yoluyla evlilik pek görülen bir evlenme usulü değildir. Bu tarz durumlarda iki aile arasında istenmeyen olaylar meydana gelebileceğinden bu tür evlilikler toplum tarafından tasvip edilmez (Gencekul Timur, kişisel görüşme, Şubat 2022).

Yenifakılı'da yaşamlarını sürdüren Kırgız Türklerinin geleneklerinin en yoğun görüldüğü alan düğün törenleridir. Düğünlerde gerçekleşen kutlamalar yüzyıllar içinde şekillenmiş olup İslamiyet dönemi ve İslamiyet öncesi dönemin inanç ve törelerini yansıtmaktadır. Geçmişten bugüne kadar taşınan bu gelenek, örf ve adetler Kırgız Türklerinin köklü bir kültüre sahip olduklarını göstermektedir.

1.5.3. Aile Yapısı

Aile, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel görevleri üstlenen bir kurumdur. Bu görevler, neslin devamını sağlama, çocukların sosyalleştirme, aile bireylerinin duygusal ihtiyaçlarını giderme, onları çatışmalardan muhafaza etme, onların biyolojik ve psikolojik tatminini sağlama ve kültürün nesilden nesile aktarılmasını gerçekleştirme şeklinde sıralanabilir. Aile, sosyal kurumlar içerisinde birincil münasebetlerin en yaygın şekilde görüleni durumundadır. Bir ailenin meydana gelmesi genelde evlilikle gerçekleşir. Evlenen her fert yeni bir aile oluşturmuş demektir. Dolayısıyla yeni görevleri üstlenen bir kurum daha oluşturulmuştur (Çetin, 2017: 51- 52).

Kırgız Türklerinin en çok önem verdiği sosyal olgunun aile olduğu, ailenin oluşturulmasından, çocukların ahlaki eğitimine kadar, detaylı bir şekilde planlandığı görülür. Aile olgusu için yapılan bu planlamaların da örfi kanunlar ile mecburi hale getirildiğini ifade etmek mümkündür. Özellikle Kırgız örfünde ailede babanın üstlendiği rol, büyük ebeveynlerin yaşadığı büyük ve geniş aile yapısında çok önem arz etmektedir. Geniş olmayan aile yapılarında ise baba çalışarak eve para getirmek ve dışarıyla olan

ilişkileri yürütmekle sorumludur. Hanede yaşayan diğer bireyler babaya karşı sorumluluk ve minnet duygusu hisseder. Ancak evin iç işleri ise anneye bırakılmıştır. Her ne kadar hanede sözü geçen baba gibi gözükse de anne, ailenin asıl fakat sessiz söz sahibidir. Çocukların eğitimi ve büyütülmesi annelerin sürekli hassas gözetimi altındadır. Bu nedenle çocukların terbiyesi ve eğitimi çocukların dünyaya gelmesi ile değil eşlerinin birbirini seçimi ile başlar.

Büyük ebeveynler (dede ve nine), son derece değerli, genelde bir moral ve manevi enerji kaynağıdır. Kırgız toplumunda yaşlının emekli olması, inzivaya çekilmesi diye bir şeyin olmadığı, kadın ve erkeğin hayatın akışına katıldığı görülür. Bu doğrultuda yaşlıların hayata katılımı önemlidir. Çünkü yaşlı, toplumda her türlü aktivitelerin gözetmenidir. Oluşabilecek anlaşmazlıklarda yargıç görevi üstlenir (Yağan, 1992:36).

Kırgız Türklerinde aileler içinde hiyerarşik bir yapı mevcuttur. Bu hiyerarşik yapı içerisinde çocuklar da ailede karar alma mekanizmasının içerisinde bulunur. Bunun amacı Kırgız çocukların özgüven kazanarak kendinden emin gençler olarak yetişmeleridir. Bu bakımdan çocukların aile içerisinde alınan kararlarda izlerini görmek mümkündür. Anne baba iletişimindeki karşılıklı davranış şekillerinin, çocukların öz benliklerinde ve kişiliklerinde meydana gelecek değişimlerin ana dinamiklerini oluşturduğu gözlenir.

Birçok topluluk birliğin ifadesi olarak gördükleri örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Kırgızlar da bu adetlere bağlı kalmış topluluklardandır. Ancak kültürlerine sahip çıkma konusunda günümüze kadar oldukça radikal tavır sergilemelerine rağmen farklı birçok topluluk ve ırkla aynı bölgede yaşarken benliklerini büyük ölçüde muhafaza etmeye gayret etmişlerse de diaspora koşullarında yerli halk arasında dağınmık düzende yaşamlarını sürdürdükleri için diğer toplumlar ve kültürlerden etkilenmişlerdir. Nitekim son dönemde küreselleşmenin de etkisiyle yükselen batılılaşma ve modernleşme, toplumların yaşamı ve kültürlerinde ciddi değişimlere sebep olmaktadır.

Ulupamir Kırgızlarındaki aile kültürünü anlayabilmek için toplumsal yapıya; toplumsal yapıyı anlamak için ise, aile unsuruna inmek gerekir. Bir başka ifadeyle, toplumsal yapıda merkezden çevreye doğru sağlanan bağlantı, Ulupamir Kırgızlarının toplumsal yapısını ortaya çıkarmak ve açıklamak için zorunlu bir yol haritasıdır denilebilir. Bu toplulukta yaşayan bireyler genel anlamda düzenli bir aile yaşantısına

sahiptirler. Bunun sebebi olarak göçmen psikolojisiyle beraber, başkalarına karşı güçlü olma güdüsü olduğunu ifade etmek mümkündür.

Ulupamir Kırgızları günümüzde halen geleneksel aile yaşantısı şeklini korumaktadır. Çekirdek aile biçimi pek yaygın olmamakla birlikte birden fazla eşlilik ve çok çocuklu ailelere de pek rastlanmaz. Geleneksel bir ailenin fert sayısı yaklaşık 4 ila 6 arasındadır. Bu yönüyle Türk aile yapısı ile benzer olduğu söylenebilir. Ulupamir Kırgızlarında boşanma vakaları çok az sayıdadır. Bu durum aile kavramının muhafaza edilmesi için verilen önemin boyutunu göstermektedir. Ulupamir Kırgızlarında ebeveynlere gösterilen saygı ve hürmet oldukça fazladır. Özellikle babalara gösterilmesi gereken saygı, toplumun en önemli örfi kurallarındandır. Bu noktada çocuklar da gereken saygıyı göstermek için azami özeni gösterirler.

Bir ailenin bütünlük içinde yaşaması için tüm fertlerin birbirlerine son derece bağlı olmaları, birbirlerini sevmeleri ve korumaları gerektiği inancı hâkimdir. Bu temelde Ulupamir köyünde yaşayan Kırgızların anne- evlat, karı-koca, baba- evlat sevgisi var olduğu kadar kardeş sevgisi ve muhabbeti de vardır. Aynı anne babadan dünyaya gelmiş kişiler olan kardeşlerin dünya üzerinde yaşadıkça en çok birbirini koruyan kimseler olmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Kardeşler aynı anne babanın çocukları oldukları kadar aynı evde yaşamaları, aynı aile terbiyesi almaları onların birbirlerine sınıksız bağlarla bağlanmaları için yeterlidir (Çetin, 2017:60).

1.5.4. Dil Yapısı

Biyolojik ve toplumsal bir varlık olan insan, doğayla ve doğadaki tüm varlıklarla ilişkilerinin büyük bir kısmını dil üzerinden gerçekleştirmek suretiyle, kendi hayat şartlarını kolaylaştırıp, kendisi için yaşanılır bir dünya oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde dil, bir yandan toplumsal yapının nüvesini oluştururken; öte yandan oluşmasına katkıda bulunduğu bu yapıdan etkilenmektedir. Öyle ki, insanlar varlıklarını sürdürebilmek için çevrelerini tanıma ve bulunduğu ortamla iletişim kurma gereksinimi içerisindeyler. Bu gereksinim, dilin insanın var oluşundaki öneminin ve toplumsal oluşumdaki değerinin, çok büyük olduğunu göstermektedir (Sinanoğlu, 2009:86).

Kırgızların konuştukları resmi dil Kırgız Türkçesidir. Kırgız Türkçesinin üç diyalekti vardır. Bunlar; kuzey, güneybatı ve güneydoğu diyalektleridir.

A) Kuzey Ağzları: Kuzey Kırgızistan'ın bütünü, Batı sınırı Talas, Güney sınırı Ketmen Töbü ve Toguz Toro. Bu da kendi içerisinde dörde ayrılır: **1)** Talas Ağzı, **2)** Çüy, Tyanşan Ağzı, **3)** Isık-Köl Ağzı, **4)** Karışık (Sınır) Ağzılar.

B) Güneydoğu Grubu Ağzları: Kendi içerisinde ikiye ayrılır: 1) Doğu Ağzı (Oş ve Calal Abad'ın Doğu tarafı, Nookat, Bazar-korgon), **2)** Kuzeybatı Ağzı (Kara- Ünkür suyunun Batısı, Çatkal).

C) Güneybatı Ağzları (İçkilik Ağzları): Batı Oş'taki İçkilikler, Özbekistan ve Tacikistan'daki Kırgız İçkilik ağzları (Yunusaliyev, 1971: 79-82)

Kırgızlar 20. asrın başlarına kadar Arap alfabesini kullanmıştır. Daha sonra 1926'da Latin alfabesine ve ardından 1940'ta da Kiril alfabesine geçiş yapmışlardır. Kırgızca'nın kökenine bakıldığında, Türkçe, Özbekçe, Tatarca, Kazakça, Türkmençe, Uygarca gibi diğer Türk lisanları ile beraber Ural-Altay dil soyunun Altay dalı altında Kıpçaklar grubu içerisinde yer aldığı görülür. Kırgızca'nın Kızakça, Tatarca, Karakalkça, Nogayca, Başkurtça gibi diller ile beraber oluşturduğu Kıpçak grubu Türk dilleri birçok bölgede konuşulmaktadır.

Kırgızca, Kırgızistan Cumhuriyeti ile Orta Asya'nın değişik bölgelerinde yaklaşık 5 milyon insan tarafından kullanılan bir dildir. Kırgızistan dışında Özbekistan, Afganistan, Tacikistan, Kazakistan, Çin ve az sayıda da olsa Türkiye'de bulunan Kırgızlar (Van'ın Erciş ilçesine bağlı Ulupamir Köyü, Afganistan'dan gelen Kırgızlar) tarafından konuşulmaktadır. Son yıllarda iş bulma ve değişik amaçlarla ülke dışında yaşayan, özellikle Rusya Federasyonu'nda yaşamını sürdüren Kırgızların sayısının da resmi olmayan kaynaklara göre 750 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir (Gümüş, 2010:11).

Yenifakılı'ya göç eden Pamir Kırgızlarının, bölgeye adaptasyonu hızlı bir süreçle işlemektedir. Özellikle Kırgızların olanak ve imkânlarını daha iyileştirmek adına birçok şehre yapılan göç miktarlarının artması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, Türk vatandaşlarla olan sosyal ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması, Kırgızların Türkiye'ye aidiyet duygusunu artırmaktadır. Öte yandan dinamik olan bu süreçte Kırgızca'nın kullanımını günden güne azalıp kullanım değerini yitirmektedir. Özellikle genç nüfus

Türkçeyi kendi dilleri olan Kırgızca'dan daha yoğun bir şekilde konuşur duruma gelmiştir.

Pamir Kırgızları da yaşadıkları göç sürecinin etkisiyle, çeşitli diller konuşabilmektedirler. Yaşları 35-40 üzeri olan kişiler, Türkiye'ye gelmeden önce, Kırgızca, Farsça ve Arapça konuşabiliyorlardı. Pakistan'da yaşadıkları dönemde ticaretle uğraşanlar, bu ülkenin ana dilini öğrenmiştir. Türkiye'ye göç ettikten sonra, Türkçe çeşitli alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde 40 yaşın üstündeki kişilerin 4-5 dil bildikleri görülürken 30 yaşın altında olanların ise sadece Kırgızca ve Türkçe dillerini konuştuklarını ifade etmek mümkündür. Aynı zamanda Kürtçenin Kurmanci lehçesi, bölgede ticari ilişkiler sonucunda öğrenilmiştir (Kayıpov, 2010:198).

Türkiye'de ikamet eden Kırgız Türklerinin kültürleri ve dillerine dair birçok değerleri muhafaza edebilmek adına Aksakallar Meclisi tarafından çeşitli önlemler alınabilmektedir. 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne resmi yollardan başvurarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kırgız tarihi ve Kırgız dili ve edebiyatı öğretmeni görevlendirilmesini talep etmişlerdir. Bu talep 3 yıl gecikmeli olarak 1995 yılında öğretmen görevlendirilerek karşılanmıştır. Görevlendirilen öğretmenler gündüz ilkokul öğrencilerine, akşam da Kırgız ahalisine ders vermiştir. Nitekim bu yerinde uygulama hem Kırgız kültür ve dilinin unutulmamasını sağlamakta hem de gelecek nesillere aktarılması noktasında faydalı olmaktadır.

1.5.5. Sanat ve Müzik

Müzik, eski zamanlardan bu yana insanlar yaşamı üzerinde önemli bir yer edinmiştir. İnsanlar üzüntülerini, sevinçlerini, kahramanlıklarını, coşkularını, sevgilerini çoğunlukla müzik sanatını kullanarak, ifade etmeye ve paylaşmaya çalışmışlardır. Türklerde müzik, Türk tarihi kadar eskiye gitmektedir. Bazı tarih ve müzik bilim adamları, en az 6000 yıldan beri devam eden bir Türk müziği tarihinden bahsetmektedir (Somakçı, 2003:131).

Diğer toplumların kültürlerinde olduğu gibi Kırgızların kültüründe de sanat ve müzik bir hayli yaygındır. Müziğin Kırgız toplumunda önemli bir unsur haline gelmesinde birçok sebep mevcuttur. Örneğin; Kırgız toplumunun göçebe yaşam tarzı benimsemesi ve yazma dilinin olmamasından, kültürel miraslarını sözlü bir şekilde ifade

ederek gelecek nesillere aktarılması ve çeşitli konularda müzikten yararlanmış olması müziğin Kırgız kültüründe önemli bir unsur olmasını sağlamıştır. Nitekim Kırgız edebiyatında da 'Kırgız için kırmızı vazgeçilmez değerdir' şeklinde bir atasözü yer almaktadır.

Kırgızların sanata ve müziğe olan ilgisi ve yaşamlarının bütün dönemlerinde ondan faydalı bir şekilde istifade etmiş olmaları da Pamir bölgesine gelen araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Geçmişten beri süregelen müzik günümüzde de Kırgız kültüründeki kamusal veya toplumsal etkinliklerin çoğunda (Kırgız halkının düğünleri, törenleri, kutlamaları, toplantıları vb.) önemli ölçüde yer almaktadır. Kırgız Türklerinin müzik sanatındaki yenilikçi ruhu sayesinde diğer toplulukların musikisinden ritmik, lirik, epik içeriğinin duruluğu ve zenginliği ile fark yaratmıştır.

1.6. Pamir'de Ekonomi

Pamir yaylasında vadinin güneşli tarafına Kırgızca'da *küngöy*, gölgeli tarafına *terskey*, nehrin kıyısına ise *sunun* gibi boy isimler koyulmuştur. Kırgızlar, Kasım ayından Haziran ayına kadar süren kışı Wakhan Vadisi'nin güneşli bölgesinde geçirmişlerdir. Hayvanların doğum mevsimi olan Mart-Haziran ayı onlar için zor bir dönemdir. Yaz mevsiminde (Temmuz-Eylül) Küçük Pamir'de Kırgızlar yaylaya vadinin gölgeli tarafına çıkarlar. Kışa hazırlık yaz aylarında başlar. Kış mevsiminde Pamir'e insan boyunda kar yağdığından hem insanlar hem de hayvanlar çok fazla zorlanmaktadır. Bu mevsimde hayvanlar telef olduğundan bu döneme *cut* (kıtlık zamanı) denir. Hayvanlar için ot toplama, (çöp çabuu) ve konar-göçer yaşam biçiminin olmazsa olmazı keçe yapımı (kiyiz kılıu) kış hazırlıklarının önemli bölümünü içermektedir (Bapaeva, 2015:46).

Yüzyıllardır göçebe yaşayan Kırgız Türkleri hayatlarını idame ettirmek için dağ eteklerine ağıllar inşa etmişlerdir. *Bozüy* adını verdikleri çadırlarda kış mevsimi geçirirler. Maddi durumu iyi olanlar ise kış mevsimi için müstakil, kerpiçten yapılmış yapılarda yaşarlar. Pamir coğrafyasında orman az olduğundan dolayı odun bulmakta zorlanan Kırgızlar düşük rakımlı bölgelerde bulunan kurumuş çalılıarı toplayarak yakacak haline getirmişlerdir. Hayvanlardan elde edilen tezekler de kışlık yakacak için önemli bir kaynak olmuştur.

1930 yıllarının başlarına kadar Pamir Kırgızlarının SSCB bölgesine sürüleri ile girmelerine izin verilmiştir. Fakat Afgan Kırgız, Sovyet makamlarına otlak kullanımı için aynı türden her on hayvana bir ücret (vergi) ödemek zorunda kalmışlardır. Çin Pamirlerinin komşu Sarıkol bölgesinden gelen bazı Tacikler de aynı toprak altında kış aylarında Rus topraklarını kullanmışlardır. 1930'ların başında Sovyet hükümeti, Afganistan'ın Kırgız sınırını kapatmıştır. Sonuç olarak, Kırgızlar, Sovyetler Birliği'ndeki otlaklarının ve kamp alanlarının büyük bir kısmını içeren eski ayrıcalıklarının çoğunu kaybetmiştir (Shahrani, 2002:40).

Çin Halk Cumhuriyeti'nden başlayıp Avrupa kıtasına kadar uzanan ve Pamir bölgesinden de geçen eski İpek Yolu ticaret hattı Rusların sınır geçişlerine izin vermemesi ile bazı dönemler sekteye uğramıştır. Ancak Küçük Pamir'den geçen Türkistan ile Afganistan arasındaki yol ticari faaliyetlerin az da olsa devam etmesini sağlamıştır. Kırgızlar da bu ticaret hattından yararlanan toplumlardan biri olmuştur. Türkistan'da yaşayan Müslümanlar da Arap topraklarıyla bağlantısını bu yol aracılığıyla kurduğu için bölgeye altın ve gümüş gibi değerli mücevherat ve farklı mallar satmışlardır.

Kırgızlar, Pamir'den Kaşgar şehrine ve köyelerine gelen 10-12 gün süren yolculuklarda tüccarlara hizmet etmek için işe alındığından, kendi tüketimleri için mal satın alma fırsatı bulurlar. Bununla birlikte, Uygur tüccarları, Kırgız'ın ihtiyaç duyduğu hemen hemen her şeyi getirirler. Kumaş, çapan (geleneksel uzun elbiseler), çay, un, kuru meyveler, pirinç, buğday, porselen, döküm demir fırınlar, bakır çaydanlıklar, halılar, bina yurt(çadır), jambu ve altın yapımında kullanılan ahşap kafes çerçevelerini getirmişlerdir. Pamir'de sıkça rastlanan Andican ve Murgaplı Rus tüccarlar artık doğrudan katılmadıklarından, Rus mallarını Uygur tüccarları tarafından Afgan Pamirlerine getirmişlerdir. Tüccarlar koyun, keçi, yak, yün, koyun derisi, yak derileri, tereyağı, kurutulmuş lor, kürkler (tilki, kurt vb.) Kırgız ürünlerini pazar ürünleri ile değiştirmişlerdir (Shahrani, 2002:42).

1.7. Pamir'de Eğitim

Kırgız Türklerinin yaşamları boyunca göç etmelerinden kaynaklı olarak eğitim seviyesi oldukça düşük kalmıştır. Mevsimler arası geçişlerde bile göç etmeyi alışkanlık edinen Kırgız toplumu eğitimi geri plana itmek zorunda kalmıştır. Hokand Hanlığı

döneminde Kırgızların içinden seçilmiş bazı bilim insanları, sanatçılar ve din adamları Buhara, Taşkent ve Semerkand gibi şehirlerde bulunan okullarda eğitim almışlardır. Ancak bu eğitimi alan kişi sayısı bir hayli az olmuştur.

Rahmankul Han çocuklara okuma yazma öğretmiştir. Onlara bizzat kendisi eğitim vermiştir. Büyük Pamir ve Küçük Pamir'deki çocukları toplayarak bir çadırı okul haline getirerek burada okullarda olduğu gibi programlı bir şekilde ders vermiştir. Çocuklar burada yatıp kalkmışlardır. Yemeleri, içmeleri ve diğer bütün ihtiyaçları Rahmankul Han tarafından karşılanmıştır. Buranın hizmetini görenlere de ayrıca ücretlerini vermiştir. Din eğitiminin yanı sıra adab-ı muaşeret, coğrafya, resim, matematik ve tarih dersleri de vermiştir. Kur'an okumayı öğretmekle kalmamış, çocukların onu ezberlemeleri ve temel İslami bilgileri edinmeleri için hususunda gayret sarf etmiştir. Arap harflerini öğrettikten sonra Farsça derslerine başlamıştır. Dersler her gün ikişer saat olarak yapılmıştır (Tural ve Camankulova, 2014:48).

Tarihte Kırgız Türklerinden bazı kişiler Kaşgar ve Yarkent gibi ilim şehirlerinde kuyumculuk, lostracılık ve halı-kilim dokuma gibi uğraşlar ve İslami bilgiler alanında eğitim almıştır. Ancak sınırların kapanmasıyla Kırgızların dış dünyaya açılma süreci sekteye uğramıştır. Bu nedenle Pamir bölgesinde eğitim sadece dini ilimlerle ilgili olmak üzere Buhara'da yetişen âlimler tarafından kaliteli bir eğitim verilebilmiştir.

Kırgızların yaşadığı göç süreciyle beraber, eğitim dili ve eğitimin yapıldığı mekânlarda değişiklikler meydana gelmiştir. Afganistan'da yaşanıldığı dönemde eğitim dili Farsçadır. Pakistan'da kalınan süre zarfı içinde Urduca olan eğitim dili, Türkiye'ye göç edildikten sonra, Türkçe olmuştur. Türkiye'ye geldiği dönemde Ulupamirli Kırgızların okuryazarlık oranını arttırmak için, okuma-yazma kursları açılmış, bu kursları, başarıyla tamamlayan kişilere diploma verilmiştir. Bu konuyla ilgili yapılan görüşmelerde, özellikle Ulupamirli kadınlar, *'Türkiye'ye geldikten sonra cahil olmaktan kurtulduk'* diye ifade de bulunmuşlardır. Köy okulunda eğitim gören öğrencilerin, Van ili ve Erciş ilçesinde yer alan ilkokullar bazındaki sınav başarıları, eğitime verilen önemi göstermektedir. Ulupamir'deki gençlerin %90'ının üniversite okuduğu ve bunlar arasında öğretim üyesi, öğretmen, hemşire, polis gibi çeşitli meslek sahibi olanlar bulunmaktadır. Şu anda köyde yaklaşık olarak yükseköğrenimini devam ettiren 50 üniversite ve 70 lise öğrencisi bulunmaktadır. Gelenek ve göreneklerini yaşatma çabası içerisinde olan

Kırgızlar, edebiyat, tarih, halk müziklerini gelecek nesillere aktarmak istediklerini, aksi takdirde bu değerlerinin unutulmaya yüz tutacağını yapılan görüşmelerde ifade ederek, kendilerine edebiyat, müzik, tarih dersleri veren Kırgızistan'dan hoca gelmesi gerektiğini açıklamışlardır. Köyde iş imkânının kısıtlı olması, genç neslin büyük bir kısmını okumaya sevk ettiği ifade edilebilir (Keleş, 2017:47-48).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE PAMİR KIRGIZLARININ GÖÇ SÜRECİ

2.1. Göç Kavramının Analizi

Göç, insanın varoluşundan beri olan ve temeli insana dayanan bir eylemdir. Tarih boyunca çeşitli sebep ve amaçlarla ve çeşitli şekillerde göç edilmiştir. Toprağın işlenip yerleşik hayata geçilmesi, sanayileşmenin etkisi, küreselleşmenin hız kazanması gibi olaylar göçün tanımını oldukça geniş bir yapıya ulaştırmıştır. Göç, kabaca insanın tek başına veya topluluklar halinde sosyal, kültürel, ekonomik, politik, coğrafi, dinsel vb. sebeplerden dolayı yaşadığı iskân ünitesinden ayrılarak hayatının tamamını veya bir bölümünü geçirmek suretiyle uluslararası sınırları aşarak veya ulusal sınırlar içerisinde zorunlu ya da gönüllü olarak gerçekleştirdiği yer değiştirme eylemidir (Mutluer, 2003:9).

Göç, kişisel ya da kitlesel olarak yapılan bir eylemdir. Birçok göç tanımı yapılmasına rağmen tüm tanımların bulunduğu ortak noktaya göre göç, bir yerden başka bir yere yapılan hareket, insanların yaşantılarını devam ettirebilmesi için bir konumdan başka bir konuma yaptıkları coğrafi yer değiştirme eylemi olarak ifade edilebilir. Göç eylemi, çok yakın mesafelere olduğu gibi kıtalararası şekilde uzun mesafeli de gerçekleşebilmektedir. Göçün daha geniş yorumlamayla yapılmış bir diğer tanımına göre ise göç yer değiştirme eyleminin yanında toplum değiştirme olarak da kabul edilir. Bu açıklamaya göre göç ile birlikte insanların konumunun yanında sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel olarak da ortamının farklılaşması meydana gelmektedir.

Sadece insana özgü bir kavram olmayan göç, hayvanlar ve diğer tüm canlı varlıkları da kapsayan geniş çaplı bir eylemdir. Canlıların hayatta kalması veya daha iyi bir hayat sürebilmek adına verdikleri stratejik bir karardır. İlkel dönemlerdeki kaynak kıtlığı ve yaşanan doğal afet gibi insanları göçe iten sebepler de olmuştur. Ancak günümüzde göçün nedenleri değişime uğramıştır. Bu sebeple göç olgusu sosyolojik, siyasi demografik, iktisadi ve antropolojik bakımdan çok yönlü bir araştırma konusu olabilecek olgulardan biridir.

Göç olgusu birçok bilimin ilgi alanına girmiştir. Ekonomi, demografi, sosyoloji vb. alanlar göç olgusunu farklı bakış açıları altında ele almıştır. Ekonomi bilimi, göçün

iktisadi nedenlerini ve göç alışverişinin o şehrin ekonomisi üzerindeki faydalarını veya zararlarını incelerken göçü üretim faktörünün bir eylemi olarak betimler. Bir insanın para kazanabilmek için daha uygun bir yere yerleşmesi ve buradaki iş imkânlarından istifade edebilmesi, ekonomik saikler ile yapılan göçün en önemli sebeplerinden biridir. Demografi bilimi, yer değiştirme hareketlerinin nüfus üzerindeki etkilerini inceler ve göçü bir kitle hareketi olarak betimler. Sosyoloji bilimi ise göçü, mevcut sosyal bir alandan başka bir alana geçmesi olarak tanımlar. Bu tanımlamada sosyal yapı ve bağlantıların göçe ne şekilde sebebiyet verdiğini ve göçün sosyal ilişkileri nasıl etkilediğini dikkate alır.

Göç alanı ile çeşitli ilişkiler kuran farklı bilimler de göçü değişik açılardan açıklamakta ve göç kavramını kendi alanlarına göre tanımlamaktadır. Nitekim farklı bilimler tarafından yapılmış bu farklı tanımlar birbirini tamamlayarak geniş bir göç kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm yaklaşımlardan çıkarılan sonuca göre, göç kavramındaki temel unsurun yer değiştirme olduğunu ifade etmek mümkündür. Gerçekleşen bir yer değiştirme eylemi ile ortaya çıkan göç hareketi sosyal yapıdaki değişimleri de beraberinde getirmektedir.

Tarih boyunca birçok şahsi ve kitlesel göç hareketlerine şahitlik eden dünya, bu göç eylemlerinin yanı sıra; çok büyük insan kitlelerinin hareketlerine, dünya savaşlarına, yeni kurulan devlet veya oluşumlara şahitlik etmiştir. Kitlelerin göç etmesi ile birlikte yeni uluslar ve devletler inşa edilmiş, yepyeni coğrafyalar ve yaşam alanları keşfedilmiş, teknolojik gelişmelerle birlikte toplumlar modernleşmiş ve günümüzdeki ulus-devletler ortaya çıkmıştır. Yeryüzündeki insan sayısının artması, işsizliğin artması ve kaynakların kıt olması sebebiyle meydana gelen ekonomik sorunlar insanları göçe zorlayan başlıca sebeplerden olmuştur. Nitekim göç olgusu Türkiye örneğinde olduğu gibi içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli sosyo-politik konularından biri haline gelmiştir. Teknoloji ve ulaşılabilirliğin gelişmesi ve yaygın hal almasıyla birlikte insanların göç etme arzusunda artış meydana gelmiş, daha rahat yaşam sürdürülebilecek alanlara göç hareketi artmıştır. Göç olgusu 20. yüzyıldaki gibi ulus ve devlet oluşumuna direkt katkı sunmasa da ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olarak göç alan ve veren topraklar üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir.

Göç veren ve göç alan toprakların göçten etkilenmesinin beraberinde göç edenler göç ettikleri bölgede yaşamlarını sürdüren insanlarla sosyo-kültürel uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmakta ve göçmen sayısı olması gerekenden fazla ise yerleştikleri bölgede yerel halk tarafından benimsenmemektedir. Göç eden halkın gıda, iş, konut, sosyal ve kültürel yapı üzerindeki oluşturabileceği problemler bu benimsememenin başlıca sebeplerinden gösterilebilir. Öte yandan göçe sebebiyet veren nedenler; savaş, baskı, darbe ve şiddet gibi insanlık dışı eylemler ile savaş ve güvenlik problemleri gibi sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca hangi sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin göçmenler göç ettikleri bölgede iş gücü piyasası üzerinde bir dengesizliğe neden olmaktadır.

2.1.1. Kavramsal ve Analitik Bakış Çerçevesinde Uluslararası Göç Kuramları

Kavramsal ve analitik bakış çerçevesinde uluslararası göçü açıklamayı hedefleyen yaklaşımlarda iki ana unsur yer almaktadır: bir tarafta daha ekonomi ağırlıklı konumlanmalar, diğer tarafta daha çok siyaset ağırlıklı görüşler. Göçün üç temel aktörü ise; göç veren ülke, göç alan ülke ve göçmenlerdir. Bu üç temel aktör çevresinde, çeşitli çıkar ve beklentiler doğrultusunda göçün ekonomik ve siyasal düzeylerde birbirinden farklı içeriklere sahip olduğu açıktır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:34).

Göç teorilerinin ortaya çıkışındaki genel fikir, göç konusunu daha çok, olası konum değişiklikleri üzerine düşünen insanların tercihleri bakımından değerlendirmesidir. Bu noktada ortaya atılan göç teorilerinin ifade ettikleri düşüncelerin de genellikle insanların göç etme tercihlerini etkileyen avantaj ve dezavantajlara bağlı olarak oluşturulduğu ifade edilebilir. Fakat göç eyleminin temelinde birçok sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi nedenler yer alabileceğinden bugün için genel geçer bir göç teorisinin bulunduğunu belirtmek pek mümkün değildir. Öte yandan birçok değişik görüşün göçü tanımlamaya dair açıklamalarının teorik altyapısı da birbirinden farklılık göstermektedir. Göç teorilerinin genellikle; göç edilen konumun mesafesi, göç edilen yerdeki ikamet süresi, göç edilen yerin ekonomik şartları, göç edilen yerdeki sosyal ilişkiler, göç edenlerin milliyetleri veya cinsiyetleri gibi birçok unsuru dikkate alarak tezler ürettikleri söylenebilir.

Ekonomi disiplininde göçe ilişkin olarak genellikle öngörüye dayalı, kestirimci modellemelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Antropologlar ya da tarihçilere göre, sosyal

ve kültürel bağlamdan koparılan ekonomik faktörler nüfus hareketlerini bütün yönleriyle öngörmeye yeterli değildir. Özellikle antropologlar göç konusunda evrensel bir rasyonalitenin ortaya çıkabileceği kabulünü şiddetle reddetmektedir. Buna karşılık ekonomi disiplininde göç araştırmaları, ekonomik faktörleri merkeze alma ve “faydasını maksimize etmeye çalışan rasyonel bireyler” varsayımına dayanarak hareket etme eğilimindedir. Ekonomi ve ayrıca ekonomik demografi disiplinlerindeki araştırmacıların, göçün parasal ve beşeri sermaye açısından fayda ve maliyetlerini hesaplama eğiliminde oldukları görülmektedir (Brettell ve Hollifield, 2000: 6).

Nüfus ve göç hareketlerine ilişkin ilk teoriler 19. yüzyılda ortaya çıkmış, 20. yüzyıl boyunca da çeşitli teorik bakış açıları gelişmiştir. Ancak bu teorilerin genellikle birbirlerinden ayrı olarak gelişirken, analiz birimi, paradigmatik ve tematik yönelim açısından da önemli farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Göç teorileri arasındaki bu tutarlılık eksikliğinin muhtemel sebebi, yukarıda da belirtildiği gibi göç olgusunun sosyal bilimlerden sadece herhangi birinin özel alanına girmiyor olmasıdır. Bu durumun da göç olgusunun mahiyeti, nedenleri ve sonuçları konusunda geniş çaplı bir ihtilafa yol açtığı söylenmelidir (de Haas, 2008).

Uluslararası göç alanında günümüze dek en sık gündeme gelen paradigma olan çekme ve itme teorisi, daha çok neo klasik düşünce tarzının çözümleme ürettiği tezleri kapsamaktadır.

2.1.1.1. Neo Klasik Ekonomi ve İtme-Çekme Teorisi

Çağdaş göç teorilerinin ortaya çıkış noktası olarak kabul edilen neo klasik görüşün göçü dar ve geniş anlamda iki farklı bakış açısıyla açıklamaya çalıştığı söylenebilir. Farklı piyasa veya pazarlarda ortaya çıkan getiri farklılıkları işgücünün göç etme isteğini ortaya çıkarır. Neo klasik teoriye göre göç bu nedenle ortaya çıkar. Bu bakış açısı altında ortaya çıkan ilk çalışmalar, iktisadi kalkınma dönemi içinde meydana gelen göç sürecini açıklamak için Lewis, Harris ve Todaro tarafından yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda göç olgusunun, birçok pazar ve ülkedeki işgücü piyasası katılıklarının heterojenlik seviyesi nedeniyle meydana gelen fiili ücret farklılıklarından oluştuğu ifade edilmektedir.

Neo klasik teoriye göre göçü tetikleyen sebepler, bölgeler arasındaki işgücü arz talebindeki farklılıklar ile ücret farklılıklarıdır. Neo klasik teori istihdamın tam olduğu

şartları altında, göç akımları ile ücret farklılıkları arasında büyük ve doğrusal anlamda bir ilişki olduğunu savunur. Öte yandan genişletilmiş neo klasik kuramlar ise bireylerin vereceği göç kararının, gerçekleşen getirinin daha az dikkate alınarak beklenen getiriye göre verildiğini ifade eder. Bu noktada en önemli değişken ise istihdam olasılığı ağırlıklı kazançlardır.

Bireylerin göç etme kapasiteleri göçün ortaya çıkardığı maliyetler ile ilişkilidir. Bu nedenle ne en yoksul bireylerin göç ettiği ne de en çok işgücü ihraç eden ülkelerin ya da bölgelerin en yoksul yerler olduğu söylenebilir. Bu bağlamda gözlemlenen göç modellerin tümsek şeklinde olduğu; yani ülkenin refah düzeyindeki artışla birlikte bireylerin ve hane halklarının göçü finanse etme yeteneklerinin de arttığı, böylelikle göç oranlarının da yükseldiği, sonrasında ise ülkenin gelişme seviyesi arttıkça göçün azaldığı ifade edilmektedir. Bu noktalar neo klasik teorinin hem eleştirisi olarak hem de göç gerçekliğini daha iyi kavrayabilmek için teoriye yapılan düzeltmeler şeklinde ortaya konmuştur (Kurekova, 2011).

Neo klasik görüşün makro bakış açısıyla ifade ettikleri, göçte mikro bakış açısıyla bireysel seçimle ilişkilendirilerek beşeri sermaye teorisine de aktarılabilir. Bu noktada Larry Sjaastad'ın Politik Ekonomi Dergisi'nde yayımlanan makalesi, insanı göçe iten mikro seviyede çok önemli bir değişken olan sosyo-ekonomik koşullarıyla beşeri sermaye teorisini harmanlayarak, neo klasik bakış açısına farklılık katarak genişletmiştir. Sjaastad göç konusu ile ilgili yaptığı çalışmalarda göç olgusunu; insanların veya ailelerin sermayelerini artıracak bir yatırım olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşımın temel noktasında kendi gelirini maksimum düzeye getirmek isteyen ve bu amaç için akılcı davranan bir birey yer almaktadır. Eğer bireyin göç etmekle sağlayacağı ekonomik fayda, göç etmenin maliyetini aşıyorsa burada bireyin göç etme ihtimali artar. Modelde göç etmekle elde edilen fayda, çıkılan yer ve varılan konum arasındaki yaşam süresince ki gelirlerin günümüze indirgenmiş şekliyle değerlendirilmektedir. Bu gelirlerin hesaplanmasında ise göç edilen yerdeki ortalama ücret düzeyleri kullanılmaktadır. İleri zamandaki gelir seviyesinin bugüne indirgenmesine dayalı olan bu modelde, ileri zamandaki gelirin muamma olması ve ülkeler arasındaki indirgeme oranının farklı olmaması nedeniyle deneye dayalı çalışmaların özellikli bir hal alamaması yapılan araştırmalarda meydana gelen başlıca bir sorundur. Göç etme ihtimali bireyin yaşı ile ters orantılı iken, bireyin eğitim düzeyi artışıyla doğru orantılıdır. Nitekim beşeri sermaye

teorisine göre diğer değişkenlerin sabit olduğu varsayımı altında başarı ihtimalleri arttığı düşünölen göç eden bireylerin görece daha vasıflı bir işgücü oldukları söylenebilir.

Kısaca bu yaklaşımda, indirgemeci iktisadi bir fikir doğrultusunda kolektif kararların yerine bireyin verdiği kararlar ele alınır. Neo klasik düşünceye göre birey koşulların artılarını ve eksilerini iyi bir şekilde tartarak rasyonel bir sonuca varır ve en fazla kazanç sağlayan yere göç eder. Neo klasik teori göçün sebepleri arasında ölkeler arasında bulunan refah düzeyi ve ücret ve gelir farklılıklarını gösterir. Fakat göçün tek ve ana sebebini iktisadi saik olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu noktada neo klasik görüş hayalperest bir düşünceyi savunmakla eleştirilmektedir. Çünkü neo-klasik düşünürler, göçmen ve işçileri aynı anlamda kullanır. Oysa göç olgusunu yalnızca işçi göçünden ibaret görmek mümkün değildir.

Neo klasik teorinin göç yaklaşımı kavramsal eleştirilere konu olmuş ve çok sayıda deneysel çalışma tarafından sınanmıştır. Neo klasik teori, titiz çalışmalar içermesine rağmen; göç belirleyicileri konusunda mekanik bir yaklaşım sergilemesi, piyasa kusurlarını görmezden gelmesi, göçmenleri ve göçmen toplulukları homojenleştirmesi, tarih dışı ve statik olması, göç konusunda uygulanan politika ve tedbirleri yalnızca bozucu faktörler ya da ek maliyet olarak görmesi gibi gerekçelerle eleştirilmiştir (Kurekova, 2011).

2.1.1.2. Tarihsel - Yapısalcı Yaklaşım

Neo klasik okulun ardından tarihsel-yapısalcı yaklaşım göç olgusunu 1970'li yıllarda açıklamaya çalışmıştır. Bu yaklaşım kapitalizmin, Marksist bakış açısıyla açıklanmasından etkilenmiş ve göç olgusunu bu yönde yorumlamıştır. Tarihsel - yapısalcı yaklaşım uluslararası göçün sebeplerini büyük yapısal etkenlerin tarihsel gerçekliğine indirgeyerek açıklamış ve kapitalist ekonomik düzenin eşit olmayan iktisadi ve siyasi güç dağılımını ifade etmiştir. Dünya sistemleri teorisi ve emek piyasası teorisi de tarihsel-yapısalcı yaklaşımdan beslenen teorilerdir ve bu iki yaklaşım da göç eylemini incelemiştir. Bu iki teori de temelinde iten ve çeken değişkenleri bir arada bulundurması sebebiyle makro düzey teoriler olarak kabul görmektedir.

İkili emek piyasası kuramına göre, uluslararası göç eylemi modern sanayi sektörünün işgücü arayışı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu kuramın en bilindik

savunucusu olan Michael J. Piore, uluslararası göçün, gelişmiş ülkelerin ekonomik açıdan ana unsuru oluşturan işgücü ihtiyacından dolayı meydana geldiğini savunur. Bu anlamda göç eylemi, göç veren ülkenin yüksek işsizlik oranı veya düşük ücret miktarı gibi itici faktörlerin sonucunda gerçekleşmez, göç alan ülkelerin kaçınılmaz ve sürekli devam eden düşük ücretli işgücü gereksinimi sonucu gerçekleşir. Bu gereksinim ise endüstrileşmiş toplum ve ekonomilerin dört temel özelliğinden kaynaklanmaktadır; yapısal enflasyon, ekonomik yapılanmadaki ikilik, iş gücü arzının sınırsız olması ve motivasyon sorunları. Bu özelliklere göre, iş gücü piyasası iki sektörden oluşmaktadır. İlkinde en iyi donanım ve aletleri olan, donanımlı işlerde çalışan yerli işçiler, ikinci sektörde ise istikrarsız ve vasıfsız işlerde, düşük ücretlerle çalışan göçmen işçiler yer almaktadır (Piore, 1979:23).

Tarihsel-yapısalcı yaklaşıma dayanan diğer teori, Kurekova ve Wallerstein'ın öncülük ettiği dünya sistemleri teorisidir. Çoğu araştırmacı göçün temelini ulusal ekonomiler üzerinde meydana çıkan ikili pazar yapısına dayandırmaktadır. Ancak Wallerstein uluslararası göçün çıkış noktasını ülkelerin ekonomilerindeki işgücü piyasasının ikili yapısından değil, son yıllarda oldukça büyüyen ve genişleyen kapitalist dünya pazarının yapısıyla ilişkilendirmiştir. Yani, kapitalist ekonomilerin anti-kapitalist toplumların üzerinde hâkimiyet kurması, göç hareketliliğinin artmasına sebep olmuştur.

Dünya sistemleri teorisi göçü, ekonominin kapitalist bir sisteme bürünme sürecinde zorunlu olarak meydana gelen değişimlerin ve bozulmaların sonucu olarak ifade etmektedir. Avrupa ve Amerika kıtalarından başlayarak tüm dünyaya doğru yayılan kapitalist sistem daha büyük bir kitleyi dünya pazar ekonomisinin içine katmıştır. Bu sisteme göre gelişmemiş olan çevre ülkelerde bulunan işgücü ve hammadde, gelişmiş kapitalist ülkelerin daha geniş coğrafyaya yayılması sonucunda küresel ekonominin bir parçası haline gelir. Bunun sonucunda da göç eylemi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Tüm bu açıklamalara rağmen tarihsel-yapısalcı yaklaşıma karşı da birçok göç uzmanı tarafından çeşitli eleştirilerde bulunulmuştur. Bu eleştirilerden biri; sadece kapitalist ve sömüren ülkelerin elde ettiği çıkarlar doğrultusunda göç eylemi meydana gelseydi, göçe karşı üretilen politikalar sadece emek politikasıyla sınırlı olurdu ve sürekli sabit kalırdı. Neo klasik görüş toplumların göç hareketlerinin tarihsel perspektifini yok sayıp devletlerin önemini görmezden gelirken, tarihsel-yapısalcı yaklaşıma göre kapitalist sermayenin çıkarı bütün değişkenlerin ana aktörüdür ve bu teori bireylerin

arzularını arka plana atmaktadır. Bu bahsedilen eksikliklerin sonucunda birden çok disiplini kapsayan ve göçü geniş bir perspektifle açıklamaya çalışan Göç Sistemleri Teorisi ismiyle yeni bir kuram ortaya çıkmıştır.

2.1.1.3. Göç Sistemleri ve Göçmen Ağları Teorisi

Göç sistemleri teorisi uluslararası ilişkiler çerçevesinde, iktisadi ve siyasi değişkenler temel alınarak ortaya çıkmış bir kuramsal çerçevedir. Bu görüşe göre birden fazla ülke veya toplumun göç hareketiyle birlikte bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri meydana gelir. Bu göç ilişkisi birbirleriyle dostane diplomasiye sahip iki ülke arasında olabileceği gibi, birbirleriyle mesafeli diplomasiye sahip ülkeler arasında da kurulabilir. Örneğin, Afrika topraklarından Fransa'ya olan göç uzak iki bölge arasında gerçekleşen bir göç hareketi iken, Meksika'dan ABD'ye doğru gerçekleşen hareket yakın bir coğrafyada gerçekleşmiştir.

Göç sistemleri kuramına göre göç hareketi, göçü önceleyen bir ilişkiler temeline dayanmaktadır. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında, göç ilişkisinden önce bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin temeli kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanabilir. Ayrıca bu ilişkinin temeli askeri işgale de dayanabilir. Amerika Birleşik Devletlerinin Meksika'yla olan göç ilişkisinin temeli, Amerikalı işverenlerin ucuz işçiye olan ihtiyacına ve iki ülke arasındaki kültürel etkileşime bağlamak mümkündür. Fakat buna karşın, Amerika Birleşik Devletlerinin Kore ve Vietnam'la olan göç ve göçmen ilişkisinin temelinde Amerikan askeri işgali yatmaktadır (Castles ve Miller, 1998, 23–24).

Bu teori, göçe karşı gerçekleşebilecek toplumsal bir hareketin makro ve mikro değişkenlerdeki karşılıklı alışverişinin olumlu bir çıktısı olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda, makro değişkenler geniş bir kapsamda kurumsal unsurları ifade ederken, mikro değişkenler ise göç etmiş insanların inançlarını, davranışlarını ve sosyal ilişkilerini ifade etmektedir. Göç sistemleri teorisine göre, göç hareketi gerçekleşen ülkeler arasında kontrollü bir göç ve göçmenlerin konumlarının belirlenmesi ile ilgili oluşan ilişki etrafındaki makro yapılar, uluslararası pazarın iktisadi politliğini ve hukuksal ilişkileri kapsamaktadır. Karşılıklı göç hareketi gerçekleşen ülkeler arasında kurulan bu geniş kapsamlı ilişkiler ve bu ilişkiler sebebiyle meydana çıkan durum, göçe ait bir toplumsal

farkındalığın organizasyonunu daha kolay hale getirmektedir. Ancak bu kolaylık ve organizasyona bağlı olarak göç alan ülkelerin kendi sınırlarının güvenliğini sağlayarak korumasını da gerektirmektedir.

Göç sistemleri kuramına göre mikro yapılar, göçmenlerin kendi aralarında göç ve yerleşim sorunlarıyla baş edebilmek için geliştirdikleri informal sosyal ağlardır. Gelişen bu yapıyı ve bu ilişkileri tanımlamak için, literatürde daha önceleri göç zinciri kavramı kullanılmaktaydı. Göç zinciri kavramı sadece göçe ait bir durumu açıklarken, ağ kavramı göçmenliğe ait bir durumu da açıklamakta ve göçmenler arasındaki ilişkiler sistemine atıfta bulunmaktadır. Göç sistemleri kuramına göre mikro yapıların dayandığı temel nokta, ortaya çıkan sosyal ağlardır. Bu sosyal ağların oluşmasını sağlayan ve aynı zamanda göçmen ağlarının taşıdığı temel değerler “kültürel sermaye” ve “sosyal sermaye” olarak adlandırabilecek referans noktalarıdır (Çağlayan, 2006:83).

Göçmen ağları teorisi ise göçün makro ve mikro yapıları arasında orta düzey olarak isimlendirilmektedir. Göçmen ağları; göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki ortak ilişkilerin tamamını oluşturur. Bu ilişkiler ağı maliyeti düşürmesi, riski azaltması ve beklenen kazancı yükseltmesi nedeniyle uluslararası göç hareketlerini arttırmaktadır. Göç edilen ülkeye ilk göç eylemini gerçekleştirenler için göç oldukça zor ve maliyetlidir. Orada sosyal bağların olmaması, zaman, bilgi ve araştırma maliyetleri, iş olanakları konusundaki fırsat maliyetleri, tanıdığı çevreden ayrılmanın getirdiği fiziki maliyetleri düşünürsek ilk göçmenlerden sonra bölgeye gelen göçmenlerin bu maliyetlerden daha az etkilendiğini söyleyebiliriz. Çünkü önceden bölgeye göç edenler sonradan gelen göçmenlere bu konularda yardım edeceklerdir. Böylece ilişkiler ağı göçü devam ettirecek ve her göç hareketi devamlılığı olan bir sosyal yapı oluşturacaktır (Yazan, 2016: 45-46).

Göç sistemleri ve göçmen ağları teorisi tarihi uzun bir geçmişe uzanan göç hareketleri için tarihsel bir bakış açısı koymasının yanı sıra göçmenin göç ile ilişkisini ve göçmenliğinin kapsamını da tespit etme konusunda analiz yapma fırsatı ve imkânı ortaya çıkarabilmektedir. Bu kuramın, tarihsellik bağlamında, ulusal veya uluslararası olarak gerçekleşen göçün nedenlerinin anlaşılmasında kullanılabilir olduğu ve anlamlandırmaya imkân sunduğu görülmektedir. Çünkü bugüne bakıldığında herhangi bir göç hareketi için

tek faktörlü ve tek perspektifli bir görüş ifade etmek mümkün değildir. Bu noktada yaşadığımız çağda gerçekleşen göç ve göçmen ilişkisinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu ve bazı dönem ve göç olaylarına göre birbirlerini etkiledikleri göz ardı edilmemelidir.

2.1.1.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, süregiden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Abadan-Unat bu ağları daha genel bir bakışla şöyle tanımlamaktadır: “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, 2002:18).

Göç sosyolojisi üzerine akademik çalışmalar yapmış olan Czarina Wilpert ise ilişkiler ağı kuramını daha farklı şekilde tanımlamıştır. Wilpert’e göre, öncelikle ilk göç eden insanlar göçmen toplumları birleştiren bir hazırlık aşaması ortaya çıkarırlar ve öncülük olunan bu altyapı göç veren toplumdaki diğer insanlara göçme fırsatı yaratır. Meydana gelebilecek yeni göç hareketleri, daha önceden yapılmış bu göç ağını harekete geçirir ve sonraki göçmenler ilk gelen göçmenlerin kazanımlarından istifade ederler. Nitekim bu ilişkiler ağı zamanla kendi kendini devam ettiren bir hale bürünerek göç hareketlerine yol açar.

İlişkiler ağı kuramını tanımlarken göz önüne alınan kriterlere ek olarak, iktisadi ve siyasi unsurlar da söylenebilir. Meydana gelen ilişki ağları, günden güne iki ülke arasında katmanlaşırken değişik boyutlarda da yer değiştirmektedir. Bu bağlamda, buradaki en hassas nokta, hem ağın kurulup kurulmadığı hem de muhteviyatıdır. Ancak ağın kurulup kurulmadığı muhteviyatından da önemli bir husustur. Çünkü kurulan ağın muhteviyatı ilerleyen süreçte kendini yenileyerek daha farklı durumlara ulaşmakta ve ağ giderek karmaşık bir hal almaktadır. 1960’lı yıllarda başlayan Türkiye’den Almanya’ya göç eden Türk işçilerin kurduğu göçmen ilişkiler ağı bu kurama gösterilecek en güzel örneklerden biridir. Göçün başladığı ilk yıllarda ağın muhteviyatı, Türkiye’den Almanya’ya göç eden

Türklerin uyum sağlamasını sağlayan, iş bulma ve konaklama gibi yaşamsal ihtiyaçlara yönelik iken, günümüzde bu yapı, hâlâ bu yaşamsal ihtiyaçların yanı sıra iktisadi ilişkiler ve Almanya siyasetinde etkin hale gelme gibi boyutlara da kaymıştır.

Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta da, göçmen ağının varlığının göçü destekleyip, potansiyel göçmenleri göç için olumlu etkilemesidir. Kurulan ilişkiler ağı sayesinde göçün gerek ekonomik maliyeti, gerekse de sosyal maliyeti hayli düşmektedir. Göç edilen ülkedeki göçmen ağlarının varlığı sayesinde ekonomik yükler, yardımlaşma mekanizmaları ve bürokratik olayların hızlandırılmasıyla azalmaktadır. Yine aynı yardımlaşma mekanizmaları ve yeni gelen kişilerin yalnızlık hissinden kurtulmalarıyla sosyal maliyette de bir düşüş yaşanmaktadır. Sonuç olarak kurulan ağla yaşanan ve süregiden göç arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Çağlayan, 2006:86).

Peki ilişkiler ağının göçmenlerin sosyal uyumuna etkisi var mıdır? Elbette oluşan bir göç ağının sosyal uyuma hem pozitif hem negatif etkileri olmaktadır. Öncesinde kurulmuş bir göçmen ağının, yeni göç etmiş insanların bölgeye sosyal uyumunu kolaylaştırdığını ifade etmek mümkündür. Ancak bazı örnekler bu tezin tam aksi yönünde gerçekleşebilmektedir. Göçmen ilişki ağlarının kurulması sayesinde, göçmen vatandaşların bölgeye entegrasyonu da kolaylaşmaktadır. Göç eden insanların uyum sürecini kolaylaştıran etkenlerden biri de okul hayatıdır. Kurulmuş ilişkiler ağının katkısı ile göçmen çocuklarının erken bir yaşta okulla buluşması söz konusudur. Göçmen çocukların erken yaşta okula başlaması göçmenlerin entegrasyonun hızlanması noktasında faydalı bir araçtır.

Ortaya konmaya çalışılan bu etkilerin yanında, göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen bazı değerler, göçmenleri ve göçmen ailelerini de etkilemektedir. Yaşanan bu etkilerden bir tanesi de, göçle gelinen ülkede göçmen ailelerinin var olan ataerkil aile formasyonlarında belli kırılmaların gözlenmesidir. Daha önce belirtildiği üzere, küreselleşme sürecinin işgücü üzerindeki etkilerinden bir tanesi de, ucuz işgücüne olan aşırı taleptir. Bu talebin yarattığı sonuç ise kadınların ve çocukların çalışma hayatının içerisine itilmesidir. Göçmenlerin daha fazla kazanç sağlama istekleri, göç ettikleri ülkede tutunma ve yaşama istekleri kadını iş hayatına sokmuş ve aile formasyonu içerisinde gerek sosyal gerekse de ekonomik bir yeniden yapılanmaya götürmüştür. “Buna göre denilebilir ki, göçün oluşturduğu ilişkiler ağları sadece göçmene destek hizmeti vermekle

kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor” (Abadan-Unat, 2002, 19).

Tüm bu anlatımlardan yola çıkarak ilişkiler ağı kuramını, diğer teorilerden ayıran en önemli nokta göçü göçmenler üzerinden anlamaya çalışan bir teori olmasıdır. Göç olgusunu açıklamaya çalışan diğer görüşlerde göç içerisinde yok olan ve çok önemsenmeyen göçmen öznesini ön plana çıkararak ilişkiler ağı kuramı bu yönden diğer kuramlardan ayrılmıştır. Bu görüş, göç araştırmalarında sadece yapısal değişkenleri göçün sebebi olarak görmemiş, aynı zamanda bireysel değişkenleri de göçe sebep olarak araştırmaya katmıştır. Bu noktada ilişkiler ağı teorisi, göç olgusunu göç alan ve göç veren ülkeler nezdinde tanımlamaya imkân sağlamaktadır. Tüm bu açıklamalar ışığında, günümüzde yaşanan göç hareketlerini açıklamada ilişkiler ağı teorisinin olabildiğince açıklayıcı ve bireysel analize en fazla imkân sağlayan teori olduğunu ifade etmek mümkündür.

2.1.1.5. Merkez Çevre Kuramı

Göç olgusunu açıklamaya çalışan teorilerden bir tanesi de merkez çevre kuramıdır. Bağımlılık okulu olarak da ifade edilen bu teori, Samir Âmin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi çok sayıda araştırmacı tarafından ortaya atılmıştır. Merkez çevre kuramına göre dünya merkez ve çevre olarak iki yapıya bir şekilde ele alınarak göç olgusu açıklanmıştır. Aynı zamanda bu iki yapıya birbirine iktisadi bağlamda bağımlı olarak var olabilmektedir. Modern iktisadi yapıya kavuşulması ile beraber kapitalizmin de var olmaya başlaması ile bağımlılık ekonomik temelli kapitalist bağ haline gelmiştir. Ancak tarihsel pencereden bakıldığında, kolonileşmenin olduğu dönemlerde sömürgecilik ve ilişkiler, ülkeler arasındaki bağımlılığın ana unsurunu oluşturmuştur. Öte yandan günümüzde birçok araştırmacı ve düşünür, dünyada tek bir sistemin var olduğunu iddia etmektedir. Bu araştırmacılara göre, dünyadaki mevcut olan durum aynı sistemin farklı görüntüleridir. Ancak her ne kadar görüntüler farklı olsa da bu araştırmacılar geçmişten bugüne kadar yeryüzünde bulunan yalnızca tek bir olgu ve sistemin var olduğunu savunurlar. Bu sistemi de ‘dünya sistemi’ olarak ifade ederler.

Merkez-çevre kuramına göre çevre olarak adlandırılan ülkeler, merkez ülkeler için vazgeçilemeyecek ve merkez ülkelerin sürekli kapitalist gelişimi perspektifinde ihtiyaç

duyulan bir konumdadırlar. Meydana çıkan bu ihtiyaç, aslında bağımlılık zincirini oluşturan iktidar mekanizmasının temel gereksinimidir. Kurulan bağımlılık sistemi içerisinde merkez ülkeler, ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamul malın pazarlanması için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkelerden gelen hammadde, yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücüyle işlenerek maliyet düşürülmekte ve düşük maliyetli bu ürünler ülke içinde tüketilmekte ya da diğer ülke pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sisteme bir geri dönüşüm sağlanmaktadır. Kuramın temel işleyişi çerçevesinde, merkez ülkeler var olan kapitalist birikimlerini geliştirmek ve mükemmelleştirmek için çevre ülkelere ihtiyaç duyarlar. Çevre ülkeler de, kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltmek için merkez ülkelerle bu tip bir ilişki sistemine dâhil olmaktadır. Net bir şekilde görüldüğü üzere, bağımlılık tüm gelişmişlik ve az gelişmişlik kriterlerine göre olsa da sadece tek taraflı değildir. Çünkü kurama göre gerek merkez olarak kabul edilen gerekse de çevre olarak kabul edilen ülkelerin, çeşitli bağlamlarda ve yapılarda birbirlerine ihtiyaçları vardır (Çağlayan, 2006:80).

Göç kavramını merkez çevre teorisine göre, günümüzdeki kapsamıyla ele alındığında, kapitalist bir sistemdeki merkez çevre ilişkisi temelinde, merkez ülkelerin sömürülecek ucuz işçi gereksinimini karşılamak için göçmen kabul politikalarını faaliyete geçirdiklerini ifade etmek mümkündür. 21.yüzyılda uygulanmaya başlanan göçmen kabul politikaları bir hayli ön koşullar içermektedir. Bu ön koşullardan en önemlisi ise kendini alanında yetiştirmiş, başarılı bir göçmen olabilmektir. Göçmen işçilerin çok düşük meblağlara merkez ülkelerde çalıştırılması ile üretim maliyetleri de düşmektedir. Çevreden merkeze doğru gerçekleşen göç hareketinin bir diğer görüntüsü de niteliksiz işgücüdür. Çevre ülkelerden merkez ülkelere kaçak veya yasal yollarla göç etmiş vasıfsız göçmen, merkez ülkedeki vasıfsız işçilere göre daha düşük ücretlere çalıştırılmaktadır. Böylece üretimin sabit maliyeti de düşmektedir. Ancak son yıllarda iktisadi küreselleşmeyle birlikte, bu durumun aksine bir yönelim meydana gelmiştir. Artık ucuz ve vasıfsız işgücü göçü merkez ülkelere değil, aksine maliyetlerin düşük olduğu çevre ülkelere doğru gerçekleşmektedir.

Merkez ülkelerden çevre ülkelere akan bu sermaye ve bilgi birikimi temel olarak kapitalist ilişkilerin yoğunlaşp daha da derinleşmesini sağlamaktadır. Karşılıklı olarak merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkisini de derinleştiren bu durum, çevre ülkede de bir takım değişimlere yol açmaktadır. Merkez ülkelerdeki kapitalist firmaların

çevre ülkelerde kurdukları fabrikalar ve bu fabrikalarda çalışan işgücü, çevre ülkedeki geleneksel üretim mekanizmalarını ve sistemlerini zayıflatmaktadır. Zayıflayan üretim mekanizmaları ve geleneksel üretim etkinliklerinden kopan yeni işçiler, ucuz emek piyasasına katılmakta ve bu piyasayı canlı tutmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde, ucuz işgücüne olan talep, kadın ve çocuk işçiliğine duyulan ihtiyacı da artırmakta ve bu ihtiyaca yönelik olarak çalışma hayatına katılan kadınlar da ataerkil aile yapısı başta olmak üzere, toplumsal yapıda birçok değişime ve dönüşüme neden olmaktadır. Bahsedilen bu kapitalist işleyiş, çevre ülke içinde de bir göçe neden olmaktadır. Geleneksel üretim tarzından kopan işçiler sanayi merkezlerine doğru göç etmekte, bu da ülke içinde bir göçe neden olmaktadır. “Sanayinin gelişmesiyle birlikte köy ve köydeki nüfus hem endüstri için işgücü kaynağı oluşturmuş hem de sanayi toplumunu beslemeyi üstlenmiştir” (Oktik, 1997:81).

Sonuç olarak, göçmen işgücü ile kapitalist ekonomi arasındaki bu yakın ilişki, küreselleşme kavramını ve globalleşen dünyada işgücünün göç arzusunu işaret etmektedir. Çağımızın gerçeklerinden bir tanesi de kapitalist ülkeler ile kapitalizme maruz kalan ülkeler arasında küresel kapitalist ilişkilerin kurulduğudur. Ancak kapitalizmin ortaya çıkan önemli bir sonuç da bu ülkelerin görüntüsünde gerçekleşen farklılaşmadır. 21.yüzyılda tek boyutlu ve kutuplu olarak gerçekleşen ilişki sistemlerinde merkez ve çevre ülkelerin görüntüleri yavaş yavaş yok olmaktadır. Çünkü kapitalist ekonomik sistem, daha önce merkez ülkelerin yer aldığı konuma çok uluslu şirketleri konumlandırmıştır. Nitekim ulus aşırı şirket özelliği taşımayan sermayenin güçlerini kaybetmesi veya ortadan kaybolması bu kapitalist süreci daha da hızlandırmaktadır. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin güç kazanması ile birlikte işgücü hareketi artmakta ve hareketin getirmiş olduğu rekabet ortamı özellikle kadın ve çocuk işçilerin sömürülmesine neden olmaktadır.

2.1.1.6. Yeni Ekonomi Teorisi

Yeni ekonomi teorisinde önemli olan göç kararının verilmesi sürecidir. Neo klasik ekonominin tam tersine yeni ekonomi teorisine göre göç kararı tek başına verilen bir karar değildir. Bireyin ailesi gibi daha geniş gruplar geliri maksimize etmenin dışında riski en aza indirmek ve çeşitli ekonomik başarısızlıkları ortadan kaldırmak için hep birlikte hareket ederler. Ailenin bireylerinden bazıları kendi ülkelerinde çalışırken bazıları da

başka bir ülkeye çalışmaya gönderilir. Böylece ülkelerindeki ekonominin kötüleşmesi ya da ekonomik başarısızlıklar halinde aile üyeleri göçmenin yolladığı parayı veya maddi kaynağı kullanmaktadır (Massey vd.,1993:436-437).

Yeni ekonomi teorisinde gelişmiş ülke ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrım belirgin bir şekilde ortaya çıkarılmaktadır. Bireylerin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları göçlerin nedenleri anlatılmaya çalışılmıştır. Hükümet programları, risk yönetimi, finansal projeler gelişmiş ülkelerde oldukça tatmin edicidir. Gelişmekte olan ülkelere ise ekonomik şartların kötüleşmesi, istihdamın azalması ve gelirin azalmasıyla geçim sıkıntısı yaşanması gibi sebepler mevcuttur (Massey vd., 1993:436-437).

Yeni ekonomi teorisine göre, temel gösterge gelirin nerden elde edildiğidir. Bir hane içerisindeki çalışanların gelirinde bir artış meydana gelmese dahi bireylerin girişimiyle yeni gelir alanları oluşabilmektedir. Bu bağlamda, Göç etmeyi arzulayan insanlar bir yandan gelirlerini artırmak isterken, diğer yandan da diğer hanelere göre sosyal konum ve itibarını yükseltmeyi amaçlar. Bu kuramın neo klasik teori ile aralarında temel bir fark mevcuttur. Yeni ekonomi kuramı, göç eden bireyin ülkesine geri dönmesini bir başarı olarak kabul ederken, neo klasik teori bireyin ülkesine geri dönmesini gelir gider hesabının yanlış yapılmasıyla ortaya çıkan bir başarısızlık olarak görür.

Bu bölümde incelediğimiz bütün göç kuramlarını bir bütünün parçaları olarak değerlendirebilmek mümkündür. Her bir farklı teori göçün farklı bir tarafını ele alarak açıklamaya çalışırken bu görüşlerin bir tanesinin bile arka plana itilmesi parçanın bütünlüğünü bozacak ve göç olgusunu anlamamızı zorlaştıracaktır.

2.1.2. Göçün Nedenleri

Göçün nedenlerini iki başlık altında olmak üzere çekici ve itici faktörler olarak incelemek mümkündür. Çekici faktörler bir göçmenin göç etmek istediği ülkenin avantajlarından dolayı seçilme sebeplerini oluşturan bir nedenler bütünüdür. İtici faktörler ise göçmenlerin yaşadıkları ülkeden göç etmelerinin nedenlerini oluşturur. Bu bağlamda hem çekici faktörleri hem de itici faktörleri; iktisadi, siyasi, dini ve sosyal bağlamda ele alabilmek mümkündür.

2.1.2.1. Çekici Faktörler

Küreselleşmenin de etkisiyle kendini sanayide, teknolojiye ve alt yapıda geliştirmiş ülkelerin ekonomisi de bunların beraberinde gelişmiş ve bu ülkelerde yaşam standartları yükselmiştir. Bütün bunların gelişmesi sonucu yeni iş imkânları doğmuş, ücret düzeyleri yükselmiş ve sosyal devlet imkânları da genişlemiştir. Alım gücünün fazla olması, yaşam kalitesinin ulaşılabilirliği ve imkânların fazlalığı göçün ekonomik çekici faktörlerini oluşturmaktadır. Demokratik rejimler çoğulculuğu esas aldıklarından farklı siyasal görüşteki insanlara hoşgörülü davranmaktadırlar. Bu ülkeler dinsel olarak da din özgürlüğünden yana oldukları için farklı dinden insanların bu ülkelerde yaşaması ve kaynaşması mümkündür. Baskıcı rejimlerden kaçan insanlar bu ülkelerde özgür yaşam alanı elde etmektedirler. Ticaret amaçlı yapılan göçlerde ise çekici faktör kazancın ve sermaye birikiminin fazlalığıdır. Bu göçler kültür değişimi açısından önemlidir ancak az sayıda insanı kapsar ve etkileri azdır (Karpas, 2013:79).

Çekici faktörlerden biri yüksek gelir ve istihdam fırsatıdır. İş sahibi olmayan bireyler iş imkânına erişmek amacıyla çeşitli fırsatlar aramaktadır. Bu sebeple iş fırsatlarının ve istihdam şansının daha yüksek olduğu bölgelere göç gerçekleşmektedir. Haneler arasındaki gelir farklılığı da göç kararını etkileyen önemli değişkenlerdendir. Zengin bireylerin göç etme arzusu daha azken, maddi durumu zayıf bireylerin göç etme isteği daha fazladır. Bu nedenle yapılan göçler daha çok kırsal bölgelerden kentleşmenin daha fazla olduğu bölgelere doğru gerçekleşmektedir.

Bir diğer yandan ülkelerin ekonomik durumunun çekici faktörler ile direkt olarak ilişkisi vardır. Ülkenin milli geliri, özellikle hizmet ve sanayi sektöründeki gelişmişlik düzeyi, istihdam fırsatları gibi değişkenler göçün çekiciliğini etkileyen faktörlerdendir. Bu bağlamda ülkeler arasında oluşan ekonomik farklılıklar ekonomik olarak geri kalmış ülkelere gelişmiş ülkelere doğru göç hareketlerini başlatır. Aynı zamanda ülkelerin ekonomisinin ve milli gelirlerinin gelişme göstermemesi göç almasına engel teşkil eder. Ayrıca, göç etmeye iten ekonomik faktörlerin yanında insanın yaşam refahını yükselten unsurlar da dikkate alınmaktadır. Yine, göç edilecek bölgede yaşayan akraba veya tanıdıkların bulunması bireyin o yöreye göç etme şansını artırır. Çünkü göç edilecek bölgede akraba ve tanıdıkların bulunması toplumsal aidiyetin oluşturulmasını kolaylaştırarak uyum sürecini hızlandırır.

2.1.2.2. İtici Faktörler

Dünya üzerinde bölgeler arasında gelişmişlik seviyeleri, imkânlar ve doğal kaynaklar bakımından ülkeler arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Hatta aynı ülke içerisinde dahi bazı bölgeler arasında ciddi farklılıklar bulunması dikkat çekmektedir. Bazı yerleşim alanları coğrafi şartları yaşama elverişli olsa dahi gün geçtikçe üzerindeki insan sayısının artmasıyla yetersiz hale gelebilmektedir. Kıtalar, bölgeler veya ülkeler arasındaki bu farklılıklar bazı bireyleri tatmin etmemekte ve bu bireylerin göç etme isteğine sebep olmaktadır.

Göçlerin büyük çoğunluğu ekonomiktir. Buldukları yerde mevcut olan işsizlik, yoksulluk, ücretlerdeki düşüklük, yaşam kalitesinin pahalı olması orada yaşayan insanları daha gelişmiş ülkelere doğru nüfus hareketine itmektedir. Kişilerin sahip oldukları siyasi düşünceler sebebiyle toplumdan dışlanması ve uzaklaştırılması siyasal itici faktördür. Siyasal itici faktörlerin arasında ideolojik görüş bağlamında ırksal, felsefi ve diğer düşünceleri de sayabiliriz. Bazı ülkelerde farklı din ve inanışta olan insanlara karşı olan olumsuz tutum da insanların özgürce din ve inançlarını yaşayamamasına sebep olmaktadır. Bu ülkelerde yaşanan dini baskı da dinsel itici faktörler arasındadır. Bütün bunların yanında nüfustaki aşırı artış, sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerindeki yetersizlik, doğal afetler, savaşlar ve iç karışıklıklar, teknolojik gerilik gibi sebepler de itici faktörler arasında sıralanabilir (Karpat, 2013:79).

Tarımın yoğun olarak yapıldığı köylerde başlıca geçim kaynağı topraktır. Yeteri kadar toprağın olmaması ve toprağın dengeli dağılmaması, hanedeki nüfusun artması nedeniyle tarımdan elde edilen gelirin hane için yetersiz olması ve ufak arazilerin toplulaştırılamaması nedeniyle hem daha çok kazanç sağlamak hem de refah seviyesini yükseltebilmek için daha büyük şehirlere göç edilmektedir. Özellikle işsizlik sorunu göçün itici faktörlerinin başında gelmektedir. Daha müreffeh bir yaşama kavuşmak amacıyla bireyler ikamet ettikleri yeri değiştirerek başka yerlere göç ederler. Ayrıca kırsal bölgeler ve şehirler arasındaki gelir düzeyi farklılığı ve refah artışıyla beraber bireylerin sosyal yönelimlerinin ve gereksinimlerinin artması sonucu insanlar iş fırsatlarının ve gelir seviyesinin yüksek olduğu şehirlere doğru göç tercihinde bulunurlar.

2.1.3. Göçmenlerde Kimlik ve Aidiyet

21. yüzyılın göç literatüründe entegrasyon ve kültürleşme evreleri bakımından göçmenlerin kimlik ve aidiyetleri ile alakalı savunular oldukça değerli ve mühim bir konumdadır. Göçmenlerin sahip olduğu etnik, milli, dini kimlikler ve aidiyet hislerinin onları misafir eden topluma uyum sağlamalarına direkt etki ettiğini ortaya çıkaran çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu noktada göçmenlerin kimlik ve aidiyet duygularının hem onları misafir eden toplum bakımından hem de göçmenler bakımından bu entegrasyonu negatif olarak etkilediği ifade edilebilir.

Sözlük anlamı olarak kimlik(identity); *“farklı durumlarda asli veya genel karakterin aynı olması, bir şeyin nesnel gerçekliğini oluşturan her şeyde aynılık ve bireyin ayırt edici karakteri ya da kişiliği”* gibi anlamlara gelmektedir. Literatürde en sık rastlanan kimlik tanımlarından birisi de “ben kimim” sorusuna verilen yanıtın bireysel kimliği, “biz kimiz” sorusuna verilen yanıtın da kolektif kimliği ifade ettiği (Yazıcı, 2016: 42). Kesin ve tek bir tanımı bulunmayan kimlik kavramını, *“genel olarak bireyin sahip olduğu ve onu diğerlerinden ayıran özelliklerin bütünü”* olarak tanımlayabiliriz (Tamer, 2014:77).

Giddens (2010) ve Bilgin (2007) kimlik kavramını, geçmişte kullanılmayan modernitenin ürünü bir kavram olarak görmektedir (Yazıcı, 2016: 41). Gerçekten de 1950’lerden önce sözlük ve ansiklopedilerde hakkında herhangi bir atıf bulunmayan kimlik kavramı, psiko-sosyal gelişim teorisinin kurucusu Erik Erikson’un çalışmalarından sonra akademik alanda popüler olmaya başlamıştır. Zamanla batı dünyasında yaşanan sosyal, siyasal ve kültürel değişimler kimlik kavramına olan entelektüel ilgiyi arttırmış ve onu 1980’lerden itibaren sosyal bilimlerin önemli kavramlarından biri haline getirmiştir. Başlangıçta psikoloji temelinde tanımlanan kimlik kavramı, sosyal bilimlerde etnisite, kimlik ve ulusun öne çıkarıldığı yeni bir paradigmanın hâkim olmasıyla diğer sosyal bilim disiplinlerinin de ilgi alanına girmiştir (Yanık, 2013: 227-228).

Günlük yaşamda da sık sık kullanılan kimlik kavramı, esasında içerdiği farklı boyutlarıyla sosyal bilimlerde değişik perspektiflerden tanımlanarak çok yönlü bir kavram haline almıştır. Örneğin, psikoloji bilimi kimliği “benlik” çatısı altında açıklarken, felsefe bilimi “öznenin varoluşsal durumları” üzerinden açıklar. Kimliğin subjektif

tarafından ziyade etnik, cinsel, kültürel ve sınıfsal boyutlar gibi kolektif tarafını ön plana alan ise sosyoloji bilimidir.

Bir bütün olarak aidiyet, bireyin duygusal bağlar kurma yoluyla sosyalleşme eğilimini tatmin etme güdüsü düzeyinde psikolojik, aidiyet konusu sosyal bir gruba ya da diğer bir deyişle aidiyet topluluğuna üyelik yoluyla katılım düzeyinde sosyal ve nihayet karşılıklı kabule dayanan üyeliğin sürdürülmesi ve yönetilmesi düzeyinde siyasal bir olgudur (Taşkesen, 2021:10).

Hemen hemen bütün sosyal insan faaliyetlerinde belirleyici rol oynayan kimlik ve aidiyet farklı ama birbirlerini besleyen dinamik süreçlerdir. Gerek bireysel gerekse de toplumsal düzeyde çok veçheli bir yapıya sahip olan ve diğerlerinden ayırıcı özellikleri vurgulayan kimlik (anne, öğrenci, işçi, Müslüman, eşcinsel gibi), esasen ne olduğun, kim olduğun, kendini nasıl gördüğün ve diğerlerine nasıl görüldüğünle ilgilidir. Buna karşın aidiyet (aile, arkadaşlıklar, kabile, dernek, taraftar, devlet, bölge vs.) bir gruba üye olmak, grubun diğer üyeleri tarafından özellikle kabul edilmek, üye olunan grupla bilişsel, duygusal ve davranışsal birtakım bağlarla sahip olmak anlamına gelir. Bu haliyle aidiyet, kendinin ve ötekinin bireysel ya da kolektif anlatımlarıyla ilgili olan kimlik ve tanımlara indirgenemez (Yuval-Davis, 2004:215).

Göçmen gruplarının ev sahibi ülkeye entegrasyonları, kültürleşme süreçleri ve yeni kuşakların kültürleşme aşamalarında sahip oldukları kimlikler çok büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte göçmenlerin bireysel kimliklerinden daha çok kolektif kimliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kimliklerden en önemlilerinden birisi de bireyin hangi sosyal kategoriye veya bu tür işleve sahip organizasyon ya da gruba ait olduğunu ifade eden sosyal kimliktir (Türkdoğan, 1999: 6).

Sosyal kimlik alanında çeşitli çalışmaları bulunan Jenkins'a göre sosyal kimlik kavramını açıklarken sübjektif ve kolektif yapıya aynı ölçüde yer verilmelidir. İki kimlik arasındaki en büyük farklılık, sübjektif kimliğin farklılıklara; kolektif kimliğin ise benzerliklere atıf yapmasıdır. Sübjektif kimliğin bireyin topluluğa uyum sağlama sürecinin ilk adımlarında oluştuğunu ifade eden Jenkins, bireylerin kendisini bilmesinin yanında başka bireylerinde kendileri hakkında ne düşündüklerinin önemini belirtir. Bu kendi kimliğini öğrenme sürecinde insan, kendi kimliklerini ve diğer insanların kimliklerini belirlerken, aynı anda bireylerin kendi ile ilgili oluşturdukları kimlikleri de

öğrenir. Sonuç olarak Jenkins'a göre, sübjektif kimliğimizle kolektif kimliğimiz arasında içsel ve dışsal bir bağ söz konusudur.

Göçmen grupların yerleştikleri yeni ülkede kimliklerinin oluşumunu ve seçimini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Göçmen veren ülke ile ev sahibi ülkenin tarihsel geçmişi, etnik benzerliği, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun dil ve din benzerliği bu faktörlerin en önemlileridir. Yani göçmenlerin kimlik tanımlamaları sadece kendi seçtikleri kültürleşme tutumlarına bağlı olarak oluşmamakta, hem çevresel koşullardan, hem gruplar arası ilişkilerden, hem de ev sahiplerinin göçmenleri nasıl tanımladıklarından etkilenmektedir. Kimlik oluşumuna etki eden bu faktörler aynı zamanda kültürleşme ve entegrasyon süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. Göçmen grupların zaman zaman kendi seçtikleri kimlikleri ev sahiplerine kabul ettiremeyerek ev sahibi toplumun kendilerine uygun gördükleri kimlikleri benimsemek durumunda kaldıkları da görülmüştür (Tabakçı, 2008; Zafer, 2015).

Göçmenlerin ev sahibi toplum içerisinde kimliklerinin nasıl oluştuğuna dair yapılan kimlik çalışmalarının çoğunda Gaertner modeli kullanılmaktadır. Bu modele göre "göçmen ve baskın gruplar arasındaki ilişkilerin koşulları ve baskın toplumun göçmen gruplara karşı yaklaşım ve tutumları göçmen bireylerin farklı kimlik yönelimlerini benimsemesine neden olmaktadır." Modele göre benimsenmesi muhtemel dört olası kimlik yöneliminin Berry tarafından belirlenen kültürleşme stratejileriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir. Bunlar, asimilasyon stratejisine benzeyen üst grup kimliği, bütünleşme stratejisine benzeyen üst grup altında iki eşit alt grup kimliği, ayrılıkçılık stratejisine benzeyen alt grup kimliği ve bireycilik stratejisinin benzeri olan bireysel kimliktir (Hortaçsu, 2007: 279).

2.2. Pamir Kırgızlarının Doğu Türkistan'a Göçü

Kırgız Türkleri, Pamir Dağlarında yüzyıllardır hür bir şekilde yaşamışlardır. Çarlık Rusya'nın, 1917 Ekim Devrimi'nde yıkılarak yerine Bolşevik Rusların iktidara gelmesiyle sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. 1930'ların başında Sovyet Hükümeti, Afganistan'ın Kırgız sınırını kapatmıştır. Sonuç olarak Kırgızlar, Sovyetler Birliği'ndeki otlaklarının ve kamp alanlarının büyük bir kısmını içeren eski ayrıcalıklarının çoğunu kaybetmiştir. Bununla birlikte, Sovyetlerin Kırgızlara yalnızca sınırlarını kendilerine

karşı mühürlemekle kalmayıp, Afgan Pamirlerinin içindeki Afgan Kırgız kamplarına karşı bir dizi askeri baskın ve diğer taciz saldırıları düzenlemiştir (Shahrani, 2002:40).

O zamana kadar hür yaşamış olan Pamir Kırgızları Hacı Cabbarkul Han önderliğinde Çin sınırını geçerek doğudaki Pamir yaylalarına göç etmiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde Doğu Türkistan'da isyanlar baş göstermeye başlamıştır. Çin, bu isyanları bastırmak için Rusya'dan resmi olarak yardım istemiştir. Bunun akabinde buralara Rus silahlı güçleri gelmeye başlar. Buldukları bölgede daha fazla kalamayacaklarını anlayan Kırgızlar mecburen 1932-1933 yıllarında tekrar Afgan Pamir'ine dönmek zorunda kalır. Özellikle Ruslardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı herkes korku içindedir. Bütün bunlar olup biterken II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla SSCB bütün dikkatini savaşa vermiştir. 1942 yılında Cabbarkul Binbaşı vefat eder (Tural ve Camankulova, 2014:29).

1941 yılına gelindiğinde Pamir'de yaşayan Kırgızlara karşı Sovyetler tarafından Büyük ve Küçük Pamir'de saldırı başlatılmıştır. Sovyetlerin bu saldırılarında Pamir'de çok sayıda Kırgız sivil vatandaş katledilmiş ve bazıları da esir alınmıştır. Esir aldıkları Kırgızlara uzun yıllar boyu sürececek hapis cezaları verilmiş ve tarihte olduğu gibi tüm eşyalar ve hayvanlar Sovyet askerleri tarafından yağmalanmıştır. Öte yandan Rahmankul Han, halkına karşı yıllar boyu devam eden Rus baskısı nedeniyle Sovyet hükümetiyle çok kez karşı karşıya gelmiştir. Bu baskı ve saldırıların neticesinde birçok Kırgız vatandaş vefat etmiş ve yine birçok vatandaş da Sovyet askerleri tarafından esir alınmıştır. Yine Sovyetler tarafından 1946 yılında yapılan Pamir baskınında Kırgızların hanı Rahmankul Han alıkonulmaya çalışılmıştır. Ancak alıkonulmak istendiğini önceden öğrenen Rahmankul Han, ailesi ile birlikte Doğu Türkistan bölgesine göç etmiştir.

2.3. Doğu Türkistan'dan Pakistan'a Göç Süreci

Pamir Kırgızları Türkiye'ye gelmeden önce, Afganistan'ın kuzeyindeki Pamir bölgesinde göçebe olarak yaşamaktaydılar. Çin ile Tacikistan ve Afganistan sınırında yer alan Pamir, Asya'daki başlıca sıradağlar Himalaya, Karakorum, Kunlun, Tianshan ve Hindukuş Dağlarını bir arada barındıran "Dağların Atası" ve "Asya'nın Damı" olarak adlandırılıyor. Pamir çeşitli sıradağlar ile aralarındaki geniş vadi ve havzalardan oluşan topografik yapısı itibariyle, doğu ve batı olmak üzere iki kısma ayrılır. Kuzeybatı-

güneydoğu yönündeki iki sıradağ ile bir nehir havzasından oluşan doğu kesimin rakımı 5000 ile 6000 metre arasında değişirken, bu kesimde yer alan bölgelerin yükseklik farkı 1000 ile 1500 metre arasında değişir. Kuzeydoğu-güneybatı yönündeki sıradağlar ile vadilerden oluşan batı kesimindeki yükseklik farkı ise oldukça büyüktür ve yüksek dağ tepeleri ile derin vadiler, bu kesimin en büyük özellikleridir. Pamir Kırgızları Pamir’i ikiye ayırarak, büyük Pamir, küçük Pamir diye adlandırmaktadır (Sağır, 2012:3).

Pamir bölgesinde hayatlarını sürdüren Kırgız halkı, yerleşik bir düzende değil ve hür göçebe hayatı yaşamaktaydı. Jeopolitik olarak stratejik bir konumda bulunan Pamir coğrafyası, Sovyetler Birliği, Afganistan ve Çin ülkelerinin ortasında yer alır. Bu sebeple Kırgız halkı bölgede meydana gelen birçok savaşın etkisiyle sürekli bir şekilde göç etmek zorunda kalmıştır. 1979 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliği, bölgeye işgal girişiminde bulununca, Kırgız halkının büyük bir kısmı Afganistan sınırlarını terk etmiş, çevre bölgelere sığınmışlardır. Rahmankul Han, yaşanan bu gelişmelerden ötürü Aksakallar meclisini bir araya getirmiş ve bu meclis aracılığıyla savaş devam ederken Kırgız halkının farklı bir bölgeye göç etme kararı alınmıştır. Meclisteki ilk konuşmasının bir kesitinde Rahmankul Han şunları ifade etmiştir;

“Ey sevgili halkım, ben vatanımı, içinde doğup büyüdüğüm güzel halkımı ardımda bırakıp gitmek istemiyorum. Fakat artık burada kalmam mümkün değil. Ruslar bundan sonra Afganistan’ı rahat bırakmayacaktır. Pamir’deyse istedikleri tek şey benim. İşte bu yüzden sizden izin istiyorum. Ailemi de alarak başka bir ülkeye gidersem sorunun çözüleceğini düşünüyorum. Eğer bunu yapmazsam onlar yalnızca beni değil ailemi de tutsak edecekler. Rusların barbarlığını ve diğer Kırgızlara yaptıklarını hepimiz çok iyi biliyoruz. Suç olarak gördükleri her şeyin tek sorumlusu olarak beni gösterin. Ben, siz halkıma ve devletim olarak gördüğüm Afganistan’a samimiyetle hizmet etmeye çalıştım. Eğer yanlış yaptığım bir şeyler varsa beni affedin. Biz baskıcı bir yönetime baş eğmemek için bu yolu seçtik. Rus siyaseti daima bizim aleyhimize olmuştur. Buna rağmen onlara güvendik ve bu hatamızın bedeli ağır oldu. 1937’de pek çok değerli Kırgız aydını ve devlet adamı hapse atıldı. Milliyetçi, Turancı, Pantürkçü olmakla suçlandı. En sonunda öldürüp bir köşeye atıldı. Bir mezarları bile olmadı. Rus yönetimine boyun eğmemek için vatanımızdan ayrıldık. Burada azınlıkta olmamıza rağmen Afganistan Hükümeti bize adil davrandı. İç işlerimize karışmadı. Aksine bize yardımcı oldu. Ben Rusların buraya kadar uzanabileceklerini düşünmemiştim. Fakat şimdi bu topraklara da hâkim olacaklar. Onları tanıyorum ve onlara asla güvenmiyorum. Başka bir ülkeye gitmeyi tek çözüm olarak görüyorum. Eğer benimle gelmek isteyen varsa bunun kararını size bırakıyorum. Kimse bir diğerini bu konuda zorlamasın. Çünkü ileride neler olacağını bilmiyoruz. Ayrıca Rusların aradığı siz değilsiniz benim. O yüzden kalmanız belki sizin için daha iyi olacaktır. Bütün malımı mülkümü sizlere bırakacağım. Herkesi buraya topladım çünkü sizlerden izin

istiyorum. Aksakallardan dua talebinde bulunuyorum. Allah selamet verir, sağ kalırsak yine görüşürüz!”(Tural ve Camankulova, 2014:60-61).3

Alınan bu karardan sonra Doğu Türkistan bölgesine göç etmiş olan Kırgız halkı, Pamir dağlarını aşarak, komşu ülke olan Pakistan’a doğru göç seferine çıkmışlardır. Ancak maalesef Pakistan’a varıncaya kadar atlarla yapılan bu zorlu yolculukta hayatını kaybedenler de olmuştur. Bu seferde Pakistan’a yaklaşık olarak 280 hane ve 1300 Kırgız vatandaşı yerleşmiştir. Kırgızların, kendilerine daha yakında bulunan Tacikistan yerine, Pakistan’a göç etmelerinin nedeni, Tacikistan’ın o dönemde Sovyetler Birliği’ne bağlı bulunmasıydı.

2.4. Kırgızların Pakistan’daki Hayatları ve Türkiye’ye Göç Etme Çabaları

Kırgızlar, uzun ve zorlu bir yolculuğun ardından Pakistan’a ulaşarak, Gilgit bölgesindeki geçici sığınmacı kamplarına yerleştirilmişlerdir. Pakistan’a ulaşan Rahmankul Han, Pakistan Başbakanı Ziyaul Hak’tan kendilerine bir kent tahsis edilmesini istedi ve bu talepleri kabul edilmiştir. Pakistan’ın Gilgit şehri civarında ve okulu bile olan bir kent kuruldu. Kırgızların 40-50 dereceye ulaşan sıcak bir bölgede yaşam sürmeleri zordu, çünkü yaşadıkları yerin iklimi soğuktur. Kırgızların son hanı da yaşamlarını burada devam ettiremeyeceklerini anlamıştır (Uulu, 2015:343).

Pakistan Devleti tarafından ülkelerine göç etmiş Kırgız vatandaşlara mülteci yardımı yapılmıştır. O gün ki miktar yaklaşık kırk sent kişi başına nakdi yardım ve on yedi çadır desteği Kırgızlara sağlanmıştır. Ancak bu yardımlar süreklilik kazanmamış, geçici bir süreliğine yapılmıştır. Kırgız vatandaşlar göç ettikleri tarihin başlangıcından itibaren uzun bir süre yardım alamamıştır. Pakistan’da yaşamlarını sürdüren Afgan vatandaşları yardımlardan yararlanırken, Kırgızlar bu yardımlardan yararlanamamış ve bütün ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorunda kalmıştır. Üstelik çoğu yaşamsal gıda ve iaşe, Pakistan hükümeti tarafından fahiş fiyatlarla Kırgızlara sunulmuştur. Öte yandan, Devletin izlemiş olduğu ekonomi politikaları nedeniyle fiyatlar hızla yükselerek enflasyon ortaya çıkmıştır.

Pakistan’da yaşamlarını sürdüren Kırgız halkı genellikle gündelik işlerde daha çok hamallık yaparak çok düşük yevmiyelere çalışmışlardır. Diğer yandan bir ekmeğe parasına tarım işçisi olarak çalışan Kırgızlar da vardır. Mülteci Pamir Kırgızlarına farklı ülkelerden

ve insani yardım vakıflarından çeşitli yardımlar gelmiştir. Bu yardımlar Hacı Rahmankul Han aracılığıyla yardımı getirenler tarafından Pakistan'da ev ev gezilerek yerine ulaştırılmıştır.

Yıllarca Pamir coğrafyasında yaşayıp eksi 40 dereceleri bulan soğuğa uyum sağlamış olan Kırgızlar, Pakistan'a göç edilmesiyle beraber 50 dereceleri bulan hava sıcaklıklarına uyum sağlayamamışlardır. Nitekim bu sıcak hava şartları nedeniyle yaklaşık 200 Kırgız vatandaşı vefat etmiştir. Ayrıca bu sıcak hava şartlarına dayanamayan bazı Kırgızlar tekrardan Pamir bölgesine geri dönmüştür. Öte yandan Kırgızlar için kurulan kampta su yetersizliğinin olması da hayat şartlarını ve uyumu zorlaştırmıştır. Bu kampta yaşayan Kırgızlara temel gıda ve ihtiyaçları 3 ayda bir olacak şekilde dağıtılmıştır.

Rahmankul Han içinde bulunulan bu zorlu yaşam şartlarına rağmen halkı için çözüm yolları aramaya devam etmiştir. Bu çözüm yollarından birisi de halkının sığınması için Türkiye Cumhuriyeti'ne başvuruda bulunmasıdır. Pakistan'a göç ettikten yedi ay geçtikten sonra Rahmankul Han başkente giderek Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınma dilekçesi vermiştir. Sığınma talebinin bulunduğu dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı ise Bülent Ecevit'tir. Ancak bu sığınma talebi dönemin siyasi konjonktüründeki sağ sol tartışmaları nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Daha sonrasında göreve Süleyman Demirel gelmiş ancak bu dilekçe yine cevapsız kalmıştır.

Türkiye'den olumlu bir cevap alamayan Rahmankul Han bu sefer sığınma talebini Amerika Birleşik Devletleri'ne yapar. Rahmankul Han, Aksakallıları toplayarak Pakistan'da koşulların olumsuzluğundan ve Amerika'nın Alaska eyaletine göç etmenin daha uygun olacağından bahseder. Alaska, coğrafi olarak Pamir bölgesine benzemese de iklim koşulları olarak Pamir'e benzerlik göstermektedir. İklim koşullarının uygun olması Aksakallılar Meclisini de cezbetmiş ve bu teklif kabul görmüştür. Daha sonrasında Rahmankul Han İslamabad'a giderek Amerika Büyükelçiliği'ne sığınmak için başvuruda bulunmuştur. Ancak 3 sene boyunca Amerika'dan herhangi bir cevap gelmemiştir. Bu arada Türkiye'de Kenan Evren Cumhurbaşkanı olmuş ve Kırgızlar Türkiye'ye sığınmak için bir kez daha şansını denemiştir.

Pakistan gezisi sırasında Afganistan'daki Türk mültecilere başlangıçta sıcak bakmayan Devlet Başkanı Evren'in, bu kampları ziyaret ederek oradaki Türk mültecileri

düşükleri hazin yaşam şartlarını görmesi sonucunda Kenen Evren'in olumsuz düşüncelerinde Kasım 1981'de hızlı bir şekilde değişiklik olmuştur. Türk asıllı sığınmacılara karşı başlangıçta olumsuz yaklaşırken bu olayın akabinde Türk yetkililerin karşıt fikirlerine rağmen “*soydaşlara bağrımızı açacağız*” açıklaması ile bu sığınmacı Türklerin kabulü noktasında çalışma yapılmasını talimatını vermiştir. Mültecilerin kabulü konusunda Kenan Evren, Pakistan Devleti'nin göçmenler yüzünden düşükleri zor durumdan dolayı Pakistan Hükümetine bir jest yapması düşüncesi etkili olduğu düşünülmüştür (Öztürk, 2014:72).

Gerçekleşen bu girişimlerden sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından bir defaya mahsus olmak üzere Pakistan'da yaşayan Afganlarla ilgili 2641 sayılı Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun çıkartılmıştır. Böylelikle Türkiye'ye göç yolu açılması sağlanmıştır. Bu kanun çalışmalarında on iki bakanlık, ilgili akademisyenler ve Türk Kızılay birlikte görev yapmıştır. Her üç taraf da kanun çalışmaları süresince Pakistan bölgesine ziyaretler gerçekleştirerek yerinde çalışmalar yapmıştır.

10 Mart 1982 tarihinde kabul edilen ve 17 Mart 1982 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi gündemine getirilen “*Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısı*”, Türk soylu (Kırgız, Kazak, Türkmen ve Uygur) mültecileri içermektedir. İlk maddeye göre “bir defaya mahsus” olarak sınırlandırılarak ve getirilecek göçmen sayısını en fazla 4.500 rakamı olacak şekilde belirlenmiştir (Öztürk, 2014:78).

2.5. Kırgızların Türkiye'ye Göç Tercihinin Sebepleri

Pakistan'a bağlı Keşmir bölgesindeki Gilgit kentinde konteyner ve çadırlarda yaşamlarını sürdüren Kırgızlar, Gilgit kentindeki yaşam şartlarının kendi kültürlerine uygun olmadığı için yeniden göç hazırlıklarına karar vererek, başta ABD olmak üzere çeşitli devletlere yerleşme talebinde bulunmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri, Kırgızların bu göç talebini kabul ederek Alaska bölgesine yerleştirilmek üzere Kırgızları ülkeye davet etmişlerdir. Fakat Kırgızlar, Türkiye Cumhuriyeti'ne başvuruda bulunarak kendilerine yakın kültür olan Anadolu'ya gelmek istediklerini belirtmişlerdir. Nitekim 1982'de çıkan 2641 Sayılı Kanun ile Kırgızların Türkiye'ye gelişi kabul edilmiştir. 2641

Sayılı Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun 17.03.1982 tarihli kanunda göçmenlerle ilgili olarak;

Madde 1 Gayrimenkul verilerek yapılacak iskânda vali veya kaymakamlar temlike yetkilidir. Temlik cetvelinde ailenin bütün fertleri eşit hisselerle belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir.

MADDE 6 Bu göçmenlerin Türkiye'ye getirecekleri kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu, üst Komisyonca belirlenecek şekilde belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada getirilmek koşuluyla gümrük vergi ve resimlerinden (damga vergisi dâhil) muaftır. Yukarda sözü edilen hükmün uygulanmasında, Kambiyo ve Dış Ticaret Rejimi tahdit ve takyitleri aranmaz.

1982 yılında çıkarılan bu yasayla birlikte Kırgız göçmenler Van ilinin Erciş ilçesine, Kazaklar Kayseri'ye, Türkmenler Tokat ve Artova bölgesine, Özbekler Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay illerine yerleştirilmiştir.

Türkiye'ye gelme nedenlerini Ulupamirliler Türkler ile tarihsel, kültürel, dini ve dilsel olarak yakın oldukları düşüncesiyle açıklamaktadırlar. Özellikle göç kararını alma sürecine katılan yaşlı erkekler Türkiye'de dinlerini serbest yaşayabileceklerine inandıklarını, ABD'yi tercih etselerdi kâfirlerin içinde yok olup gideceklerini ve sonraki nesil dinini, dilini, kültürünü, kökenini (etnisitesini) çabuk unutacaklarını düşündüklerini dile getirmektedirler. Hanı ile beraber Kırgızların büyükleri halkını nereye götürmeleri daha kolay ve geleceği için iyi olacağını düşünerek son Türkiye kararını vermişlerdir (Urmanbetova, 2015:37).

Öte yandan Kırgızların dini hassasiyetleri de Türkiye'yi tercih etmelerinin önemli sebeplerinden biri olmuştur. Kendileri gibi Müslüman bir ülkede yaşamlarını sürdürmenin daha rahat olabileceğini düşünerek Türkiye'ye göç etmeyi istemişlerdir. Bununla birlikte, her ne kadar Amerika'nın Alaska bölgesine gitmeyi reddedenler olsa da bu bölgeye göç etmek isteyenlerde çıkmıştır. Çünkü Amerika'da refah seviyesinin yüksek olması bazı Kırgızları cezbetmiştir.

2.6. Pamir Kırgızlarının Pakistan'dan Türkiye'ye Göçü

1880 yılından başlayıp 1979 yılına kadar yaşanan savaşlar ve siyasi etkenler nedeniyle göç etmek zorunda kalan Pamirli Kırgızlar, 1982 yılından itibaren Pakistan'a uyum sağlayamamalarından dolayı Türkiye'ye göç etmişlerdir.

22-27 Kasım 1981 tarihinde dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Pakistan ziyareti sırasında Afgan mültecilere de ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sürecinde Kenan Evren'in Türk kökenli mültecilerin Türkiye'ye getirilmesine dair sözleşmeye imza atmıştır. Bu faaliyetten sonra Türkiye'de Pakistan'daki Afgan mültecilerini ilgilendiren bir kereye mahsus 2641 sayılı yasa çıkartılmıştır. Böylece Türkiye'ye göç başlamıştır. Bu faaliyetleri gerçekleştirme sorumluluğunu 12 Bakanlık, Kızılay Örgütü ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinden 2 öğretim görevlisi üstlenmiştir. Üst komisyon olarak bilinen İçişleri, Dışişleri, Tarım ve Orman, Sağlık ve Sosyal Yardım, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlıkları, Kızılay temsilcileri, AÜ öğretim görevlileri işe başlamadan 1982 yılının Mart ayında Pakistan'da ön araştırmalar gerçekleştirmişlerdir (Öztürk, 2014:73-76).

“Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısı,” adı altında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı TBMM Danışma Meclisi'nde görüşülerek üzerinde yapılan ufak değişikliklerle kabul edilmiştir. TBMM Danışma Meclisi'nde kabulünden sonra, Milli Güvenlik Konseyi İhtisas Komisyonunda incelenen tasarı hakkında bir rapor hazırlanarak 17 Mart 1982 tarihinde MGK gündemine sunulmuştur. Nitekim Milli Güvenlik Konseyi ilgili kanun teklifini onaylamış ve 2641 sayılı Kanun, 19 Mart 1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Kanun kapsamına, sadece 1979 yılında Afganistan'daki olaylar nedeniyle Pakistan'a sığınan ve halen Pakistan'da bulunan ve ön heyete Türkiye'ye yerleşmek istediklerini bildiren ve heyet tarafından tespit yapılan Türk soylu (Kırgız, Özbek, Kazak, Türkmen ve Uygurlar) mülteciler girmektedir. 1. maddeye göre, gelecekte benzer uygulamalara zemin hazırlayıp kazanılmış hak sorunu oluşturmaması için göçmenlerin kabulü “*bir defaya mahsus*” olarak sınırlandırılmıştır. Getirilecek mülteci sayısı 4500 olarak belirlenmiştir (Öztürk, 2014:78).

Mültecilerin Türkiye'ye getirilmesi değişik zamanlarda üç grup halinde gerçekleştirilmiştir: Birinci grup 1982 yılında 3-24 Ağustos arasında gelmiştir. Birinci grup toplam 876 aileden 3803 kişi oluşturmaktadır. İkinci grupta ise 17 Ağustos 1983 tarihinde 69 aile ya da 329 kişi getirilmiştir. Bu gruptakiler istekleri ve akrabalık durumları nedeniyle birinci grupta getirilen yakınlarının iskân edildikleri yerlere yerleştirilmiştir. Üçüncü grupta getirilen mültecilerin sayısı 51 kişiden oluşan 9 aile olmuştur. İlk getirildiklerinde mülteciler "Geçici İskân Bölgelerine" yerleştirilmiştir. Üst Komisyon toplantı raporlarında, mülteciler için Sivas, Tokat, Kırşehir, Gaziantep, Hatay, Urfa, Diyarbakır, Van, Malatya ve Kayseri'de geçici iskân bölgeleri oluşturulduğu belirtilmektedir. Pakistan'dan getirilen Kırgızlar iki farklı geçici iskân bölgesine yerleştirilmiştir. Bunlardan 353 kişiden oluşan 89 aile, Malatya Boztepe Afet Evlerine, 776 kişilik 198 aile Van merkeze bağlı Karagündüz köyündeki Afet Evlerine yerleştirilmişlerdir (Öztürk, 2014:84-87).

Türkiye'ye yerleşen Kırgız göçmenler, tarım ve hayvancılık toplumu olmalarından dolayı kendi talepleri doğrultusunda, çoban olarak çalışmak sureti ile hepsi tarımsal iskâna tabi tutulmuştur. Türkiye bu iskân planlamasını yaparken hayvancılık yapılabilecek yerleri ön plana almıştır. Ayrıca Kırgızların soğuk iklim ve yüksek rakımda yaşamaya alışkın bir toplum olmasından dolayı daha çok Doğu Anadolu bölgesinden bir yörenin uygun olacağı kararına varılmıştır. İlk etapta Kırgızlara en uygun iller olarak Erzurum, Kars, Ağrı ve Van gibi iller ön plana çıkmıştır. Ancak yapılan değerlendirmeler sonucunda Kırgızların Van İlinin Erçiş ilçesinde bulunan Altındere Köyüne yerleştirilmesi uygun görülmüştür. Altındere Köyü denilen bu bölgede 1930'lu yıllarda meydana gelen ayaklanmalardan dolayı boşaltılarak asker kontrolüne geçmiş ve alınan kararla yerleşime yasaklanmıştır. Ancak 1950 yılından sonra devletin iskân konusundaki katı tutumunda meydana gelen yumuşamalardan dolayı, bölgeden göçen vatandaşların bir kısmı geri dönme fırsatı bulmuştur. İşte, Kırgızların Altındere Köyüne iskânı, arazi tartışmaların yaşandığı karışık bir süreçlerden sonra zor olsa da gerçekleşmiştir.

Altındere köyüne yerleşen Kırgızlar daha sonrasında geldikleri yer olan Pamir'den esinlenerek köylerinin adını Ulupamir olarak değiştirmişlerdir. Ulupamir Köyü, Van ilinin Erçiş ilçesine 32 km uzaklıkta kurulmuş bir Kırgız köyüdür. Pamir coğrafyasının kültürünü ve yaşam şeklini Türkiye'de yaşatan Ulupamir Kırgız Köyü'nde 2021 nüfus sayımlarına göre 835'i erkek 752'si kadın olmak üzere toplam 1587 Kırgız yaşamaktadır.

2.7. Van Ulupamir'den Yozgat Yenifakılı'ya Göç

Türk topraklarına ilk defa 1982 yılında Van Erciş ilçesi Ulupamir Köyü ile göç etmiş olan Kırgızlar burada yaşanan istihdam, eğitim, sosyal yaşamın kısıntılı olmasından dolayı bazı mağduriyetler yaşamıştır. Ulupamir Köyü'nde tek istihdam alanının tarım ve hayvancılık olması, eğitim imkânlarının sınırlı olması ve insanların sosyalleşebileceği alanların bulunmaması gibi sebeplerden dolayı birçok Kırgız vatandaş yeni yaşam alanları arama isteğine girmiştir. Bu bağlamda Türk hükümet de çözüm arayışına girerek Ulupamir'de yaşayan Kırgızların mağduriyetini gidermeye yönelik adım atmıştır.

Nitekim 2017 yılında TOKİ tarafından Yozgat Yenifakılı ilçesine Ulupamir Kırgızları için 300 adet konut yapımına başlanarak yeni bir yerleşim alanı daha yaratılmaya çalışılmıştır. Afganistan topraklarında yer alan Pamir dağlarından 36 sene önce Altındere Köyüne yerleşen Kırgız Türklerinden ilk etapta yaklaşık 50 hane, Yozgat'ın Yenifakılı ilçesinde yaptırılan konutlara yerleşmek üzere göç etti.

Yenifakılı'ya göç ettikleri andan itibaren adaptasyon sorununu aşmak adına Kırgız göçmenler bölgeye biraz daha kolay uyum sağlamaya gayret göstermişlerdir. Özellikle istihdam alanında birçok Kırgız vatandaş bölgenin Kapadokya'ya yakın olmasından dolayı iş imkânına kavuşmuştur. Kırgız erkekleri, at yetiştiriciliği ve sporları alanı ile ve deri sanatı ile uğraşırken, Kırgız kadınları Kırgız ve Türk motifleriyle kilim dokuyup el örgüleri yaparak evlerini geçindirmektedirler. Öte yandan Kırgızlar elektriğin olmadığı, teknolojiden uzak, televizyon ve telefonun bulunmadığı otağ otelciliği ile turizme katkı sağlamaktadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı ile verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Yozgat'ın Yenifakılı ilçesine göç etmiş Kırgızların bölgeye sosyo-kültürel uyumunu araştırmak amacıyla yapılan araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzdeki bir durumu var olduğu şekliyle betimleyen, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örnekleme üzerinde tarama yapılmaktadır (Karasar, 2012:79).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evreni Yenifakılı ilçesine göç etmiş Kırgızlardır. Araştırmanın örnekleme ise Yenifakılı ilçesine göç etmiş Pamir Kırgızları arasından seçilen 50 kişidir (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yaşlarının Dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Kadın	27	54,0
	Erkek	23	46,0
Yaş	30 ve altı	3	6,0
	31-40	8	16,0
	41-50	13	26,0
	51-60	9	18,0
	61 ve üzeri	17	34,0
	Toplam	50	100,0

Tabloya göre araştırmaya katılanların %54'ü kadın, %46'sı erkektir. %34'ü 61 ve daha üzeri yaşlarda olan katılımcılardan, %26'sı 41-50, %18'i 51-60, %16'sı 31-40 yaşları arasındadırlar.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları olarak yayınlanmış literatür kaynakları, anketler, görüşmeler gibi yöntemler kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi SPSS 24.0 istatistiksel veri değerlendirme programı ile yapılmıştır. Araştırmaya katılanların veri toplama aracına verdikleri cevapların dağılımları belirlenirken frekans (N) ve yüzde (%) değerleri bulunmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerine göre Yenifakılı’da yaşama ve Türkçeyi konuşma, yaşadıkları sosyo-kültürel değişime bakış durumlarının analizini yaparken Crostabb ve değişkenler arasındaki anlamlılık durumunu test etmek amacıyla da Ki-Kare Testi (Chi-Square Test) uygulanmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

3.5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılanların veri toplama aracında yer alan sorulara vermiş oldukları cevapların yüzde ve frekans değerleri tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları katılımcıların demografik özellikleri ile birlikte Yenifakılı’da yaşamadan memnun olma, Türkçeyi konuşma, anlama, okuma, yazma gibi açılardan bakılarak demografik özellikler başlığı altında verilirken, katılımcıların demografik özelliklerine göre Yenifakılı’da yaşama ve Türkçeyi konuşma, yaşadıkları sosyo-kültürel değişime bakış durumlarının analizi ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

3.5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin bulgular frekans ve yüzde dağılımları ile aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Uruularının Dağılımı

		N	%
Kendisi	Teyit	1	2,0
	Kesek	6	12,0
	Alayçı	7	14,0
	Camanan	7	14,0

	Börü	1	2,0
	Kızılayak	2	4,0
	Otuncu	6	12,0
	Kıpçak	1	2,0
	Alapa	1	2,0
	Kutan	6	12,0
	Naiman	1	2,0
	Diğer	11	22,0
Eşi	Pamirli, aynı uruudanız	7	14,0
	Pamirli, farklı uruudanız	41	82,0
	Pamirli değil, Türk	1	2,0
	Pamirli değil, Kürt	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %7'si Alaycı, yine %7'si Camanan, %6'sı Kesek, yine %6'sı Otuncu ve Kutandır. %82'sinin eşi Pamirli olan katılımcılar eşi ile farklı uruuda, %14'ünün eşi yine Pamirli ve aynı uruudadırlar.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Medeni Durum ve Çocuk Sayılarının Dağılımı

		N	%
Medeni Durum	Evli	45	90,0
	Bekâr	2	4,0
	Dul	3	6,0
Çocuk var mı?	Evet	47	94,0
	Hayır	3	6,0
Çocuk Sayısı	Çocuğu Yok	3	6,0
	2 Çocuk	15	30,0
	3 Çocuk	6	12,0
	4 Çocuk	8	16,0
	6 Çocuk	9	18,0
	7 Çocuk	7	14,0
	8 Çocuk	1	2,0
	9 Çocuk	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %90'ı evli, %4'ü bekâr, %6'sı ise duldur. %47'sinin çocuğu bulunmaktadır. Çocuğu olanlardan %30'unun 2, %18'inin 6, %16'sının 4, %14'ünün ise 7 çocuğu bulunmaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Doğum Yerlerinin Dağılımı

		N	%
Doğum Yeri	Pamir	33	66,0
	Pakistan	7	14,0
	Türkiye	10	20,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %33'ü Pamir doğumluyken, %10'u Türkiye, %7'si ise Pakistan doğumludur.

Tablo 5. Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarının Dağılımı

		N	%
Öğrenim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	17	34,0
	Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	2	4,0
	İlköğretim mezunu	16	32,0
	Lise veya dengi okul mezunu	14	28,0
	Yüksekokul ya da Üniversite mezunu	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanlardan %34'ü okuma-yazma bilmezken, %30'si ilköğretim, %28'i lise veya dengi bir okul mezunu, sadece %2'si yüksekokul ya da üniversite mezunudur.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Mesleklerinin Dağılımı

		N	%
Meslek	Emekli	8	16,0
	Gazi	1	2,0
	Ev hanımı	24	48,0
	Serbest meslek	17	44,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %24'ü ev hanımı, %17'si serbest meslek erbabı, %8'i emekli ve %2'si gazidir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Hane Halkı Nüfus Dağılımı

		N	%
Hane Halkı Nüfusu	1-2	11	22,0
	3-4	17	34,0
	5-6	19	38,0
	7-8	3	6,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanlardan %38'i aynı hanede 5-6 kişi bulunurlarken, %34'ü 3-4, %22'si ise 1-2 kişi aynı hanede yaşamaktadırlar.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Aylık Gelirlerinin Dağılımı

	N	%
2.000 ve altı	35	70,0

Toplam	2.001-3.000	11	22,0
Aylık Gelir	3.001-4.000	4	8,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %70'inin aylık geliri 2.000 TL ve altındayken, %22'sinin 2.001-3.000 TL, %8'inin ise 3.001-4.000 TL arasındadır.

Tablo 9. Araştırmaya Katılanların Tarla ve Hayvanlarının Olma Durumu

		N	%
Tarla	Hayır	50	100,0
Hayvan	Hayır	50	100,0

Araştırmaya katılanların hiçbirinin tarlası ve hayvanı bulunmamaktadır.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanların Hanede Kiminle Yaşadıklarının Dağılımı

		N	%
Hanede	Eşimle	10	20,0
Kiminle Yaşıyorsunuz?	Eşim ve Çocuklarımla	34	68,0
	Annem /Babam, Eşim ve Çocuklarımla	3	6,0
	Annem/Babam ve Kardeşlerimle	3	6,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %68'i aynı hanede eşi ve çocukları ile yaşarken, %20'si eşiyle, %6'sı anne, baba eş ve çocuklarıyla, yine %6'sı da anne, baba ve kardeşleriyle yaşamaktadır.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Türkçeyi Okuma-Yazma ve Konuşma Durumlarının Dağılımı

		N	%
Okuma Yazma	Çok iyi	18	36,0
	İyi	4	8,0
	Orta	11	22,0
	Kötü	2	4,0
	Çok kötü	15	30,0
Konuşma ve Anlama	Çok iyi	18	36,0
	İyi	10	20,0
	Orta	8	16,0
	Kötü	5	10,0
	Çok kötü	9	18,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %18'inin Türkçeyi okuma-yazma seviyeleri çok iyi, %22'sinin orta, %4'ünün kötü, %30'unun ise çok kötüdür. Katılımcıların Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesine bakıldığında %36'sının çok iyi, %20'sinin iyi, %16'sının orta ve %18'inin ise çok kötü olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Araştırmaya Katılanların Türkçeyi Okuma-Yazma ve Konuşma Durumlarının Dağılımı

		N	%
Okuma Yazma	Çok iyi	1	2,0

	İyi	6	12,0
	Orta	3	6,0
	Çok kötü	40	80,0
Konuşma ve Anlama	Çok iyi	46	92,0
	İyi	1	2,0
	Orta	1	2,0
	Kötü	2	4,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %80'inin Kırgızca'yı okuma yazma seviyesi çok kötüyken, %12'sinin iyi, %2'sinin çok iyidir. Buna karşılık katılımcıların %92'sinin Kırgızca'yı konuşma ve anlama seviyesi çok iyi, sadece %4'ünün kötüdür.

Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Hangi Dilde Düşündüklerinin Dağılımı

			N	%
Hangi Dilde Düşünüyorsunuz	Yalnızca Türkçe		2	4,0
	Yalnızca Kırgızca		42	84,0
	Çoğunlukla Türkçe		1	2,0
	Çoğunlukla Kırgızca		5	10,0
	Toplam		50	100,0

Araştırmaya katılanların %84'ü yalnızca, %10'u çoğunlukla Kırgızca düşünürken, toplamda %6'sı yalnızca ve çoğunlukla Türkçe düşünmektedirler.

Tablo 14. Araştırmaya Katılanların Türk Televizyonlarını İzleme Sıklığının Dağılımı

		N	%
Türk Televizyonları İzleme	Her gün	27	54,0
	Haftada 5-6 gün	1	2,0
	Haftada 3-4 gün	3	6,0
	Haftada 1-2 gün	5	10,0
	Hiç seyretmiyorum	14	28,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %54'ü haftanın her günü Türk televizyonlarını takip ederken, %10'u haftada 1-2 gün izlemekte, %28'i ise hiç izlememektedir.

Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme Sıklıkları

		N	%
Türkiye'deki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme	Sürekli	5	10,0
	Fırsat buldukça	3	6,0
	Çok az	2	4,0
	Sadece önemli gelişmeleri takip ediyorum	8	16,0
	Hiç ilgilenmiyorum	32	64,0
	Toplam	50	100,0

Tabloya göre araştırmaya katılanların %64'ü Türkiye'deki siyasi gelişmeleri hiç takip etmezken, %10'u sadece önemli gelişmeleri takip etmekte, yine %10'u ise Türkiye'deki siyasi gelişmeleri sürekli takip etmektedir.

Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Kırgızistan Televizyonlarını İzleme Sıklığının Dağılımı

		N	%
Kırgızistan Televizyonlarını İzleme	Her gün	3	6,0
	Haftada 5-6 gün	3	6,0
	Haftada 3-4 gün	7	14,0
	Haftada 1-2 gün	5	10,0
	Hiç seyretmiyorum	32	64,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %32'si Kırgızistan televizyonlarını hiç izlemezken, %7'si haftada 3-4, %5'i ise haftada 1-2 gün izlemektedir.

Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Kırgızistan'daki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme Sıklıkları

		N	%
Kırgızistan'daki Siyasi Gelişmeleri Takip Etme	Sürekli	1	2,0
	Fırsat buldukça	3	6,0
	Çok az	2	4,0
	Sadece önemli gelişmeleri takip ediyorum	7	14,0
	Hiç ilgilenmiyorum	37	74,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %74'ü Kırgızistan'daki siyasi gelişmeleri hiç takip etmezken, %14'ü sadece önemli gelişmeleri takip etmekte, %2'si ise Kırgızistan'daki siyasi gelişmeleri sürekli takip etmektedirler.

Tablo 18. Araştırmaya Katılanların Dinledikleri Müziğin Dili

		N	%
Daha Çok	Türkçe	10	20,0
Hangi Dilde Müzik Dinliyorsunuz	Kırgızca	34	68,0
	Türkçe-Kırgızca aynı ölçüde	5	10,0
	Diğer	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %68'i Kırgızca, %20'si Türkçe müzik dinlerken, %20'si Türkçe, %10'u ise hem Türkçe hem Kırgızca müzik dinlemektedir.

Tablo 19. Araştırmaya Katılanların Konuşabildikleri Dillerin Dağılımı

		Evet	Hayır
Konuşulabilen Dil	Türkçe	29	21
	Kırgızca	49	1
	Kürtçe	0	50
	Peştunca	0	50
	Farsça	2	48
	Urduca	1	49

Araştırmaya katılanlardan 29 kişi Türkçe konuşabilirken, 49 kişi Kırgızca, 2 kişi Farsça, 1 kişi de Urduca konuşabilmektedir.

Tablo 20. Araştırmaya Katılanların Aile İçinde Kullandıkları Dil

		N	%
--	--	---	---

Aile İçerisinde	Kırgızca	46	92,0
Konuşulan Dil	Türkçe ve Kırgızca karışık	4	8,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %46'sı aile içerisinde sadece Kırgızca konuşurken, %8'i ise Türkçe ve Kırgızca karışık kullanmaktadır.

Tablo 21. Araştırmaya Katılanların İnterneti Kullanma Dili

		N	%
İnternet Kullanma Dili	Türkçe	29	58,0
	Kırgızca	3	6,0
	İngilizce	2	4,0
	Diğer	15	30,0
	İnternet kullanmıyor	1	2,0
Toplam		50	100,0

Araştırmaya katılanların %58'i interneti Türkçe kullanırken, %6'sının interneti kullandığı dil Kırgızca, %4'ünün İngilizce, %30'unun ise bu dillerden farklı bir dildir.

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumu

		N	%
Yenifakılı'da Yaşamaktan	Çok memnunum	9	18,0
	Memnunum	34	68,0
	Kararsızım	2	4,0

Memnun Olma	Memnun değilim	4	8,0
	Hiç memnun değilim	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %68'i Yenifakılı'da yaşamaktan memnun, %18'i çok memnun, %8'i memnun değil, %2'si ise hiç memnun değildir.

Tablo 23. Araştırmaya Katılanların Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınma İsteklerinin Dağılımı

		N	%
Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınma	Çok isterim	1	2,0
	İsterim	5	10,0
	İstemiyorum	6	12,0
	Hiç istemiyorum	38	76,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %10'u Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isterken, %76'sı hiç istememektedir.

Tablo 24. Araştırmaya Katılanların Yerel Halkın Davranışlarından Memnun Olma Durumları

		N	%
Yerel Halkın Davranışlarından Memnuniyet	Çok iyi davranıyorlar	5	10,0
	İyi davranıyorlar	39	78,0
	Ne iyi ne kötü davranıyorlar	5	10,0

Çok kötü davranıyorlar	1	2,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %78'i yerel halkın kendilerine iyi davrandığını belirtirlerken, %10'u ne iyi ne kötü davrandıklarını, %2'si ise çok kötü davrandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 25. Araştırmaya Katılanların Kendini Tanımlamalarının Dağılımı

		N	%
Kendini Tanımlama	Türküm	2	4,0
	Pamir Kırgız'ıyım	16	32,0
	Kırgız Türküyüm	32	64,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %64'ü kendisini Kırgız Türkü olarak görürken, %32'si Pamir Kırgız'ı, %4'ü ise Türk olarak kendisini tanımlamaktadır.

Tablo 26. Araştırmaya Katılanların Kendisini Yakın Hissettiği Kültür

		N	%
Yakın Hissedilen Kültür	Kırgız kültürü	43	86,0
	Türk kültürü	1	2,0
	Türk ve Kırgız kültürü aynı ölçüde	6	12,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanların %86'sı kendisini Kırgız kültürüne yakın hissederken, %2'si Türk kültürüne, %12'si ise Türk ve Kırgız kültürüne aynı ölçüde yakın olduğunu hissetmektedir.

Tablo 27. Araştırmaya Katılanların Kültür ve Geleneklerini Sürdürme Düşüncelerinin Dağılımı

		N	%
Kültürünü Devam Ettirme	Evet	50	100,0
Gelenek ve Görenekleri Sürdürme	Evet	50	100,0

Araştırmaya katılanların tamamı kültürleri ile gelenek ve göreneklerini devam ettirebildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 28. Yenifakılı Kırgızlarının Bir Ferdi Olarak Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakış

		N	%
Yaşanan Sosyal Değişim	Çok olumlu buluyorum	24	48,0
	Olumlu buluyorum	24	48,0
	Olumsuz buluyorum	1	2,0
	Çok olumsuz buluyorum	1	2,0
	Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılanlardan %48 yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, yine %48'i olumlu bulmakta, %4'ü ise olumsuz ve çok olumsuz bulmaktadır.

3.5.2. Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma, Yaşadıkları Sosyo-Kültürel Değişime Bakış Durumlarının Analizi

Katılımcıların Yenifakılı'da yaşama ve Türkçeyi konuşma, yaşadıkları sosyo-kültürel değişime bakış durumlarının analizi; cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, öğrenim durumu ve aylık gelir durumları ile ilişkilendirilerek, değişkenler arasındaki anlamlılık ilişkisi analiz edilmiştir.

3.5.3 Cinsiyet Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, cinsiyet değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 29. Cinsiyete Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi	Cinsiyet		Toplam	X ²
	Kadın	Erkek		
Çok iyi	9	9	18	0,528
	%33,3	%39,1	%36,0	
İyi	5	5	10	
	%18,5	%21,7	%20,0	
Orta	3	5	8	
	%11,1	%21,7	%16,0	
Kötü	3	2	5	
	%11,1	%8,7	%10,0	
Çok kötü	7	2	9	
	%25,9	%8,7	%18,0	
Toplam	27	23	50	
	%100	%100	%100	

Tabloya bakıldığında araştırmaya katılan kadınlardan 9'unun Türkçeyi konuşma ve anlama düzeyi çok iyi, 5'inin iyi, 3'ünün orta, 3'ünün kötü, 7'sinin ise çok kötü olduğu görülmektedir. 23 erkek katılımcının 9'unun Türkçeyi konuşma ve anlama düzeyi çok

iyi, 5'inin iyi, 5'inin orta, 2'sinin kötü, 2'sinin ise çok kötü düzeydedir. Türkçeyi okuma ve anlama düzeyi kötü ve çok kötü olanlara bakıldığında kadın katılımcıların erkeklere göre daha fazla sayıda oldukları görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetleri ile Türkçeyi konuşma ve ablama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2>0,05$).

Tablo 30. Cinsiyete Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi	Cinsiyet		Toplam	X ²
	Kadın	Erkek		
Çok iyi	9	9	18	0,836
	%33,3	%33,3	%36,0	
İyi	2	2	4	
	%7,4	%7,4	%8,0	
Orta	5	6	11	
	%18,5	%26,1	%22,0	
Kötü	1	1	2	
	%3,7	%3,7	%4,0	
Çok kötü	10	5	15	
	%37,0	%21,7	%30,0	
Toplam	27	23	50	
	%100	%100	%100,0	

Tabloya göre araştırmaya katılan kadınlardan 9'u çok iyi düzeyde Türkçe okuyup yazabilirken, 10'unun Türkçe okuma yazma düzeyi çok kötüdür. Erkeklerden ise 9'u çok iyi düzeyde Türkçe okuyup yazabilirken, 15'inin Türkçe okuma yazma düzeyi çok

kötüdür. Kadınların Türkçeyi okuma yazma seviyelerinin erkeklere göre daha düşüktür. Katılımcıların cinsiyetleri ile Türkçeyi okuma yazma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 31. Cinsiyete Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma	Cinsiyet		Toplam	X^2
	Kadın	Erkek		
Çok memnunum	4	5	9	0,750
	%14,8	%21,7	%18,0	
Memnunum	18	16	34	
	%66,7	%69,6	%68,0	
Kararsızım	1	1	2	
	%3,7	%4,3	%4,0	
Memnun değilim	3	1	4	
	%11,1	%4,3	%8,0	
Hiç memnun değilim	1	0	1	
	%3,7	%0,0	%2,0	
Toplam	27	23	50	
	%100	%100	%100	

Tabloya göre araştırmaya katılan kadınlardan 4'ü Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnun, 18'i memnun, 1'i kararsız, 3'ü memnun değil, 1'i ise hiç memnun değildir. Araştırmaya katılan 23 erkekten 5'i Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnun, 16'sı memnun, 1'i kararsız, 1'i ise memnun değildir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan kadınların %81,5'inin, erkeklerin ise 91,3'ünün Yenifakılı'da yaşamaktan olduğunu

söylemek mümkündür. Katılımcıların cinsiyetleri ile Yenifakılı’da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 32. Cinsiyete Göre Türkiye’nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi

Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme	Cinsiyet		Toplam	X ²
	Kadın	Erkek		
Çok isterim	1	0	1	0,576
	%3,7	%0,0	%2,0	
İsterim	3	2	5	
	%11,1	%8,7	%10,0	
İstemiyorum	2	4	6	
	%7,4	%17,4	%12,0	
Hiç istemiyorum	21	17	38	
	%77,8	%73,9	%76,0	
Toplam	27	23	50	
	%100	%100	%100	

Araştırmaya katılan kadınlardan 21’i Türkiye’nin başka bir bölgesine taşınmayı hiç istemezken, 2’si istememekte, 3’ü istemekte, 1’i ise çok istemektedir. Araştırmaya katılan erkeklerden 17’si Türkiye’nin başka bir bölgesine taşınmayı hiç istemezken, 4’ü istememekte, 2’si istemektedir. Türkiye’de başka bir bölgeye taşınmak isteyenlerin çoğunluğunun kadınlar olduğu görülmüştür. Katılımcıların cinsiyetleri ile Türkiye’de başka bir bölgeye taşınmayı isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 33. Cinsiyete Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış	Cinsiyet		Toplam	X ²
	Kadın	Erkek		
Çok olumlu buluyorum	16 %59,3	8 %34,8	24 %48,0	0,168
Olumlu buluyorum	10 %37,0	14 %60,9	24 %48,0	
Olumsuz buluyorum	0 %0,0	1 %4,3	1 %2,0	
Çok olumsuz buluyorum	1 %3,7	0 %0,0	1 %2,0	
Toplam	27 %100	23 %100	50 %100	

Tabloya göre araştırmaya katılan kadınlardan 16'sı yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 10'u olumlu bulmakta, 1'i ise çok olumsuz bulmaktadır. Araştırmaya katılan erkeklerden 8'i yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 14'ü olumlu bulmakta, 1'i ise olumsuz bulmaktadır. Tablodaki verilerin geneline bakıldığında yaşanan sosyal değişimden kadın katılımcıların erkeklere kıyasla biraz daha fazla memnun olduklarını söylemek mümkündür. Katılımcıların cinsiyetleri ile yaşanan sosyal değişime bakış durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

3.5.4. Yaş Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı

isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, yaş değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 34. Yaşa Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi	Yaş					Toplam	X ²
	30 ve altı	31-40	41-50	51-60	61 ve üzeri		
Çok iyi	2 %66,7	6 %75,0	7 %53,8	3 %33,3	0 %0,0	18 %36,0	0,013
İyi	1 %33,3	2 %25,0	3 %23,1	3 %33,3	1 %5,9	10 %20,0	
Orta	0 %0,0	0 %0,0	1 %7,7	1 %11,1	6 %35,3	8 %16,0	
Kötü	0 %0,0	0 %0,0	1 %7,7	1 %11,1	3 %17,6	5 %10,0	
Çok kötü	0 %0,0	0 %0,0	1 %7,7	1 %11,1	7 %41,2	9 %18,0	
Toplam	3 %100	8 %100	13 %100	9 %100	17 %100	50 %100	

Araştırmaya katılanlar arasından yaşları 30 ve altı olan 3 kişiden 2'sinin Türkçeyi konuşma ve anlama düzeyleri çok iyi, 1'inin iyi durumdadır. Yaşları 31-40 arası olan 8 kişiden 6'sının Türkçeyi konuşma ve anlama düzeyi çok iyi, 2'sinin iyi düzeydedir. Yaşları 41-50 arası olan 13 katılımcıdan 7'sinin Türkçeyi konuşma ve anlama düzeyi çok iyi, 3'ünün iyi, 1'inin orta, 1'inin kötü, 1'inin de çok kötüdür. Yaşları 51-60 arası olan 9

Tabloya göre araştırmaya katılan yaşları 30 ve altı olanlardan 2'sinin Türkçe okuma yazma seviyesi çok iyi, 1'inin iyidir. Yaşları 31-40 arasında olanlardan 7'sinin Türkçe okuma yazma seviyesi çok iyi, 1'inin iyidir. Yaşları 41-50 arasında olanlarda 6'sının Türkçe okuma yazma seviyesi çok iyi, 1'inin iyi, 5'inin orta, 1'inin çok kötüdür. Yaşları 51-60 arası olan 9 katılımcıdan 3'ünün Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi çok iyi, 1'inin iyi, 3'ünün orta, 2'sinin ise çok kötüdür. Yaşları 61 ve üzeri olanlardan 3'ünün Türkçe okuma yazma seviyesi orta, 2'sinin kötü, 12'sinin ise çok kötüdür. Tablonun geneline bakıldığında katılımcıların yaşları ilerledikçe Türkçe okuma yazma seviyelerinin düştüğü görülmektedir. Araştırmaya katılanların yaşları ile Türkçe okuma yazma seviyeleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 36. Araştırmaya Katılanların Yaşlarına Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma	Yaş					Toplam	X ²
	30 ve altı	31-40	41-50	51-60	61 ve üzeri		
Çok memnunum	0	0	3	3	3	9	0,094
	%0,0	%0,0	%23,1	%33,3	%33,3	%18,0	
Memnunum	3	6	8	3	14	34	
	%100	%75,0	%61,5	%33,3	%82,4	%68,0	
Kararsızım	0	1	1	0	0	2	
	%0,0	%12,5	%7,7	%0,0	%0,0	%4,0	
Memnun değilim	0	0	1	3	0	4	
	%0,0	%0,0	%7,7	%33,3	%0,0	%4,0	
Hiç memnun değilim	0	1	0	0	0	1	
	%0,0	%12,5	%0,0	%0,0	%0,0	%2,0	
Toplam	3	8	13	9	17	50	

%100 %100 %100 %100 %100 %100

Tabloya göre araştırmaya katılanlardan yaşları 30 ve altı olan 3 kişi Yenifakılı’da yaşamaktan memnunken, 31-40 yaşları arasında olanlardan 6’sı Yenifakılı’da yaşamaktan memnun, 1’i kararsız, 1’i ise hiç memnun değildir. Yaşları 41-50 arasında olanlardan 3’ü Yenifakılı’da yaşamaktan çok memnunken, 8’i memnun, 1’i kararsız, 1’i ise memnun değildir. Yaşları 51-60 arasında olanlardan 3’ü çok memnun, yine 3’ü memnun, 3’ü ise memnun değildir. Yaşları 61 ve üzeri olanlardan 3’ü çok memnun, 14’ü memnundur. Yaş guruplarının toplamına bakıldığında 2’si kararsızken, 5’i hiç ve kısmen memnun değil, 43’ü ise memnun ve çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşları ile Yenifakılı’da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 37. Yaşa Göre Türkiye’nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi

Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme	Yaş					Toplam	X ²
	30 ve altı	31-40	41-50	51-60	61 ve üzeri		
Çok isterim	0	0	1	0	0	1	0,114
	%0,0	%0,0	%7,7	%0,0	%0,0	%2,0	
İsterim	1	2	1	1	0	5	
	%33,3	%25,0	%7,7	%11,1	%0,0	%10,0	
İstemiyorum	1	2	3	0	0	6	
	%33,3	%25,0	%23,1	%0,0	%0,0	%12,0	
Hiç istemiyorum	1	4	8	8	17	38	
	%33,3	%50,0	%61,5	%88,9	%100,0	%76,0	

	3	8	13	9	17	50
Toplam	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Tabloya göre yaşları 30 ve altı olan katılımcılardan 1'i Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isterken, 1'i istememekte, 1'i ise hiç istememektedir. Yaşları 31-40 arası olanlardan 2'si Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isterken, 2'si istememekte, 4'ü ise hiç istememektedir. Yaşları 41-50 arasında olanlardan 1'i Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı çok istemekte, 1'i istemekte, 3'ü istememekte, 8'i ise hiç istememektedir. Yaşları 51-60 arası olanlardan 1'i Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak istemekte, 8'i hiç istememektedir. Yaşları 61 ve üzeri olanlardan 17'si ise Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı hiç istememektedir. Tabloya genel olarak bakıldığında yaşı ileri olanların Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı hiç istemezken, yaşları daha genç olanların Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı düşündükleri anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılanların yaşları ile Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 38. Yaşa Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış	Yaş					Toplam	X ²
	30 ve altı	31-40	41-50	51-60	61 ve üzeri		
Çok olumlu buluyorum	0	4	8	4	8	24	0,030
	%0,0	%50,0	%61,5	%44,4	%47,1	%48,0	
Olumlu buluyorum	2	4	5	4	9	24	
	%66,7	%50,0	%38,5	%44,4	%52,9	%48,0	
Olumsuz buluyorum	1	0	0	0	0	1	
	%33,3	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%2,0	

Çok olumsuz buluyorum	0	0	0	1	0	1
	%0,0	%0,0	%0,0	%11,1	%0,0	%2,0
Toplam	3	8	13	9	17	50
	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Tabloya göre yaşları 30 ve altı olan katılımcılardan 2'si yaşadıkları sosyal değişimi olumlu bulurken, 1'i olumsuz bulmaktadır. Yaşları 31-40 arasında olanlardan 4'ü yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 4'ü olumlu bulmaktadır. Yaşları 41-50 arası olanlardan 8'i yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 5'i olumlu bulmaktadır. Yaşları 51-60 arası olanlardan 4'ü yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 4'ü olumlu bulmakta, 1'i ise çok olumsuz bulmaktadır. Yaşları 61 ve üzeri olanlardan 8'i yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 9'u olumlu bulmaktadır. Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılanların çoğunluğunun yaşadıkları sosyal değişimi olumlu buldukları görülürken, yaşı ilerlemesi ile yaşanan sosyal değişimden duyulan memnuniyetin arttığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların yaşları ile yaşanan sosyal değişime bakışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

3.5.5. Medeni Durum Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, medeni durum değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 39. Medeni Duruma Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi	Medeni Durum				Toplam	X ²
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Dul		
Çok iyi	17	1	0	0	18	0,139
	%37,8	%50,0	%0,0	%0,0	%36,0	
İyi	9	1	0	0	10	

	%20,0	%50,0	%0,0	%0,0	%20,0
Orta	8	0	0	0	8
	%17,8	%0,0	%0,0	%0,0	%16,0
Kötü	3	0	1	1	5
	%6,7	%0,0	%100,0	%50,0	%10,0
Çok kötü	8	0	0	1	9
	%17,8	%0,0	%0,0	%50,0	%18,0
Toplam	45	2	1	2	50
	%100	%100	%100	%100	%100

Tabloya göre evli olan katılımcılardan 17'sinin Türkçeyi konuşma anlama seviyesi çok iyi, 9'unun iyi, 8'inin orta, 3'ünün kötü, 8'inin çok kötü durumdadır. Bekâr olan 2 katılımcının 1'inin Türkçe konuşma anlama seviyesi çok iyi, diğerinin iyidir. Boşanmış olan bir katılımcının Türkçe konuşma anlama seviyesi kötü, dul olan 2 katılımcıdan birinin kötü, diğerinin ise çok kötüdür. Tablonun geneline bakıldığında boşanmış ve dul olan katılımcıların Türkçe okuma yazma düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılanların medeni durumları ile Türkçeyi konuşma anlama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 40. Medeni Duruma Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi	Medeni Durum				Toplam	X ²
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Dul		
Çok iyi	17	1	0	0	18	0,363
	%37,8	%50,0	%0,0	%0,0	%36,0	
İyi	3	1	0	0	4	
	%6,7	%50,0	%0,0	%0,0	%8,0	
Orta	11	0	0	0	11	
	%24,4	%0,0	%0,0	%0,0	%22,0	
Kötü	2	0	0	0	2	
	%4,4	%0,0	%0,0	%0,0	%4,0	
Çok kötü	12	0	1	2	15	
	%26,7	%0,0	%100	%100	%30,0	
Toplam	45	2	1	2	50	
	%100	%100	%100	%100	%100	

Tabloya göre evli olan 45 katılımcıdan 17'sinin Türkçeyi okuma yazma seviyesi çok iyi, 3'ünün iyi, 11'inin orta, 2'sinin kötü, 12'sinin ise çok kötüdür. Bekâr olan iki

katılımcıdan 1'inin Türkçeyi okuma yazma seviyesi çok iyi, diğerinin iyi, boşanmış olan 1 katılımcının ve dul olan 2 katılımcının Türkçeyi okuma yazma seviyesi ise çok kötüdür. Katılımcıların Türkçeyi okuma ve yazma düzeyleri, konuşma ve anlama düzeyleri ile benzer şekilde boşanmış ve dul katılımcıların Türkçe okuma yazma düzeyleri çok kötü durumdadır. Araştırmaya katılanların medeni durumları ile Türkçeyi okuma yazma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 41. Medeni Duruma Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma	Medeni Durum				Toplam	X ²
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Dul		
	7	1	1	0	9	0,84
Çok memnunum	%15,6	%50,0	%100	%0,0	%18,0	1
Memnunum	31	1	0	2	34	
	%68,9	%50,0	%0,0	%100,0	%68,0	
Kararsızım	2	0	0	0	2	
	%4,4	%0,0	%0,0	%0,0	%4,0	
Memnun değilim	4	0	0	0	4	
	%8,9	%0,0	%0,0	%0,0	%8,0	
Hiç memnun değilim	1	0	0	0	1	
	%2,2	%0,0	%0,0	%0,0	%2,0	
Toplam	45	2	1	2	50	
	%100	%100	%100	%100	%100	

Tabloya göre evli olan katılımcılardan 7'si Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnun, 31'i memnun, 2'si kararsız, 4'ü memnun değil, 1'i ise hiç memnun değildir. Bekâr olan 2 katılımcıdan 1'i Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnun, 1'i memnun, boşanmış olan 1 katılımcı çok memnun, dul olan 2 katılımcı ise memnundur. Tablonun geneline bakıldığında araştırmaya katılanların Yenifakılı'da yaşamaktan memnun oldukları görülmekle birlikte, burada yaşamaktan memnun olmayanların evli olanlar olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılanların medeni durumları ile Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 42. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Başka Bir Bölgeye Taşınma İsteklerinin Analizi

Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme	Medeni Durum				Toplam	X ²
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Dul		
Çok isterim	1 %2,2	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	1 %2,0	0,920
İsterim	5 %11,1	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	5 %10,0	
İstemiyorum	5 %11,1	1 %50,0	0 %0,0	0 %0,0	6 %12,0	
Hiç istemiyorum	34 %75,6	1 %50,0	1 %100,0	2 %100,0	38 %76,0	
Toplam	45 %100	2 %100	1 %100	2 %100	50 %100	

Tabloya göre araştırmaya katılanlardan evli olan 34'ü Türkiye'de başka bir bölgeye taşınmayı hiç istemezken, 5'i istememekte, yine 5'i istemekte, 1'i ise çok istemektedir. Bekâr olan iki katılımcıdan 1'i Yenifakılı'dan başka bir yere taşınmak istemezken, yine 1'i çok istememektedir. Boşanmış olan 1'katılımcı ile dul olan bir katılımcı Türkiye'de başka bir bölgeye taşınmayı hiç istememektedir. Bu verilere göre azınlıkta olmakla birlikte Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmak isteyenlerin evli olanlar olduğu görülmekteyken, katılımcıların yaklaşık %88'i Yenifakılı'dan başka bir bölgede yaşamak istememektedirler. Katılımcıların medeni durumları ile Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 43. Medeni Duruma Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış	Medeni Durum				Toplam	X ²
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Dul		
Çok olumlu buluyorum	20 %44,4	1 %50,0	1 %100,0	2 %100,0	24 %48,0	0,001
Olumlu buluyorum	24 %53,3	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	24 %48,0	
	0	1	0	0	1	

Olumsuz buluyorum	%0,0	%50,0	%0,0	%0,0	%2,0
Çok olumsuz buluyorum	1	0	0	0	1
	%2,2	%0,0	%0,0	%0,0	%2,0
Toplam	45	2	1	2	50
	%100	%100	%100	%100	%100

Araştırmaya katılan evli bireylerden 20'si yaşadıkları sosyal değişimi çok olumlu bulurken, 24'ü olumlu bulmakta, 1'i çok olumsuz bulmaktadır. Bekâr olan 2 katılımcıdan 1'i yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, diğeri ise olumsuz bulmaktadır. Boşanmış olan 1 ve dul olan 2 katılımcı ise yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulmaktadır. Katılımcılar arasında yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi olumsuz bulanlar evli olan ve hiç evlenmemiş olanlardır. Katılımcıların medeni durumları ile yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakış durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

3.5.6. Doğum Yeri Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, doğum yeri değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 44. Doğum Yerine Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi	Doğum yeri			Toplam	X ²
	Pamir	Pakistan	Türkiye		
Çok iyi	8	2	8	18	0,004
	%24,2	%28,6	%80,0	%36,0	
İyi	4	4	2	10	
	%12,1	%57,1	%20,0	%20,0	
Orta	8	0	0	8	
	%24,2	%0,0	%0,0	%16,0	
Kötü	4	1	0	5	
	%12,1	%14,3	%0,0	%10,0	
Çok kötü	9	0	0	9	
	%27,3	%0,0	%0,0	%18,0	

Toplam	33	7	10	50
	%100	%100	%100	%100

Tabloya göre doğum yeri Pamir olan 33 katılımcıdan 8'inin Türkçe konuşma yazma seviyeleri çok iyi, 7'ünün iyi, 8'inin orta, 4'ünün kötü, 9'unun ise çok kötüdür. Doğum yeri Pakistan olan 7 katılımcıdan 2'sinin Türkçe konuşma yazma seviyeleri çok iyi, 4'ünün iyi, 1'inin ise kötüdür. Türkiye'de doğan katılımcılardan 8'inin Türkçe konuşma anlama seviyeleri çok iyi, 2'sinin iyidir. Tabloya bakıldığında Pamir doğumlu olanların Türkçe konuşma anlama düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcıların doğum yerleri ile Türkçe konuşma anlama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 45. Doğum Yerine Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi	Doğum yeri			Toplam	X ²
	Pamir	Pakistan	Türkiye		
Çok iyi	7	3	8	18	0,006
	%21,2	%42,9	80,0	36,0	
İyi	1	1	2	4	8,0
	%3,0	%14,3	20,0	8,0	
Orta	10	1	0	11	%22,0
	%30,3	%14,3	%0,0	%22,0	
Kötü	1	1	0	2	%4,0
	%3,0	%14,3	%0,0	%4,0	
Çok kötü	14	1	0	15	%30,0
	%42,4	%14,3	%0,0	%30,0	
Toplam	33	7	10	50	%100
	%100	%100	%100	%100	

Tabloya göre doğum yeri Pamir olan katılımcılardan 7'sinin Türkçe okuma yazma düzeyi çok iyi, 1'inin iyi, 10'unun orta, 1'inin kötü, 14'ünün ise çok kötüdür. Doğum yeri Pakistan olanlardan 3'ünün Türkçe okuma yazma düzeyi çok iyi, 1'inin iyi, 1'inin orta, 1'inin kötü, 1'inin ise çok kötüdür. Doğum yeri Türkiye olanlardan 8'inin Türkçe okuma yazma düzeyleri çok iyi, 2'sinin ise iyidir. Türkçeyi konuşma anlama durumundakine benzer şekilde doğum yeri Pamir olanların Türkçe okuma yazma düzeyleri de diğer katılımcılara göre daha düşük durumdadır. Katılımcıların doğum

yerleri ile Türkçe okuma yazma seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 46. Doğum Yerine Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma	Doğum yeri			Toplam	X ²
	Pamir	Pakistan	Türkiye		
Çok memnunum	7	1	1	9	0,299
	%21,2	%14,3	%10,0	%18,0	
Memnunum	22	4	8	34	
	%66,7	%57,1	%80,0	%68,0	
Kararsızım	1	0	1	2	
	%3,0	%0,0	%10,0	%4,0	
Memnun değilim	3	1	0	4	
	%9,1	%14,3	%0,0	%8,0	
Hiç memnun değilim	0	1	0	1	
	%0,0	%14,3	%0,0	%2,0	
Toplam	33	7	10	50	
	%100	%100	%100	%100	

Tabloya göre, doğum yeri Pamir olanlardan 22'si Yenifakılı'da yaşamaktan memnun, 7'si çok memnun, 3'ü memnun değil, 1'i ise kararsızdır. Doğum yeri Pakistan olan 7 katılımcıdan 4'ü Yenifakılı'da yaşamaktan memnunken, 1'i çok memnun, 1'i memnun değil, 1'i ise hiç memnun değildir. Doğum yeri Türkiye olan 10 katılımcıdan 8'i Yenifakılı'da çalışmaktan memnunken, 1'i çok memnun, 1'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olmayan 5 katılımcıdan 3'ü Pamir doğumluyken, 2'si Pakistan doğumludur. Doğum yeri Türkiye olan katılımcıların tamamı Yenifakılı'da yaşamaktan memnun durumdadırlar. Katılımcıların doğum yerleri ile Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 47. Doğum Yerine Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi

Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme	Doğum yeri			Toplam	X ²
	Pamir	Pakistan	Türkiye		

Çok isterim	0	1	0	1	0,143
	%0,0	%14,3	%0,0	%2,0	
İsterim	2	1	2	5	
	%6,1	%14,3	%20,0	%10,0	
İstemiyorum	3	1	2	6	
	%9,1	%14,3	%20,0	%12,0	
Hiç istemiyorum	28	4	6	38	
	%84,8	%57,1	%60,0	%76,0	
Toplam	33	7	10	50	
	%100	%100	%100	%100	

Tabloya göre Pamir doğumlu olanlardan 2'si Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı istemekten, 3'ü istememekte, 28'i ise hiç istememektedir. Pakistan doğumlu olanlardan 1'i Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı çok istemekte, 1'i istemekte, 1'i istememekte, 4'ü ise hiç istememektedir. Türkiye doğumlu olan 10 katılımcıdan 2'si Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isterken, 2'si istememekte, 6'sı ise hiç istememektedir. Katılımcıların Türkiye'de başka bir bölgesine taşınma isteklerinde benzerlikler görülürken, Pakistan doğumlu olanların diğerlerine göre Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınma istekleri diğerlerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Katılımcıların doğum yerleri ile Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınma istekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 48. Doğum Yerine Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış	Doğum yeri			Toplam	X ²
	Pamir	Pakistan	Türkiye		
Çok olumlu buluyorum	17	3	4	24	0,551
	%51,5	%42,9	%40,0	%48,0	
Olumlu buluyorum	15	4	5	24	
	%45,5	%57,1	%50,0	%48,0	
Olumsuz buluyorum	0	0	1	1	
	%0,0	%0,0	%10,0	%2,0	
Çok olumsuz buluyorum	1	0	0	1	
	%3,0	%0,0	%0,0	%2,0	
Toplam	33	7	10	50	
	%100	%100	%100	%100	

Doğum yeri Pamir olanlardan 17'si yaşadıkları sosyal ve kültürel değişim çok olumlu bulurken, 15'i olumlu bulmakta, 1'i ise çok olumsuz bulmaktadır. Doğum yeri Pakistan olan 7 katılımcıdan 3'ü yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 4'ü olumlu bulmaktadır. Doğum yeri Türkiye olanlardan 4'ü yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 5'i olumlu bulmakta, 1'i ise olumsuz bulmaktadır. Tablonun geneline bakıldığında Pakistan doğumluların tamamı yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi olumlu bulurken, Pamir ve Türkiye doğumlu olan az sayıdaki katılımcı yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime olumsuz bakmaktadır. Araştırmaya katılanların doğum yerleri ile yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakış durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

3.5.7. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Yenifakılı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, öğrenim durumu değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 49. Öğrenim Durumuna Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Öğrenim durumu	Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi					Toplam	X ²
	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü		
Okuma-yazma bilmiyor	0 %0,0	1 %5,9	3 %17,6	4 %23,5	9 %52,9	17 %100	0,000
Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	0 %0,0	1 %50,0	0 %0,0	1 %50,0	0 %0,0	2 %100	
İlköğretim mezunu	5 %31,3	6 %37,5	5 %31,3	0 %0,0	0 %0,0	16 %100	
Lise veya dengi okul mezunu	12 %85,7	2 %14,3	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	14 %100	
Yüksekokul ya da	1 %100,0	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	0 %0,0	1 %100	

Üniversite mezunu						
Toplam	18	10	8	5	9	50
	%36,0	%20,0	%16,0	%10,0	%18,0	%100

Tabloya göre okuma yazma bilmeyen 17 katılımcıdan 1'inin Türkçe konuşma anlama seviyesi iyi, 3'ünün orta, 4'ünün kötü, 9'unun ise çok kötüdür. Okur-yazar fakat okul bitirmemiş olan 2 katılımcıdan birinin Türkçeyi konuşma anlama seviyesi iyi, diğerinin kötüdür. İlköğretim mezunu olan 16 katılımcıdan 5'inin Türkçeyi konuşma anlama seviyesi çok iyi, 6'sının iyi, 5'inin ise ortadır. Lise ve dengi okul mezunu olan 14 katılımcıdan 12'sinin Türkçeyi konuşma anlama seviyesi çok iyi, 2'sinin ise iyidir. Yüksekokul ya da üniversite mezunu olan 1 katılımcının Türkçeyi konuşma anlama seviyesi ise çok iyidir. Tablonun geneline bakıldığında katılımcıların öğrenim düzeyleri yükseldikçe Türkçe konuşma ve anlama düzeylerinin de yükseldiği görülmektedir. Katılımcıların öğrenim durumları ile Türkçe konuşma ve anlama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 50. Öğrenim Durumuna Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi

Öğrenim durumu	Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi					Toplam	X ²
	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok kötü		
Okuma-yazma bilmiyor	0	0	1	1	15	17	0,000
	%0,0	%0,0	%5,9	%5,9	%88,2	%100	
Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	0	0	1	1	0	2	
	%0,0	%0,0	%50,0	%50,0	%0,0	%100	
İlköğretim mezunu	5	2	9	0	0	16	
	%31,3	%12,5	%56,3	%0,0	%0,0	%100	
Lise veya dengi okul mezunu	12	2	0	0	0	14	
	%85,7	%14,3	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
Yüksekokul ya da Üniversite mezunu	1	0	0	0	0	1	
	%100	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
Toplam	18	4	11	2	15	50	
	%36,0	%8,0	%22,0	%4,0	%30,0	%100	

Tabloya göre okuma yazma bilmeyen 17 katılımcıdan 1'inin Türkçe okuma yazma seviyesi orta, 1'inin kötü, 15'inin ise çok kötüdür. Okur-yazar fakat okul bitirmemiş olan 2 katılımcıdan birinin Türkçe okuma yazma seviyesi orta, diğerinin kötüdür. İlköğretim mezunu olan 16 katılımcıdan 5'inin Türkçe dilini okuma ve yazma bilgisi çok iyi, 2'sinin iyi, 9'unun ise ortadır. Lise veya dengi okulu tamamlayan 14 katılımcıdan 12'sinin Türkçe dilini okuma ve yazma düzeyi çok iyi, 2'inin ise iyidir. Yüksekokul ya da üniversite bitirmiş olan 1 katılımcının Türkçeyi okuma yazma seviyesi ise çok iyidir. Tablonun geneline bakıldığında katılımcıların öğrenim düzeyleri yükseldikçe Türkçe okuma ve yazma düzeylerinin de yükseldiği görülmektedir. Katılımcıların öğrenim durumları ile Türkçe okuma ve yazma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 51. Öğrenim Durumuna Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Öğrenim durumu	Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma					Toplam	X ²
	ÇM	M	K	MD	HMD		
Okuma-yazma bilmiyor	2	13	0	2	0	17	0,774
	%11,8	%76,5	%0,0	%11,8	%0,0	%100	
Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	0	2	0	0	0	2	
	%0,0	%100,0	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
İlköğretim mezunu	2	10	2	1	1	16	
	%12,5	%62,5	%12,5	%6,3	%6,3	%100	
Lise veya dengi okul mezunu	5	8	0	1	0	14	
	%35,7	%57,1	%0,0	%7,1	%0,0	%100	
Yüksekokul ya da Üniversite mezunu	0	1	0	0	0	1	
	%0,0	%100,0	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
Toplam	9	34	2	4	1	50	
	%18,0	%68,0	%4,0	%8,0	%2,0	%100	

ÇM: Çok memnunum, M. Memnunum, K: Kararsızım, MD: Memnun değilim, HMD: Hiç memnun değilim

Tabloya göre okuma-yazma bilmeyenlerden 2'si Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnunken, 13'ü memnun, 2'si memnun değildir. Okur-yazar fakat okul bitirmemiş olanlardan 2'si Yenifakılı'da yaşamaktan memnundur. İlköğretim mezunu olanlardan 2'si Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnunken, 10'u memnun, 2'si kararsız, 1'i memnun

değil, 1'i ise hiç memnun değildir. Lise veya dengi okul mezunu olanlardan 8'i Yenifakılı'da yaşamaktan memnunken, 1'i memnun değildir. Yüksekokul ya da üniversite bitirmiş 1 katılımcı ise Yenifakılı'da yaşamaktan memnundur. Araştırmaya katılanların öğrenim durumları ile Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 52. Öğrenim Durumuna Göre Türkiye'nin Başka Bir Bölgesine Taşınmayı İsteme Durumlarının Analizi

Öğrenim durumu	Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme				Toplam	X ²
	Çİ	İ	İM	Hİ		
Okuma-yazma bilmiyor	0	0	0	17	17	0,039
	%0,0	%0,0	%0,0	%100	%100	
Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	0	0	0	2	2	
	%0,0	%0,0	%0,0	%100	%100	
İlköğretim mezunu	1	3	2	10	16	
	%6,3	%18,8	%12,5	%62,5	%100	
Lise veya dengi okul mezunu	0	1	4	9	14	
	%0,0	%7,1	%28,6	%64,3	%100	
Yüksekokul ya da Üniversite mezunu	0	1	0	0	1	
	%0,0	%100,0	%0,0	%0,0	%100	
Toplam	1	5	6	38	50	
	%2,0	%10,0	%12,0	%76,0	%100	

Çİ: Çok isterim, İ: İsterim, İM: İstemiyorum, Hİ: Hiç istemiyorum

Tabloya göre okuma-yazma bilmeyen 17 katılımcının tamamı ile okur-yazar ama okul bitirmemiş olanların Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı istememektedir. İlköğretim mezunu 16 katılımcıdan 1'i Türkiye'nin farklı bir bölgesine taşınmayı çok istemekte, 3'ü istemekte, 2'si istememekte, 10'u ise çok istemektedir. Lise veya dengi bir okul mezunu olan 14 katılımcıdan 1'i Türkiye'nin farklı bir bölgesine taşınmayı istemekte, 4'ü istememekte, 9'u ise hiç istememektedir. Yüksekokul ya da üniversite mezunu olan 1 katılımcı ise Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı istemektedir. Bu verilere göre araştırmaya katılanların öğrenim durumu yükseldikçe Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınma isteklerinin arttığı söylenebilir. Katılımcıların eğitim durumları ile Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınma istekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 53. Öğrenim Durumuna Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Öğrenim durumu	Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış				Toplam	X ²
	ÇO	O	OL	ÇOL		
Okuma-yazma bilmiyor	10 %58,8	6 %35,3	0 %0,0	1 %5,9	17 %100	0,378
Okur-yazar fakat okul bitirmemiş	0 %0,0	2 %100	0 %0,0	0 %0,0	2 %100	
İlköğretim mezunu	5 %31,3	11 %68,8	0 %0,0	0 %0,0	16 %100	
Lise veya dengi okul mezunu	9 %64,3	4 %28,6	1 %7,1	0 %0,0	14 %100	
Yüksekokul ya da Üniversite mezunu	0 %0,0	1 %100	0 %0,0	0 %0,0	1 %100	
Toplam	24 %48,0	24 %48,0	1 %2,0	1 %2,0	50 %100	

ÇO: Çok olumlu buluyorum, O: Olumlu buluyorum, OL: Olumsuz buluyorum, ÇOL: Çok olumsuz buluyorum

Tabloya göre okuma-yazma bilmeyen 17 katılımcıdan 10'u yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 6'sı olumlu bulmakta, 1'i ise çok olumsuz bulmaktadır. Okur-yazar fakat okul bitirmemiş olan 2 katılımcı yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi olumlu bulmaktadır. İlköğretim mezunu olan 16 katılımcının 5'i yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 11'i olumlu bulmaktadır. Lise veya dengi okul mezunu olan 14 katılımcıdan 9'u yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 4'ü olumlu, 1'i ise olumsuz bulmaktadır. Yüksekokul veya üniversite mezunu olan 1 katılımcı yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi olumlu bulmaktadır. Araştırmaya katılanların öğrenim durumları ile yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakış durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

3.5.8. Aylık Gelir Değişkenine Göre Yenifaklı'da Yaşama ve Türkçeyi Konuşma Durumlarının Analizi

Araştırmaya katılanların Türkçeyi konuşma-anlama, Türkçe okuma yazma, Yenifaklı'da yaşamaktan memnun olma, Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı

isteme, yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakışları, aylık gelir değişkenine göre değişimi analiz edilmiştir.

Tablo 54. Aylık Gelir Durumuna Göre Türkçe Konuşma-Anlama Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi konuşma ve anlama seviyesi	Toplam gelir			Toplam	X ²
	2.000 ve altı	2.001-3.000	3.001-4.000		
Çok iyi	9 %25,7	6 %54,5	3 %75,0	18 %36,0	0,092
İyi	5 %14,3	4 %36,4	1 %25,0	10 %20,0	
Orta	8 %22,9	0 %0,0	0 %0,0	8 %16,0	
Kötü	4 %11,4	1 %9,1	0 %0,0	5 %10,0	
Çok kötü	9 %25,7	0 %0,0	0 %0,0	9 %18,0	
Toplam	35 %100	11 %100	4 %100	50 %100	

Araştırmaya katılanlar içerisinde toplam aylık geliri 2.000 TL ve altı olanlardan 9'unun Türkçe konuşma ve anlama seviyesi çok iyiyken, 5'inin iyi, 8'inin orta, 4'ünün kötü, 9'unun ise çok kötüdür. Aylık geliri 2.001-3.000 TL arasında olan 11 katılımcıdan 6'sının Türkçe konuşma ve anlama seviyesi çok iyi, 4'ünün iyi, 1'inin ise kötüdür. Aylık geliri 3.001-4.000 TL arasında olan 4 katılımcıdan 3'ünün Türkçe konuşma ve anlama düzeyi çok iyi, 1'inin ise iyi durumdadır. Araştırmaya katılanların gelir düzeyleri ile Türkçeyi konuşma anlama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 55. Aylık Gelir Durumuna Göre Türkçe Okuma Yazma Seviyelerinin Analizi

Türkçeyi okuma ve yazma seviyesi	Toplam gelir			Toplam	X ²
	2.000 ve altı	2.001-3.000	3.001-4.000		
Çok iyi	8 %22,9	7 %63,6	3 %75,0	18 %36,0	0,000
İyi	1 %2,9	2 %18,2	1 %25,0	4 %8,0	

Orta	11 %31,4	0 %0,0	0 %0,0	11 %22,0
Kötü	0 %0,0	2 %18,2	0 %0,0	2 %4,0
Çok kötü	15 %42,9	0 %0,0	0 %0,0	15 %30,0
Toplam	35 %100	11 %100	4 %100	50 %100

Araştırmaya katılanlar içerisinde aylık geliri 2.000 TL ve altı olanlardan 8'inin Türkçe okuma-yazma seviyeleri çok iyi, 1'inin iyi, 11'inin orta, 15'inin çok kötüdür. Aylık geliri 2.001-3.000 TL arasında olanlardan 7'sinin Türkçe okuma ve yazma seviyeleri çok iyi, 2'sinin iyi, 2'sinin ise kötüdür. Aylık geliri 3.001-4.000 TL arasında olan 4 katılımcıdan 3'ünün Türkçe okuma ve yazma seviyeleri çok iyi, 1'inin ise iyidir. Katılımcıların gelir durumu ile Türkçe okuma ve yazma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 56. Aylık Gelir Durumuna Göre Yenifakılı'da Yaşamaktan Memnun Olma Durumlarının Analizi

Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma	Toplam gelir			Toplam	X^2
	2.000 ve altı	2.001-3.000	3.001-4.000		
Çok memnunum	6 %17,1	2 %18,2	1 %25,0	9 %18,0	0,549
Memnunum	25 %71,4	6 %54,5	3 %75,0	34 %68,0	
Kararsızım	2 %5,7	0 %0,0	0 %0,0	2 %4,0	
Memnun değilim	2 %5,7	2 %18,2	0 %0,0	4 %8,0	
Hiç memnun değilim	0 %0,0	1 %9,1	0 %0,0	1 %2,0	
Toplam	35 %100	11 %100	4 %100	50 %100	

Tabloya göre aylık geliri 2.000 TL ve altı olanlardan 6'sı Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnunken, 25'i memnun, 2'si kararsız, 2'si ise memnun değildir. Aylık geliri 2.001-3.000 TL arasında olan 11 katılımcıdan 2'si Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnunken, 6'sı memnun, 2'si memnun değil, 1'i ise hiç memnun değildir. Geliri 3.001-4.000 TL arasında olan 4 katılımcıdan 1'i Yenifakılı'da yaşamaktan çok memnunken, 3'ü ise memnundur. Tablonun geneline bakıldığında Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olmayan 5 katılımcının gelir düzeyi düşük olanlar arasındaki katılımcılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların gelir düzeyleri ile Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($X^2 > 0,05$).

Tablo 57. Katılımcıların Aylık Gelire Göre Başka Bir Bölgeye Taşınma İsteklerinin Analizi

Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmak isteme	Toplam gelir			Toplam	X ²
	2.000 ve altı	2.001-3.000	3.001-4.000		
Çok isterim	0 %0,0	1 %9,1	0 %0,0	1 %2,0	0,000
İsterim	2 %5,7	3 %27,3	0 %0,0	5 %10,0	
İstemiyorum	3 %8,6	0 %0,0	3 %75,0	6 %12,0	
Hiç istemiyorum	30 %85,7	7 %63,6	1 %25,0	38 %76,0	
Toplam	35 %100	11 %100	4 %100	50 %100	

Tabloya göre araştırmaya katılanlar arasında aylık geliri 2.000 TL ve altı olanlardan 30'u Yenifakılı'dan başka bir bölgeye taşınmayı hiç istememekte, 3'ü istememekteyken, sadece 2'si Türkiye'de başka bir bölgeye taşınmak istemektedirler. Aylık geliri 2.001-3.000 TL arası olan 11 katılımcıdan 7'si Türkiye'de başka bir bölgeye taşınmayı hiç istemezken, 3'ü istemekte, 1'i ise çok istemektedir. Aylık geliri 3.001-4.000 TL arasında olan 4 katılımcıdan 3'ü Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmayı istemezken, 1'i hiç istememektedir. Araştırmaya katılanlardan geliri düşük olanlar ile yüksek olanlar Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmayı istemezlerken, sayıları az da olsa geliri orta düzeyde olan katılımcıların bir kısmının Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmayı

istedikleri görülmektedir. Katılımcıların aylık gelirleri ile Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınmayı isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

Tablo 58. Aylık Gelir Durumuna Göre Yaşanan Sosyal ve Kültürel Değişime Bakışlarının Analizi

Yaşanan sosyal ve kültürel değişime bakış	Toplam gelir			Toplam	X^2
	2.000 ve altı	2.001-3.000	3.001-4.000		
Çok olumlu buluyorum	18 %51,4	3 %27,3	3 %75,0	24 %48,0	0,009
Olumlu buluyorum	16 %45,7	8 %72,7	0 %0,0	24 %48,0	
Olumsuz buluyorum	0 %0,0	0 %0,0	1 %25,0	1 %2,0	
Çok olumsuz buluyorum	1 %2,9	0 %0,0	0 %0,0	1 %2,0	
Toplam	35 %100	11 %100	4 %100	50 %100	

Araştırmaya katılanlar arasında aylık geliri 2.000 TL ve altı olanlardan 18'i yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 16'sı olumlu bulmakta, 1'i ise çok olumsuz bulmaktadır. Aylık geliri 2.001-3.000 TL arasında olanlardan 3'ü yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 8'i olumlu bulmaktadır. Aylık geliri 3.001-4.000 TL arasında olanlardan 3'ü yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimi çok olumlu bulurken, 1'i ise olumsuz bulmaktadır. Katılımcıların aylık gelir düzeyleri ile yaşadıkları sosyal ve kültürel değişime bakış durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($X^2 < 0,05$).

SONUÇ

1978’de Afganistan’da gerçekleşen Saur (Nisan) Devrimi ve 1979 yılında yaşanan SSCB’nin Afganistan’a savaş açması nedeniyle bölgede yaşamlarını sürdüren birçok topluluk, Afganistan’dan göç ederek çevre ülkelere sığınmıştır. Uluslararası literatürde daha çok “Pamir Kırgızları” ismiyle zikredilen Kırgız toplumu da aynı sebeplerle hayatlarını idame ettirdikleri Afganistan’ın Pamir bölgesinden ayrılarak Pakistan’da yer alan mülteci kamplarına göç eden gruplar arasında yer almaktadır. Pamir Kırgızlarının Türkiye’ye göç etme serüveni ise, Kırgız lider Rahmankul Han aracılığıyla ülkeye kabul edilmek için müracaat etmesiyle başlamıştır. Nitekim bu talep 19 Mart 1982’de Resmi Gazetede yayımlanan 2641 Sayılı İskân Kanun sonucunda kabul edilerek, Pamir Kırgızlarının Van’ın Erciş ilçesine bağlı Altındere (Ulupamir) Köyüne yerleştirilmesine karar verilmiştir. Türkiye’ye yerleştikten sonra gerçekleştirilen çalışma ve araştırmalarda söz konusu toplum için Pamir Kırgızları ifadesi yerine “Ulupamir Kırgızları” kullanılmıştır.

Çalışmada Türkiye’ye 1982’de göç ederek yaşamlarını sürdüren Ulupamir Kırgızlarının Türkiye’ye göç süreci, daha sonrasında Yenifakılı ilçesine göç etme sebepleri ve geçen 41 yıllık süreçte hangi sosyo-kültürel değişimleri yaşadığı ve bölgeye uyum sağlayıp sağlayamadıkları alan araştırması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Ulupamir Kırgızlarının yaşadığı göç, kültürel değişim ve adaptasyon süreçleri, gelenek, göreneklerini ve kültürel yapılarını muhafaza etme düzeyleri, kimlik ve aidiyet yönelimleri, ana dillerini ve Türkçeyi kullanım beceri düzeyleri, kültürlerinin yaşatılıp yaşatılmadığı, yerel halk ile olan iletişimleri ve tekrardan bir göç etme istekleri olup olmadığı gibi konular incelenerek önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM); “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu” tarafından 25 Şubat 1991 yılında alınan kararla, özellikle en başta “İnsan Hakları Evrensel Beynamesi olmak üzere, Irk Ayrımcılığının Her Türlü Şeklinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Anlaşma, Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Anlaşma ve İnsan Hakları ile İlgili Uluslararası Anlaşmalar” olmak üzere, insan haklarının en yüksek düzeyde korunmasını temel alan prensip ve standartların daima geçerli kalacağını teyit ederek; Devletleri, Göçmen Ailelerinin ve işçilerin insan haklarını, haysiyet ve şereflerini güvence altına alınması ve iyileştirilmesine yönelik daha fazla gayret göstermeye davet eder. Türkiye 13 Ocak 1999 tahirinde “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile

Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi'ni onaylayarak yürürlüğe koymuştur (www.tbmm.gov.tr). Bu bağlamda Türkiye göçmen Kırgız aile ve fertlerini kendi toplumunun bir parçası olarak görmekte, barınma, beslenme, sağlık ve sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere, huzur, esenlik, güvenliklerini sağlamaya yönelik insana yakışır ve sürdürülebilir yaşam standartlarını ulusal yasalarla güvence altına almaktadır.

Ulupamir Kırgızlarının göç etmek için Türkiye'yi seçmelerinde birden fazla çekici faktör mevcuttur. Bu çekici faktörlerden en önemlisinin Kırgızların Türk toplumuyla tarihsel ve kültürel anlamda tarih boyunca yakın ilişkide buldukları sonucuna varılmıştır. Özellikle göç etme kararını verme sürecine katılan Kırgızlar Türkiye'de dinlerini özgürce sürdürebilecekleri ve gelecek nesillerin dinini, dilini, kültürünü, kökenini unutmadan asimile olmayacaklarını düşündüklerini dile getirmektedirler. Bu düşünceler nedeniyle göç etmek için ABD'ni değil Türkiye'yi seçmişlerdir. Öte yandan Kırgızların dini hassasiyetleri de göç için Türkiye'yi tercih etmelerinin çekici faktörlerinden biri olmuştur. Kendileri gibi Müslüman bir ülkede yaşamlarını sürdürmenin daha rahat olabileceğini düşünerek Türkiye'ye göç etmeyi istemişlerdir.

Türkiye'nin Ulupamir Kırgızları özelinde izlediği göç politikası da Kırgızların entegrasyon sürecini kolaylaştırmıştır. Yozgat'ın Yenifakılı ilçesine göç edilmeden önce TOKİ aracılığıyla konutlar yapılması, hem Kırgızca hem Türkçe olmak üzere hibrit bir eğitim sisteminin uygulanması, kadınların hem sosyal faaliyetlerde bulunabilecekleri hem de el sanatları ile üretim yapabilecekleri merkezlerin açılması ve özellikle Kırgız erkeklerin uzman çavuş olarak Türk ordusunda istihdam edilmeleri aidiyet duygularını güçlendirmiş, aynı zamanda Kırgızların ülkeye ve yaşadıkları yere uyum sağlama sürecini hızlandırmıştır. Bu bağlamda ülkelerin göçmen politikalarında uygulayabileceği iyi örnekler Türkiye'nin uyguladığı bu araçlar olumlu bir referans olarak gösterilebilir.

Anket verilerinin demografik sonuçları incelendiğinde araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun evli olduğu ancak yarısının çocuk sahibi olmadığı, uruularının dengeli bir biçimde dağıldığı, Pamir'de doğmuş katılımcı sayısının Türkiye'de doğmuş katılımcı sayısına göre bir hayli fazla olduğu, çok az sayıda katılımcının üniversite mezunu olduğu ve eğitim seviyesinin düşük kaldığı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan hane halkı nüfusu üç ve üzeri olan katılımcı sayısı hane nüfusu üç ve altında olan hane sayısına

göre çok fazladır. Bu veri Pamir Kırgızlarının çekirdek aile yapısına sahip olmadıklarını göstermektedir. Yine araştırmaya katılanlar arasında aylık geliri 2.000 TL (116\$) altında olan Kırgız göçmen sayısının fazlalığı dikkat çekmekte, gelir seviyelerinin düşüklüğünü gözler önüne sermektedir.

Anket verilerinin dil sonuçları incelendiğinde Yenifakılı'da yaşayan Kırgızların kendi içlerinde büyük çoğunlukla ana dilleri olan Kırgızca'yı konuşmakta oldukları gözlemlenmiştir. Kırgızlar Yenifakılı'da yaşayan halk ile olan ilişkilerinde Türkçeyi kullansalar da kendi aralarında iletişim dili olarak Kırgızca'yı kullanmalarında muhafazakâr bir toplum yapısının olduğu sonucuna ulaşılabilir. Anket sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Yenifakılı'da ikamet eden Kırgızların Türkçeyi okuma-anlama ve konuşma oranları oldukça düşüktür. Bölge halkı ile iletişimin çok olmaması ve kendi içlerinde daha fazla iletişim kurmaları Türkçe 'ye duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Böylelikle kendi ana dilleri olan Kırgızca'yı yıllar geçse de muhafaza ederek gelecek nesillere aktarmışlardır. Ancak entegrasyonun daha kolay olması adına Kırgız göçmenlerin Türkçe öğrenmeleri desteklenmelidir. Bu desteklemeler gönüllüler veya sivil toplum kuruluşlarının yapacağı çalışmalarla daha etkili olabilir.

Araştırmadaki anket sonuçlarına göre Yenifakılı'da yaşayan Kırgızlar %84,0 oranında yalnızca kendi dillerinde düşünmektedirler. Yani Yenifakılı'daki göçmen Kırgızlar Türkçe anlatılan meseleleri anlamak, aydınlatmak, zihinde tasavvur etmek, sonuçlandırmak gibi zihinsel faaliyetlerini ana dilleri olan Kırgızca dillinde gerçekleştirmektedirler. Bu durumda, kendilerine Türkçe anlatılanların eğer kendi zihinlerinde karşılığı olan herhangi bir kelime yoksa neyin kastedildiğini anlamamaktadırlar. Bu önemli detay, Kırgız göçmenlerin özellikle eğitim, sosyal ve mesleki yaşantılarında başarısızlığa dönüşmesine sebep olabilmektedir. Göçmenler yalnızca kendi deneyimleri ve tecrübelerinden yola çıkarak Türkçe düşünmeyi başaramayabilirler ya da bu süreçler çok uzun zaman alabilir. Göçmenlerin Türkçeyi iyi öğrenip bu dilde düşünebilmeleri çocukların eğitimi, mesleki durumları ve istihdam edilmeleri ve geleceğe olan güvenlerinin artırılması gibi konularda önem arz eder. Bu durumda milli eğitim ve dil bilimcilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Özellikle öğrenim dönemindeki çocukların matematik, edebiyat ve fen bilimleri alanlarındaki Türkçe düşünebilme seviyelerinin analiz edilerek ölçülmesi ve ortaya çıkarılması milli

eğitimin başarısını artıracak politikaların belirlenmesinde önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

AB'nin kurucu anlaşmalarından biri olan Amsterdam Anlaşması kapsamında üye devletler ile üçüncü ülkelerin eğitim ve öğretim sistemlerinin sorunları hakkında bilgi ve deneyimlerini geliştirmek ve değiştirmek, dillerin öğrenilmesi, yaygınlaştırılması ve mesleki eğitimleri konularında iş birliğine gidilmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2007, s. 49-50) . Bu anlaşma ile ulus üzerinde yaşayan halkların eğitime erişimleri sürekli güncellenerek, bütün bireylerin mümkün olan en üst bilgi düzeyine erişmeleri desteklenmektedir. Türkiye'de farklı kültürlere sahip çok sayıda göçmen çeşitliliği bulunmaktadır. Buna rağmen göçmen öğrenciler ile Türk öğrenciler arasındaki dilbilgisine bağlı başarı oranları ve farklılıklarının ölçülmesine yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Ayrıca eğitim sisteminde genel eğitim politikalarının uygulanması göçmen öğrenciler ile diğerleri arasında fırsat eşitsizliğine yol açacağından kültürel özelliklere ve özel ihtiyaçlara karşılık verecek şekilde politikalar oluşturulması yerinde olacaktır. Bu bağlamda AB eğitim politikaları ve stratejileri incelenmeli, Türkiye için uygun sistemler örnek model olarak, eşitliği teşvik edecek şekilde ulusal politikalara transfer edilmelidir.

1982'de Afganistan'dan Türkiye'ye göç eden Yenifakılı Kırgızlarının kendilerini ait hissettikleri kültür yıllar geçmesine rağmen hala Kırgız kültürüdür. Bu noktada Türk Devletinin Kırgız göçmenlere ve Kırgız örf ve adetlerine olan hoşgörülü yaklaşımı Kırgız kültürünün sürdürülmesini sağlamıştır. Nitekim demokratik toplumların en önemli özelliği insanların kendi öz kimliklerini kaybetmeden bağlı olarak yaşadıkları sosyal ve fiziki ortamlarda karşılıklı ve sürdürülebilir güvenliği sağlayabilmesidir. Bu bağlamda Türkiye'nin Kırgızların ontolojik güvenliklerini sağlayarak kültürlerini yaşatma noktasında demokratik bir duruş sergilediği sonucuna varılabilir. Anketin bize vermiş olduğu başka bir sonuç ise Kırgızların Yenifakılı'da kültür ve geleneklerini devam ettirebildiklerini düşünmeleridir. Buna göre; bölgede yaşamlarını sürdüren Kırgız göçmenler Türk toplumunun birer parçası haline gelmiş, etnik, kültürel ve dini kimliklerine saygı duyulmuş ve bu kimliklerin geliştirilmesi, dile getirilmesi, tanıtılması ve desteklenmesi teşvik edilmiştir.

Kendi ülkelerinden yoksulluk nedeni ile ayrılan göçmenler yeni geldikleri ülkelerde de yoksulluğa düşebilmektedirler. Anket verilerine göre Türkiye'nin Yenifakılı ilçesinde

yaşayan Kırgız ailelerin gelir düzeyleri, 2022-2023 yılları baz alındığında açlık sınırının çok çok altındadır. Yine anket verilerine göre Yenifakılı'da yaşayan Kırgız ailelerin üretim yapabilecekleri kendilerine ait toprak ve hayvanları bulunmamaktadır. Bu bağlamda yörede yaşayan Kırgızların ekonomik olarak kendi kendilerine yetmelerini sağlamak amacı ile tarım ve hayvancılık girişimciliğinin desteklenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca gençler ve özellikle hiçbir işte çalışmayan kadınların organik doğal gıda ürünleri ve elemeği tekstil, kültür ve sanat ürünlerine olan kabiliyetlerinin değerlendirilerek desteklenmesi, mesleki kapasitelerinin artırılarak istihdam edilmeleri aylık kazançları ve gelirlerinin yükselmesi Kırgız göçmenlerin hem sosyal hem de ekonomik durumları ve yaşam standartlarının güçlenmesine neden olur.

Anket verilerine göre katılımcılar arasında Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olmayan Kırgız göçmenlerin sayısı yalnızca 5'tir. Bu rakam katılımcı sayısının %10'una tekabül etmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer sonuç ise Yenifakılı'da yaşamaktan memnun olmayan 5 göçmenden 4'ünün evli olanlar olduğudur. Evli olanların memnun olmamalarının sebebi Yenifakılı'da eğitim imkânlarının ve sosyal imkânların yeterli seviyede olmaması olabilir. Öte yandan Türkiye'nin başka bir bölgesine göç etme isteğinde olan göçmen sayısı ise sadece 6'dır. Bu rakamlara bakıldığında Kırgız göçmenlerin Yenifakılı'da yaşamlarını sürdürmekten memnuniyet duyduklarını ve yeni bir göç hareketine sıcak bakmadıklarını ifade etmek mümkündür.

Anketlerin öğrenim durumu ve aylık gelir değişkenlerine göre sonuçları incelendiğinde de dikkat çekici verilere ulaşılmıştır. Kırgız göçmen katılımcıların öğrenim düzeyleri yükseldikçe Türkçe konuşma ve anlama düzeylerinin de yükseldiği görülmektedir. Bununla birlikte yine araştırmaya katılanların öğrenim durumu yükseldikçe Türkiye'nin başka bir bölgesine taşınma isteklerinin arttığı söylenebilir. Bu bağlamda Kırgızların eğitim seviyesinin yükselmesinin gelecek dönemlerde Türkçe konuşan sayısını artırabileceği ve Yenifakılı'da yaşayan Kırgız nüfusun göç etmesine neden olabileceği ifade edilebilir. Öte yandan araştırmaya katılanlardan geliri düşük olanlar ile yüksek olanlar Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmayı istemezlerken, sayıları az da olsa geliri orta düzeyde olan katılımcıların bir kısmının Türkiye'de farklı bir bölgeye taşınmayı istedikleri görülmektedir.

Türkiye'de göçmenler T.C. Anayasası'nın 67. Maddesi'ne göre seçme seçilme ve oy kullanma gibi temel anayasal haklara sahiptirler. Yenifakılı'da yaşayan Kırgız aileler

siyasi ve sosyal katılım haklarına sahip olmuşlardır ancak anket verilerinden edinilen izlenime göre Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmeleri sürekli olarak, Kırgızlardan yalnızca %10,0 oranında kişi takip ederken %64 kişi hiç ilgilenmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı demokratik haklara sahip olmakla beraber ülkedeki siyasi gelişmelerin takip edilmeden milletvekillerinin, belediye başkanlarının, yerel yöneticilerin seçilmesi ya da referandum gibi önem taşıyan konularda gündeme gelen politikalardan uzak kalarak birçok konunun çözümüne dair herhangi bir bilginin olmaması ve oy kullanma durumu, üzerinde yaşanan ulusun politik süreçlerini de ciddi anlamda etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki göçmenlerin yaşadıkları ülkenin siyasi konumundaki gelişmelere ilişkin duyarlılığının artırılarak siyasi entegrasyonun sağlanması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak 6 yılı Yenifakılı ilçesinde olmak üzere 41 yıldır Türkiye’de yaşayan Ulupamir Kırgızlarının Oğuz Türkleriyle aynı soydan gelmiş olmaları, dil yapılarının benzerliği, Müslüman olmaları ve Türk kültürüyle birçok benzer yönlerinin olması nedeniyle sosyo-kültürel uyumlarının kolaylaştığı ve yaşadıkları bölgeye genel anlamda uyum sağladıkları görülmüştür. Yenifakılı’da yaşayan Kırgızların yıllar geçmesine rağmen kültürlerini ve geleneklerini hala yaşatabildikleri ve kültürel değerlerini kaybetmedikleri tespit edilmiştir. Yüzyıllardır göçebe bir yaşamı alışkanlık edinen ve son olarak Yenifakılı ilçesine yerleşen bir kısım Kırgız vatandaşın çoğunluğunun, bölgede yaşamaktan dolayı memnuniyet duyduğu ve yeni bir göç etme isteğine sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bapaeva, J. M. (2015). Göç Nedeniyle Van Kırgızlarının Sosyo-Kültürel Yapısında Oluşan Değişimler: Halkbilimi Verilerine Göre Bir İnceleme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Barthold, V. (2004). *Orta Asya Türk Tarihi Dersleri*. Ankara: Çağlar Yayınları.
- Brettell, C., & Hollifield, J. (2000). *Migration Theory (Talking Across Disciplines)*. New York: Routledge.
- Castles, S., Hass, H., & Miller, M. (1998). *The Age Of Migration*. London: Mcmillan.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 83.
- Çetin, N. (2017). Van Ulupamir Kırgız Türklerinin Siyasi Tarihi ve Kültürleri. Bitlis: Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Dıykanbayeva, M. (2013). Kırgız Türklerinde Evlilik ve Buna Bağlı İnanışlar. *TAED*, 131-144.
- Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri*. Ankara: Asam Yayınları.
- Ergeshov, E. (2011). Kırgız Türklerinin Kültüründe Müzikterapi Uygulamaları ve Manevi İlişkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Gümüş, M. (2010). Türkçe İle Kırgızca Dil Yapılarının Dil Öğretimi Amaçlı Karşılaştırması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Haas, H. d. (2008). Migration and Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Institute*.
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz, Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023 Ulus-Devlet Oluşumundan Ulusötesi Dönüşümlere*. İstanbul: MiReKoç Proje Raporları.
- İktisadi Kalkınma Vakfı. (2007, Haziran). *Amsterdam Anlaşması*. Ankara, Türkiye: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Kayıpov, S. (2010). Ethnological Review of the Van Kyrgyz. *International Journal of Central Asian Studies*, 198.
- Keleş, A. (2017). Ulupamir Köyü Kırgızlarının Göç Süreci ve Sosyo-Kültürel Gelişim Tarihi. Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kırgız, A. N. (2009). Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması(İnceleme-Metin-Sözlük). İstanbul: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurekova, L. (2011). Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows. *Interdisciplinary Conference of Migration*. London: University College London.
- Massey, D., Arango, J., Graeme, H., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19, 436-437.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Oktik, N. (1997). Köyün Çekiciliği Kentin İticiliği . *Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: Sosyoloji Derneği.
- Öztürk, E. (2014). Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskân ve İstihdamı. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Pekaçar, Ç. (1995). Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Petersen, W., Novak, M., & Gleason, P. (1990). *Concepts of Ethnicity*. Cambridge: Harvard University Press.
- Piore, M. J. (1979). Birds of Passage- Migrant Labor and Industrial Societies. *Cambridge University Press*, 23-33.
- Sağır, A. (2012). *Zorunlu Göçler, Sürgünler ve Yol Hikayeleri-Ulupamir Kırgızları Örneği*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sever, M. (2004). Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 96.
- Shahrani, M. (2002). *The Kirghiz and Wakhi of Afghanistan (Adaptation to Closed Frontiers and War)*. USA: University of Washington Press.
- Sinanoğlu, F. (2019). *Dil Bilgi ve Toplum Üzerine Düşünceler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Somakcı, P. (2003). Türklerde Müzikle Tedavi. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 131.

- Şahin, S. (2015). *Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tabakçı, N. (2008). Kültürlerarası İletişim Sürecinde Alt Kültürde Kimliğin Oluşumu (Türkiye’de Karaçay Topluluğu Örneği). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Doktora Tezi.
- Tamer, M. G. (2014). Kimliklerin Seyrine Bir Keşif. *Cyprus International University, Folklor/Edebiyat*.
- Taşbaş, E., & Maratkızı, A. (2010). Kırgız Ulusal Oyunları. *Acta Turcia Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 221.
- Taşkesen, S. (2021). *Aidiyet Siyaseti*. Ankara: Nika Yayınevi.
- TBMM. (2022, 10 26). TBMM web sitesi: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4662.html> adresinden alındı
- Toroman, A. (2014). 1876-1916 Rus Sömürgeciliği Döneminde (Çarlık Dönemi) Kırgızların Sosyal ve Kültürel Hayatları. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tural, B., & Camankulova, A. (2014). *Rahmankukl Han ve Dönemi*. İstanbul: Şeçil Ofset.
- Türkdoğan, O. (1999). *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uehara, M. (2001). Türkiye’de Kırgız Göçmenleri. Kültürel Süreklilik ve Değişme. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Doktora Tezi.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Urmanbetova, Z. (2015). Ulupamir Köyü Kırgız Topluluğunun Etnik Sınırlarını ve Kimliklerini Oluşturmada Göç Sürecinin Rolü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Uulu, D. R. (2015). Van (Ulupamir Köyü) Kırgızlarının Tarihi ve Kültürü. *Hitit Üniversitesi 4. Uluslararası Türk Dünyası Ekonomi Forumu*, (s. 343-353). Çorum.
- Yağan, M. (1992). *Kebze Toplumu*. İstanbul: Tley Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(20), 227-228.
- Yazan, Y. (2016). *Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yazıcı, F. (Cumhuriyet International Journal of Education). Kimlik Tutumları Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 41-54.

- Yıldız, N. (1955). *Manas Destanı ve Kırgız Kültürüyle İlgili Tespit ve Tahliller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, A. (2017). Saymalı Taş Petrogliflerindeki Toy (Şenlik) Sahneleri Üzerine. *Tarih İncelemeleri Dergisi*.
- Yunusaliyev, B. M. (1971). *Kırgız Dialektologiyası*. Frunze: Mekteb Basması.
- Yural-Davis, N. (2004). Borders, Boundaries and the Politics of Belonging, Ethnicity, Nationalism and Minority Rights. *Cambridge University Press*, 215.
- Zimmermann, K., & Bauer, T. (1999). *Assessment of Possible Migration Pressure and its Labor Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe*. UK: IZA Research Report.